

Yerel Dergi
Bahar-Yaz 2018 • Sayı 28

tirşik

**ANDIRIN
YAYLALARI**

DÜLDÜL DAĞI

Yayla Kültürü

**TARİHTEN
BELGE**

ÇIĞŞAR

ALTINBOĞA KÖYÜ

• TOZ ve ÇAMUR • TURP • BELEŞ MEMET

YEMEK SEKTÖRÜNDE 29.YIL

Her gün yaşanan yoğun iş atmosferinde amacı önce hizmet ve damak zevki olan Çiftlik Restaurant, Çiftlik Catering ve yeni markamız Demas Yemekçilik ile 1998 yılından itibaren devamlı yenilikçi, müşterilerinin beklentileri ve istekleri doğrultusunda bu yolda sağlam adımlarla ilerlemektedir.

Bizi tercih eden tüm kurum, kuruluş ve kişilere teşekkür ederiz.

Seyrantepe Mh. Zühre Sk.
No:28 Kağıthane/İstanbul
Tel: 0 212 270 34 01 Fax: 0 212 269 37 38
www.demasyemek.com

Yeşilce Mah. Rüya Sk. No:3/A
4.Levent - Kağıthane/İstanbul
Tel: 0212 282 85 60 Fax: 0212 282 85 61
www.ciftlikyemek.com

Mecidiyeköy Mah. Eski Osmanlı Sk. No:3
Şişli/İstanbul
Tel: 0212 274 24 54 Fax: 0212 288 41 81
www.ciftlikyemek.com

Bizden

Biliyoruz. Andırın büyüdü büyüdü Çukurova oldu. Daha da büyüdü Türkiye oldu. Gerçektende ülkenin her kentinde, coğrafyasında Andırınlı var. Dışarıda Andırın yok Çukurova var. Dışarıda bir Adanalı ile Andırınlı kendini aynı köyden, mahalleden hisseder. Kısaca aynı toprağın insanlarıyız.

Dışarıda bizleri memleket birliği yanında birde Tirşik dergisi buluşturuyor. Kadirli, Kozanlı, Osmaniyeli, Kahramanmaraşlı, Göksunlu aynı tanışla, bilişle, aynı heyecanla Tirşik Dergisini okuyor. Okuyarak memleketine, kültürüne, geçmişine, değerlerine gidiyor. Kendini yeniden buluyor.

Bakın Tirşik dergisi için ne değerlendirmeler alıyoruz;

- Tam bizim memleketi anlatıyor. Memleket tadında
- Memleketin değerlerini, kültürünü işliyor
- Memleketi çok güzel tanıtıyor
- Bilimsel, edebi yönü olan bir dergi
- Tarihe tanıklık ediyor, tarihi işliyor
- Tam gençlerin okuyacağı dergi. Gençlere hitap eden ders kitabı niteliğinde bir dergi
- Dışarıdaki insanların sılayı rahim duygumuza hitap ediyor
- Bilimsel yönü var. Hakemli bir dergi gibi konular ciddi, bilimsel işleniyor
- Genç kuşak yazar çizerleri var. Aydın, yazar yetiştiren bir okul gibi
- Yereli işleyerek bir ağacın kökleri gibi, köklerden beslenmemizi sağlıyor

Bu kadarla yetinelim. Okuyucu Tirşik Dergisi için bu tespitleri yapıyorsa bize de daha da kökleşmek, coğrafyadan beslenmek düşüyor. Yani bölgemizin değer ve kültürünü, yaşamlarını, insanlarını işlemek. Gayretimiz devam ediyor.

Tirşik dergisi açık kürsü gibi. Yazan, çizen, okuyan, araştıranın açık. Çorbada tuzum olsun diyenleri dergi sofrasına davet ediyor.

Tirşik dergisinin daha da bereketli olmasını istiyoruz. Bir harman bereketi. Ürün bereketi. Hepsinin üstünde coğrafyanın yetiştirdiği, güngörmüş, ömür sürmüş insanların zengin dünyasından bize düşenler dergi bereketi olacak.

Bir sözümüz var. "Giden günün kötüsü olmaz". Birikimleriniz, hayatlarınızdan kesitler Tirşik Dergisi üzerinden topluma katacağınız çok kıymetlidir. Bilmekteyiz ve beklemekteyiz.

tirşik

YEREL DERGİ

ANDIRIN GELİŞİM PLATFORMU'NUN
YAYIN ORGANIDIR

Andırın Gelişim Platformu Adına İmtiyaz Sahibi:

Ahmet Narinoğlu

Genel Yayın Yönetmeni:

Sezal Şengönül

Yazı İşleri Müdürü:

Gökhan Gök

Yayın Kurulu:

Ahmet Narinoğlu, İskender Zengin, Hüsnü Karcı,
Tahsin Sarıbiyık, Gökhan Gök, Cumali Yaşar

Abone, Reklam ve Halkla İlişkiler:
Soner Kesme, İskender Zengin, Sittik Çeri

Adres:

Eski Osmanlı Sok. No:3 Kat:1 Da:6 Mecidiyeköy-Şişli/
İSTANBUL

Telefon:

0212-274 24 54

Web Adresi:

www.andirin.org.tr

e-posta:

tirşikdergisi@hotmail.com

Yayın Türü:

Yerel Dergi

Grafik-Tasarım:

Yeşim Karakoç

Baskı:

Kültür Sanat Basımevi

Dağıtım Sorumlusu:

Muzaffer Yaşar

Yayınlanan yazıların sorumluluğu, yazarına aittir.

Bu dergi, Andırın Gelişim Platformu'nun
bir kültür hizmetidir.

Parayla satılmaz.

◆ İÇİNDEKİLER ◆

1	Bizden	65	Memleket Hastası
2	İçindekiler	66	Efendime Söyleyeyim
3-19	Kapak Dosyası	67	Turp
20-25	Andırın Tarihi	68-69	Çift Çubuk
26-28	Mehmet Daş	70	Güz Günleri
29-36	Andırın Abdallar	71	Saklı Cennet Andırın
37-38	Altınboğa Köyü	72	Düldül Dağlarına Güneş Vurmadan
39-42	Şah İsmail	73	Akıl ve Mutluluk
43-47	Bozlak Çeşitleri	74	Andırın Havası
48-49	Bir Türkü	75	Çiğşar Köyü
50	Beşibiryerde	76	Babam
51-54	Eşek	77-78	Doğum
55	Yayla	79	Az Kaldı
56-57	Bıçak	80-81	Kaçış
58	Gönül	82	Andırın'ım
59	Toz ve Çamur	83	Deneme/Genç Kalemler
60	Beleş Memet	84	Şiir/Genç Kalemler
61-62	Yağmur Üstüne	85-87	Yazı Dersleri
63	Anam	88	İki Kitap
64	Sevgili Dostum		

YAYLA

Andırında her düzlük, her yamaç, her bel, her zirve yayladır. Her yayla havasıyla, esintisiyle, coğrafyasıyla, bitki örtüsüyle ayrı zenginliktedir. Her yaylanın yurt tutanı ayrıdır. Kona kona yükseklerle, ine ine ovaya varılır. Onun için yaylaya göçenler yayla seçiminde zorlanır. Aşağıda bazı yaylalarımızdan bahsedelim.

Bir atasözümüz var. Dillerde gelenek. “göç yolda dizilir”. Göç yolunda kurulmuş medeniyetiz. Kültürümüzde aynı. Yaşaya yaşaya biriken kültürümüz ağaca benzer. Budanır, tırmalanır, bakılırsa medeniyet çınarına döner. Kültür ağacı dal budak temizleme, budama ister. Ancak umursamaz kaderine terk edilirse, ağaç dallarından, kollarından kurur. Velhasıl ağaç bakım ister. Kültürde öyle

Atasözümüz göç yolda dizilir derken kültüründe göç yolunda hayat bulduğunu söyler. Sahipsiz kültürde göç yolunda dökülür. Yaprak dökümü gibi.

Kültür tarihe benzer. Tarih hem yapıcılar, hem yazanlar, hem yaşatıcılar eliyle tarihtir. Kültür yaşamayı, yazmayı ister. Nakil ister. Bu yönden kültür davadır. Bitmeyen dava.

Göç yolu kültürde kültürümüzün sepetidir. Sepetin içinde kültür çeşnileri dolu dolu. Ta çukurova'dan Akdeniz kıyılarından anadolunun içlerine kadar uzanan yayla yolculuğunun inişleri ve çıkışlarına yolu demektediriz. Nerdeyse sıfır rakımından iki bin rakımlarına kadar uzanan engebeli, inişli-çıkışlı, dereli-tepeli-vadili, düzlüklü-ovalı, enginli zirveli yolculukta duraklar, konaklamalar, yolculuklar.

Varılan her yerde yerleşik köyler, obalar, mezarlar, kasabalar ile tanışıklık, buluşmalar, kaynaşmalar. Arının çiçeklere konması gibi her insandan, toplumdaki kültür alış-verişleri. Göç yolu coğrafyasında kültürlerin yoğrulması, kaynaşması, zenginliği.

Göç yolu Çukurova ile torosları bileşik kap gibi birbirine bağlar. Yarın yaylalar şenlenir, kışın çukuruna. Coğrafyalar insanoğlu eliyle buluşur, yeni bir kültür doğar. Göç yolu.

İşte bu göç yolunun kavşak yerlerinde obalar, köyler, kasabalar bulunur. Çorbada tuz misali her konar-göçer kültür heybesine kültür katar. Her yıl göç yolu, yeni bir hayat, yeni bir birikim katar kültür harmanına. Adı göç yolu kültürü olur.

Esasen göç yolu akdenizden toros yamaçlarına uzanan konar göçerlerin yoludur. Ancak Andırın havalisinden geçen kadar hiç biri zenginlik katamaz. Doğrusu tarihe baktığımızda da zenginliğin işaretlerine rastlarız. Ta kayseriden çukuroavaya kadar sıralı kaleler bunu anlatır.

Tarihte kavim yolu, konargöçerlik yolu, bu günde yayla yolu olarak devam eder. Yine kültürler kaynaşır, yine kültürler birikir, zenginleşir.

ANDIRIN YAYLALARINI TANIYALIM

ÇOKAK YAYLASI:

Andırın'ın kuzeyinde, şirin ve güzel bir yayladır.

HALBUR YAYLASI:

Andırın Geben karyola üzerindedir Andırın'a yaklaşık 16 km. dir.

KÜMBETİR YAYLASI:

Yeşiltepe köyü sınırları içinde dir.

MAZGAÇ YAYLASI:

Çiğşar yaylasının arka tarafında kalır Göksun yolayrımına yakındır.

KIRKSU YAYLASI:

Geben kasabasından 4 km. Uzaklıktadır.

AKİFİYE YAYLASI: Andırın ilçe merkezine 12 km. uzaklıktadır.

ERGÖÇEN YAYLASI / HERVİ YAYLASI / SEHE (SEE) YAYLASI:

Akgümüş (Bunduk)Köyü sınırları içerisinde olup gezip görülecek yaylalarımızdandır.

KESİK YAYLASI / KUYUCAK YAYLASI:

Anıklar köyü sınırları içerisinde olup gezip görülecek yaylalarımızdandır.

ÇİĞŞAR YAYLASI:

Kiraziyla meşhurdur . Kışın ulaşımı zordur, yaz aylarında ise dolup taşar. Köy halkı hep biraradadır. Yaylada geniş ve yüksek kaya kütlelerinden oluşan DELİ HÖBEK ve HARMANKAYA Gibi tepelerin yanısıra yüksek dağdan akan şifalı suyu olduğuna inanılan pınarı ve zirvedeki ÜÇ ERMİŞE ait olduğuna inanılan mezaryıyla kutsal bir kimliği olan AĞCADAĞ (IŞIK DAĞI)Bulunmaktadır.

BEYOĞLU YAYLASI /KABACA / MERYEMÇİL YAYLASI:

Geben kasabasında ve Kayranlı dağları çevresi yaylalık alanlardır. KÖRSULU Çayının suladığı görünümü ve yaylaları ile görkemli bir yer olan,

ALTINYAYLA (SİSNE):

Yaylalarımız arasına girer.

BALK YAYLASI:

Serin havası, kar sulu pınarları ve lezzetli balıkları ile insanların belleginde derin izler bırakan bir doğa harikasıdır.

KESİK YAYLASI:

Baraj gölü manzarasıyla Andırın'ın en güzel ve gözde yaylalarından biridir. Çukurova'nın dışındaki bölgelerden gelip ev yapanlarda çok doğa harikası bir yer.

BAŞKONUŞ YAYLASI:

Andırın ile Kahramanmaraş yol güzergahı üzerinde muhteşem bir yerdir. Doğal güzelliği ile dikkati çeker. Konaklamak isteyenler için otel mevcuttur. Başkonuş ta yenen etin lezzeti hiç bir yerde yoktur denilebilir.

ANDIRIN'DA YAYLALAR

A-MÜSTAKİL YAYLA YERLERİ

- Kurucaova
- Kesik
- Capıl
- Halbur
- Kırksu
- Kabaca
- Meremçil
- Tınl-Külecik
- Tınl-Kozoluğu
- Tınl-Yaprakseki
- Tınl-Nedir
- Eğemenoluğu
- Turabi
- Bozdoğanlı

B-YERLEŞİM YERİNE BİTİŞİK YAYLA YERLERİ

- Camuzluk-Soğanlılar
- Sumaklı-Kızılcaova
- Efirağzılı-Çatak
- Anıklar-Haştırın
- Yeniköy(Azgit)yanı
- Altınboğa-Ağagedik
- Altınboğa-Takımarmut
- Orhaniye-Pamaksılar
- Orhaniye-Karanebili
- Yeşiltepe -Kirazlı
- Akifiye-Sinekli
- Akifiye-Cinliler
- Çokak-Köyyeri

C-YERLEŞİM MERKEZLERİ

- İlçe merkezi
- Torun
- Camuzluk
- Kuzgun
- Sumaklı
- Boynuyoğunlu
- Bostanlı
- Köklü
- Danovası
- Kabaklı
- Çuhadarlı
- Torlar
- Efirağzılı
- Anıklar
- Emirler
- Gökgedik
- Ayşepınar
- Kargaçayın
- Altınayla
- Akgümüş
- Beben kasabası
- Yeniköy
- Altınboğa
- Yeşiltepe
- Akifiye
- Çokak
- Cambaz
- Rifatiye
- Karapınar
- Çiğşar
- Yeşilyurt
- Çiçekli
- Boztopraklı
- Alınolu

Bölgemizin en bilinen tarafı meşhur yaylalarımızdır. Tarihten beri andırın kuşağı ve iç Anadolu'ya uzanan kesimler Çukurova'nın yaylaları olmuştur. Konargöçerler kışın ovada yazın yaylalarda hayvanlarını otlatarak yaşarlar. Yakın zamana kadarda devam eder.

Konargöçerlerin yanında aşağı andırın, Kadırlı, Osmaniye, Ceyhan yörelerinin insanları yazın serinlemek amacıyla göçerler. Bu günde bu gelenek sürer.

Yaylaya ulaşım zorlukları, nakliye sıkıntıları, hayvanla, yaya yapılan yolculuklar zahmetleri yanında geriye zengin yayla hatıraları bıraktılar. Bugünde bırakıyor.

Tirşik dergisi de andırın yaylalarında yaşanan hatıraları derleyerek sizlere sunmak istiyor.

Yaylalarda yaşanan hatıraları, anıları, düşünceleri, günlükleri yazmanızı bekliyoruz. Yayınlamak istiyoruz.

Yaylaları anlatabilirsiniz. Yaylalarda yaşanan olayları, yaşamları yazabilirsiniz. Yayla kültürünün anlatabilirsiniz.

Amacımız geçmiş, dün, yaşananları ortaya çıkarmak. Yayla kültürünü yeniden yaşamak, yeniden canlandırmak.

Yayla kültürü, toplum kültürümüzün önemli bir parçasıdır. Aynı zamanda andırının göç yolu kültürüdür.

Yazmak, yaymak bizden.

ANDIRIN'DA YAYLACILIĞIN TARİHSEL SÜRECİ, YAYLACILIĞIN İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ KONUSUNDA GÖRÜŞLER

Giriş: Fiziki coğrafya açısından değerlendirdiğimizde Andırın coğrafi konum olarak, Doğu Akdeniz Bölgesi'nin kuzey doğusunda yer almaktadır. Kuzeyinde Göksun, Doğusunda Kahramanmaraş ili, güneydoğusunda Türkoğlu, güneyinde Bahçe ve Düziçi, güneybatısında Kadırlı, batısında Feke ve kuzey batısında Saimbeyli ilçeleri bulunmaktadır. İlçe yüzölçümünün 970 kilometrelik kısmı dağlık ve arızalı araziden, geriye kalan 208 kilometrelik kısmı ise ovalık ve düzlük kesimden oluşur.

Vadiler, derelerin akış yönüne bağlı olarak genellikle kuzey-güney doğrultusundadır. Aslantaş Barajı'nın olduğu yerde Ceyhan Nehri'ne karışan dere ve çaylar, bu vadiler içerisinde akarlar. En uzun vadi Çokak Mahallesi yakınlarından başlayıp Aslantaş Baraj Gölü sularına kadar uzanan "Kesiş Suyu" Vadisi'dir. Çuhadarlı Mahallesi'nin kuzeyinden başlayıp, Tokmaklı Ovası'ndan Aslantaş Baraj Gölü sularına kavuşan ve halk arasında Gocası olarak da adlandırılan Andırın Çayı Vadisi ikinci vadi olarak sayılabilir. Vadilerin yamaçları çok dik olup daha ziyade kanyon tipi vadilere benzemektedir. İlçenin ortalama rakımı 1.100 metredir. Andırın ilçesinin ortalama rakımı Anadolu'nun ortalama rakımından 50 metre daha yüksektir. İlçenin deniz seviyesinden yüksekliği 150 metre (Aslantaş Barajı'nın kod seviyesi) olan yerleri olmakla birlikte, en yüksek noktası olan Akçadağ üzerindeki Boncuk Tepesi'nin rakımı 2.249 metredir.

Beşeri coğrafya açısından değerlendirdiğimizde; Özellikle kış aylarında yaşlı nüfus oranı daha fazla olduğu için Andırın ilçesinde sosyal yaşam, çok canlı değildir. Yaz aylarında ise Çukurova ve Torosların en güzel yaylalarına sahip olduğu için ilçe toplam nüfusunun 3 - 4 katına kadar çıkmaktadır. Yaylacılık doğal olarak ilçenin hem sosyal hem de ekonomik yapısını etkilemektedir. Kışla Bahçesinde veyahut piknik ve mesire alanlarında dostlarla oturup çay içmek, çay

ocaklarında koyu muhabbetlere girmek, mesire yerlerine pikniğe gitmek, komşularla birlikte kısa ve uzun mesafeli yürüyüşlere çıkmak, sayfiye mekanlarında sezonluk olarak faaliyet gösteren rekreasyon alanlarında hoşça vakit geçirmek, göze çarpan sosyal aktivitelerden bazılarıdır. Özetle Andırın, yaz ayları boyunca insanların aşırı nemden, sıcaktan ve iş yoğunluğundan kaçarak geldiği şirin bir ilçedir.

Anadolu'da tarihin bilinen ilk döneminden beri konar-göçer yaşam şekli her zaman var olmuştur. Yaylacılık kavramı, coğrafi faktörlerin ışığı altında incelendiğinde, Anadolu'nun birçok sosyal, beşeri ve doğal şartları içerisinde barındıran bölgelere ve bu bölgelerin ortaya çıkardığı ekonomik, sosyokültürel farklılıklara sahip olan alt bölgelere ayrıldığını görmek mümkündür. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında başrolü hiç şüphesiz ki iklim oynamaktadır. İklimsel özellikler, Anadolu'da göçebe halinde yapılan hayvancılığın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinden itibaren 1865 yılına kadar olan süreçte Çukurova'da yaşayan cemaatlerin Andırın'dan Binboğa dağlarına kadar olan alanda hayvancılık faaliyetlerinde bulduklarını görmekteyiz. 1865-1866 yılları arasında Cevdet Paşa ve Derviş Paşa komutasında icra edilen tedip ve iskân hareketi sonrasında, Çukurova'da kışlayan konar-göçer

cemaatlerin hayvan sürüleriyle Çukurova – Toroslar hattında yaptıkları konar-göçer hayat anlayışı büyük oranda sona ermiştir.

Osmanlı'nın 1526 tarihli tapu tahriri ve 1530 tarihli muhasebe defterlerindeki kayıtları incelendiğinde; Kadırlı (O zamanki adıyla Kars Zülkadriye) ilçesinde yaşayan toplam nefer nüfusunun (9243 nefer) yaklaşık olarak % 90'ı konar-göçer cemaatlerden meydana geldiği tespit edilmiştir.

Osmanlı'nın 1563 tarihli tapu tahrir defterlerindeki kayıtları incelendiğinde; Binboğa dağları üzerindeki çok sayıdaki yaylaya Kadırlı (O zamanki adıyla Kars Zülkadriye) yürükleri çıkmaktadır.

1854-1857 yılları arasında yapılan Kırım Harbi sonrasında devlet otoritesinin çok sarsıldığı bölgelerden birisi olan Çukurova ve Toroslarda 1865 yılında Cevdet Paşa ve Derviş Paşa komutasında yapılan tedip ve iskân harekâtı ile göçebeler yerleşik hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bir yıllık mücadele sonunda konar-göçer topluluklar tamamen toprağa bağlanmışlardır.

Toprağa yerleşme sürecinden sonra bölgede idari yapılanmalar tamamlanmış ve 1866 yılında daha önce nahiye statüsünde bulunan Andırın, Zeytin, Haçın (Saimbeyli) gibi yerler ilçe statüsüne kazandırılmış ve buralarda ilçe teşkilatları süratle tamamlanmıştır. Türkoğlu da aynı yılda "Eloğlu" adıyla ilçe olmuştur. Bu idari yapılanma durumu, eski dağ göçebeliğini ortadan kaldırmış ve yarı göçebeliğe dayalı yaylacılık faaliyetini ortaya çıkarmıştır.

Tedip ve iskân harekâtı sonucunda Çukurova bölgesine yerleştirilmiş olan eski konar-göçer aşiret mensupları ile Andırın'dan Çukurova bölgesine çeşitli nedenlerle göç etmiş olanların büyük bir kısmı eski konalga yerlerine yaylamak amacıyla yaz mevsiminin ilk günlerinden itibaren taşınmaya başlamışlardır. Andırın'da bulunan yaylalara gidişe, aslen Andırınlı olmayan diğer şehirli nüfusun da eklenmesiyle yayla yerleşim yerleri ortaya çıkmıştır.

Neden Yayla ve Yaylacılık

Eskiden bir yaşam biçimi olan konar-göçer hayatın yaylacılığa dönüşmesine neden olan hususlara baktığımızda; "büyük şehirlerin ve yerleşim yerlerinin beton yığını haline dönmüş ve gürültülü ortamının yanı sıra teknolojinin neden olduğu ruhsal yorgunluklar ve buna bağlı olarak dinlenme ihtiyacının ortaya çıkması, şehir merkezlerinde yaşayan insanların işlerinden arta kalan zamanlarının eskiye nazaran daha çok olması, eğitim ve gelir seviyelerinin artması, özellikle ulaşım yollarının ve araçlarının artması ve gelişmesi, insanların doğal köy ortamlarını özlemeleri ve sılayı rahim anlayışının sürmesini görmekteyiz.

İnsanları yaylacılığa yönelten en önemli etken hiç şüphesiz yaz mevsiminin başlamasıyla birlikte insan sağlığını olumsuz yönde etkileyen yüksek nem oranı ve yöre insanı tarafından sarı ısıcak olarak da tabir edilen yüksek dereceli sıcaklardır. Bu sıcak ve yüksek nem içeren havalar çoğu zaman kalp ve tansiyon hastalarında ölümcül vakalara bile yol açmaktadır. Yüksek nem oranı ve sıcak havalar insanların vücutlarında halsizlik, sinirlilik, dolaşım ve solunum sistemi rahatsızlıkları, güneş çarpması gibi rahatsızlıklara yol açmakta ve bunun neticesi olarak da insanların iklim yönünden rahat edebilecekleri yerlere doğru göç etmelerine neden olmaktadır.

Yüksek sıcaklık ve yüksek nem oranları yaz mevsiminde Çukurova'daki yerleşim yerlerini yaylalara göçmeye sevk edici hale gelirken, Andırın ve çevresi ise Çukurova insanını sayıları elliye yaklaşan yaylalara doğru çekici hale getirmektedir.

Andırın Yaylalarının Özellikleri ve Andırın'da Yaylacılık

Andırın ve çevresi, çevre ve doğal özellikleri ve güzellikleri bakımından oldukça zengin bir bölgedir. Yeşil Andırın unvanını fazlasıyla hak eden bir özelliğe sahiptir. Gerek flora ve fauna bakımından ve gerekse de coğrafi ve tarihi eserleri ile önemli bir zenginliğe sahiptir. Sayıları 70'e dayanan kaleleri ve 100'ün üzerindeki arkeolojik yerleşim alanları Andırın'ı cazip hâle

getiren önemli bir özelliğidir. Andırın ilçesinin yaklaşık olarak % 70'ini ormanlık ve fundalık alanlar oluşturmaktadır. Yaylalık olarak seçilen yerlere göz attığımızda su kaynağı olan yerler ön plana çıkmaktadır. Andırın'da adı ön plana çıkan yaylalar alfabetik sıralamaya göre şöyledir;

1. Akçadağ Yaylası
2. Akgedik Yaylası
3. Akifiye Yaylası
4. Altınboğa Yaylası
5. Azgıt Yaylası
6. Balk Yaylası
7. Beyoluğu Yaylası
8. Capıl Yaylası
9. Çelten Yaylası
10. Çığsar Yaylası
11. Çokak Yaylası
12. Dokurcun Yaylası
13. Elmadağ Yaylası
14. Ergöçen Yaylası
15. Hayvacık Yaylası
16. Eynallı Yaylası
17. Geben Yaylası
18. Gökgedik Yaylası
19. Göz Yaylası
20. Halbur Yaylası
21. Herefe (Herfi) Yaylası
22. Kabaca Yaylası
23. Kaleboynu Yaylası
24. Kargaçayırı Yaylası
25. Kesik Yaylası
26. Kırksu Yaylası
27. Kızıloluk Yaylası
28. Kurucaova Yaylası
29. Kümbetir Yaylası
30. Mazgaç Yaylası

31. Meryemçil Yaylası
32. Nedir Yaylası
33. Orhaniye Yaylası
34. Osmancık Yaylası
35. Rifatiye Yaylası
36. Savrüngözü Yaylası
37. Seğ Beli Yaylası
38. Soğucak Yaylası
39. Tekederesi Yaylası
40. Tuvaras Yaylası
41. Yanıkdeğirmen Yaylası
42. Yeşiltepe Yaylası

Andırın ilçe sınırlarında tarih ve kültür varlıkları ile ilgili olarak yaptığım arazi incelemelerim sırasında yaylacılık faaliyetlerine sahne olan 42 adet yer tespit ettim. Bu yayla yerleşim yerlerinin büyük çoğunluğu mahalle merkezlerinin dışında mezraların yakınındadır. Andırın ilçe sınırları içerisindeki yayla evlerinin sayısının takriben 5.000 civarında olduğunu tahmin etmekteyim. En fazla yayla evinin bulunduğu yerlerin başında takriben 1500 konut ile Akifiye Yaylası gelmektedir. Sayıları 1000'in üzerinde olan yaylacı çadırının olduğunu tahmin etmekteyim. Yurdumuzun diğer yerlerinde yaşayan ve okulların tatil edilmesiyle birlikte ata-dede yurtlarına gelen aile sayısının yaklaşık 5.000 civarında olduğunu tahmin etmekteyim. Yaylacı nüfusunun ilçe genelinde yaklaşık 55.000 – 60.000 kişi civarında olması kuvvetle muhtemeldir. Bu rakama Andırın ilçe merkezinde yaşayan yazlıkçılar dahil değildir.

Yaylalara göç etme genelde okulların yaz tatiline girdiği haziran ayının başından itibaren olmakta ve yaylama süreci okulların açıldığı Eylül ayı ortalarına kadar devam etmektedir.

Yaylacılık, Andırın ilçesi için çok önemli bir gelir kaynağı olmasının yanında bir takım hayati sorunlarla da yüz yüze gelmesine sebep olmaktadır. Bu tehditlere baktığımızda; Aşırı kalabalığın çevre ve doğal kaynaklar üzerinde yarattığı tehdit, ormanlık alanların tahrip

edilmeyle karşı karşıya gelmesi, yapılan yolların ve artan ulaşım olanaklarının yarattığı tahribat, özellikle ilçe merkezi için araç parkı sorunu, nadir kaynaklar için artan rekabet ortamı, tarihi ve kültürel değerler için ortaya çıkan tehditler ilk akla gelenlerdir. Üç iklimin kesişme noktasında bulunmasından dolayı, Andırın yaylalarında doğal ortamlarda yetişen ve sağlık amaçlı kullanılan birçok tıbbi bitki bulunmaktadır. Bu bitkilerin yaylacılar tarafından bilinçsiz bir şekilde toplandıkları, çoğu zaman köklerinden sökülerek toplanmaları nedeniyle ekosistemin en değerli ve endemik elemanlarının yok olmasına yol açıldığı görülmektedir.

Bu tehditlerin asgariye indirilebilmesi için yaylalarda mesken inşası için büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine edilerek mülkiyet problemine çözümler getirilmelidir.

Yaylalık alanlarda özel mülkiyet, orman ve hazine arazilerinin kadastrosu tamamlanmamışsa süratle tamamlanmalı, ihtiyaç duyulan arsalar bir plan dâhilinde büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine edilerek üretilmelidir. Bunlar yapılmadığı takdirde orman ve milli emlak müdürlüğüne bağlı hazine arazilerinde kaçak yapılaşmanın görülmesi kaçınılmazdır.

Sayıları 1.000'den fazla olan çadır türü yerleşmeler için uygun alanlar tespit edilmeli, kurulan çadırlar mekânsal kullanım ve şekil kriterlerine uymalı ve buralara büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine edilerek elektrik, su, güvenlik vd. kamu hizmetleri sunulmalıdır.

Yaylalardakonutsahibiolanlarınzamanıçerisinde tarımsal faaliyetlere, özellikle meyvecilik

yapmaya yöneldikleri gözlemlenmektedir. Tarımsal faaliyetlerin yapılması büyük ölçüde su kaynaklarının kullanımına yol açmaktadır. Çoğu yerde sondajlar yapılarak ve kuyular açılarak yeraltı su kaynaklarının (taban sularının) tüketildiği görülmektedir.

Andırın İlçesi'nde Yaylacılık Sorunları ve Çözüm Önerileri

Andırın İlçesi'nde yaylacılık faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilir olması, yaylacılık faaliyetlerinin büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine edilerek planlı bir şekilde geliştirilmesine bağlıdır. Bu amaçla yayla alanlarının mevcut potansiyelleri tespit edilmeli, bölgenin potansiyel kaynaklarını zorlayacak mesken vb. oluşumlara izin verilmemelidir.

Yörede üretilen ürünler ile yaylacıları buluşturmak için pazarlama imkânları incelenmeli ve bu yönde büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine yapılarak semt pazarlarına benzer ama kalıcı mekanlar oluşturularak düzenlemeler yapılmalıdır.

Yayla alanlarında insanların hoşça vakit geçirecekleri yerler olarak maalesef kahvehanelerden başka bir yapıya rastlamak mümkün değildir. Dinlence amaçlı etkinlikler ve mekanların sayısı ve türleri artırılmalıdır. Bu amaca yönelik olarak bisiklet turları, alpinizm ve trekking, doğa yürüyüşleri ve çeşitli festivaller düzenlenebilir.

Andırın ve yaylalarında, yaylacılar tarafından dağ ekosistemi üzerinde yapılan yıkıcı tahribata işletme sorunlarının da ilave olmasıyla ekolojik yapıyı daha fazla tehdit eder hâle gelmektedir.

Andırın ve çevresindeki yayla alanlarının sürdürülebilir olarak kullanımı, büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine yapılarak bütüncül yönetim anlayışını dikkate alan sürdürülebilir yönetim planları ile mümkün kılınabilir. Bu amaçla yöresel bitki örtüsünü ve yaban hayatını koruyan yayla yerleşmelerinin alt yapı yatırımlarının büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine yapılarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Andırın yaylalarını kullanan herkese çevre ve

doğanın korunmasının önemini anlatan, bu amaçla neler yapılması gerektiğini anlatan kitapçık yahut broşürlerin bastırılarak insanlara ulaştırılması, Cuma hutbelerinde sık sık konunun gündeme getirilmesi, buraları kullanan insanlara doğanın ve geleneksel sosyokültürel çevrenin korunmasına yönelik uygulamalı eğitim verilmesi olmazsa olmazlar arasındadır.

Ayrıca yayla yerleşmelerinin olumsuz etkisini en alt düzeye indirilmesi için, büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine yapılarak sosyokültürel ve doğal çevreye yönelik uzun vadeli takip ve değerlendirme program, plan ve projelerin desteklenmesi gerekmektedir.

Yukarıda maddeler halinde sıralanan hususlar yapılmadığı takdirde Andırın'ın doğal özellikleri ve güzellikleri bozulacak, Andırın yaylaları plansız ve sorunlu yerleşim alanlarına dönüşecektir.

Büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca mevcut yaylaların altyapı problemleri koordine edilerek acilen çözülmeli ve sayfiye yerlerinin yol açtığı çevre kirliliğini önlemek için temizlik sistemi kurulmalıdır.

Andırın yaylacılığının geliştirilmesinde Andırın'ın en önemli değeri ve potansiyel varlığı insan kaynağıdır. Andırın ilçe sınırları dışında yaşayanların yaz mevsimi süresince Andırın'a geri dönüşünü sağlayacak yerel özendirici tedbirler alınmalıdır.

Andırın'da yaylacılık ve doğa turizmi geliştirilmeli bunun için alt yapı ve tesisler kurulmalıdır. Özellikle yayla döneminde yaşanan otopark sorununa, otopark yaparak çözüm getirilmelidir. Andırın'da otopark sorunu çok ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Otopark sorunu kışla bahçesinin hemen ön kısmında mülkiyeti Andırın Belediye Başkanlığına ait olan 11 dönümlük alana hafriyat yapılarak yeraltı otoparkı yapılabilir. Bu otoparkın üzerine de Kışla Bahçesi'nin silüetini bozmayacak şekilde çok amaçlı bir kültür merkezi inşa edilebilir.

Andırın'ın önemli doğal değerleri olan yaylalar, mesire alanları ve akarsu vadileri mutlaka korunmalıdır. Son zamanlarda hidroelektrik santralleri yatırımları nedeniyle doğal yapının

bozulduğu çok net olarak görülmektedir. Meyvecilik ve bahçecilik aşırı nem nedeniyle neredeyse ölü hale gelmiş durumdadır. Bu konuda Sütçü İmam Üniversitesi'nce araştırma ve inceleme yapılmalı ve uzun vadeli tedbirler alınması için bilimsel veriler ortaya konmalıdır. Özellikle Karasu Vadisi'nde doğaya daha fazla zarar vermeden acil düzeltici önlemler alınmalıdır. Hidroelektrik santralleri kurulan dere ve çaylarda doğal yapıyı muhafaza etmek için en azından 1/3 oranında suların buralara bırakılması sağlanmalıdır.

Andırın'a çeşitli bölgelerden turist olarak gelenlerin ilçe ekonomisine katkı yapmaları sağlanmalıdır. Özellikle iç turizmi canlandırabilmek için sosyal medya araçlarından da yararlanarak etkinlikler düzenlenmeli, kadınlara ve gençlere hitap edecek spor alanları, yüzme havuzları gibi çok kapsamlı turizm tesisleri kurulmalıdır.

Andırın'ın tarihsel değeri olan kaleler, ören ve arkeolojik yerleşim alanları ile kültür varlıklarının envanteri acilen çıkarılmalı ve bu yerler süratle sit alanı kapsamına alınmalı ve bunların bir plan dahilinde restorasyonu yapılmalıdır. Sit alanına alınan yerlerin etkin bir şekilde korunabilmesi için mutlaka ağaçlandırılmaları sağlanmalıdır. Böylece hem bölge insanına kazanç kapısı sağlanmış olacak hem de bölgenin tarihi dokusu korunmuş olacaktır.

Andırın'ın kültür, doğa ve insan zenginliğini hem öne çıkaracak hem de sergileyecek etnografya müzesi, tabiat ve canlı orman müzesi oluşturulmalıdır. Bu yer için en önemli bölge Darıovası Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Beylikyurdu Obası'dır.

Andırın'ın yaylacılık alanında geleceğini tehdit eden en önemli sorunların başında doğanın dengesiz ve bilinçsiz bir şekilde kullanımı, yaylacılık adıyla plansız yerleşim alanlarının açılması, orman ve su kaynaklarının plansız kullanımı ve buna bağlı olarak da çevrenin tahrip edilmesidir. Söz konusu tehditleri azaltabilmek için büyükşehir ve ilçe belediye başkanlıklarınca koordine edilerek yerleşim, orman, doğal alan, tarım alanlarının birbirinden ayrılması koruma ve kullanma planlarının yapılması gerekmektedir.

ANADOLUDA YAYLACILIK ve YAYLA KÜLTÜRÜ

Yaylacılık Anadolu insanının geleneğidir, hayat tarzıdır. Yaylacılık kültürü genel anlamda her yörenin iklim yapısına göre değişse de ana amaç iki temel üzerinde anlaşıyor:

Birincisi: Hayvancılığa dayalı yaylacılık

İkincisi: Sıcak iklimin zorunlu hale getirdiği insanların sarı sıcağıdan korunmak amaçlı rakımı yüksek olan bölgelere taşınmasıdır.

Biz bunu bir bütün olarak düşündük ve Anadolu'nun yaylacılığını aşağıdaki şekilde anlatmaya çalıştık ve bu geleneğin yıllardan beri aynı heyecanla, şevkle devam ettiğini değerli Tırşik okuyucuları ile paylaşmak istedik.

Şartların birçoğu değişmiş olsa da değişmeyenleri ile yaylacılık kültürü günümüzde de devam etmektedir. Yayla deyince akla sadece serinliği yetmez; suları olmalı, geniş meraları olmalı, havası olmalı... Atalarımıza göre bunların hepsi bir arada olmazsa orası yayla vasfını taşımayan yerlerden sayılmıştır. Bunların hepsi bir arada olmalı ki yayla ve yaylacılığa uygun yerler saymalıdır.

Biz burada aşağıda bahsedeceğimiz Çukurova aşiretlerinin geleneğinden farklı Anadolu'nun köylü kültürünü anlatan yaylacılığı anlatacağız. Bilhassa Toros dağlarının eteklerine yerleşmiş köylerimizin yaylacılığını anlatacağız. İlkbaharda karlar erir erimez 'Yaz yurdu' diye adlandırdıkları göçle başlar, yaylacılık. Bu erken çıkışa sebep ise kıştan tedarik edilen 'Avarlık' yani 'ot saman sap' kalmamış ama ilkbaharın yeni yeni kendini göstermesiyle de otlar yeşermeye başlamış, soğuk da olsa yaz yurdu kaçınılmaz olmuştur. Hayvanların otlanması için münasip görülen yerlere çadırlar

kurularak hayvanlarının rahatça otlatmasını sağlarlar.

Bu başlangıçla beş, on gün sıkıntılı geçse de doğa şartlarına alışılacaktır. Hayvanlar gelecektir ve mart ayının soğuklarını yaşayarak nisan ayına doğru havalar ısınacaktır. Böylece bir sezonun yaylacılık hayatı 'yaz yurdu' dediğimiz 'konalgası' ile başlamıştır. Artık her haliyle doğayla baş başasınız. Doğanın Her türlü şartlarına göğüs germek zorundasınız. Elde dokunmuş kıldan bir çadırın içindedesiniz. Güneşten sizi O koruyacak. Yağmurdan, soğuktan sizi o çadır koruyacak.

Bu yaz yurdu yolculuğuna ilk çobanlar çıkarlar, sonra 'karışık' tabir ettiğimiz az hayvanı olanlar gelmeye başlar. Artık yalnız değilsiniz. Yan yana kurulmuş çadırlarda komşularınız da vardır. Bu çadırlar topluluğunun adı 'banıdır'. Bazen de 'oymak' tabir edilir. Artık çadırlar yerleşmiş ilkbaharın soğukları farımış (azalmış), herkes halinden memnun, hayvanlar doğanın yeşil çayırlarında yeşillikler içinde yayılarak kışın setresini atmaktadır. Dolayısıyla mal sahipleri de onların bu rahatından mutlu olurlar.

Artık yaz yurdunun zamanı bitmiş ve gerçek yayla yolu görünmüştür. Yani daha yükseklerle göçme zamanı gelmiştir. Eh, buraya da konalı az olmadı! Otlar kartlaştı, sıcaklar arttı, çadır hayatı enginlerde çekilmez olmaya başladı. Hayvanlara taze ot, serin yurt, havadar yer lazım. Onun için artık her sene uygulanan 'yayla' diye tabir ettiğimiz yükseklerle göçmenin zamanı gelmiştir.

Evet..! Bu kararı verecek oynağın baş sorumlusu olan çoban ne zaman göçüleceğine o karar ve-

receptir. Oymak sakinleri de göçülecek günden önce hazırlıkları yapmak üzere çobanın talimatını bekleyeceklerdir. Sonunda çoban kararını verir ve bu kararını birkaç gün önceden oymak sakinlerine duyurur ve gidilecek yayla adresi belirlenir.

Herkes Çobanın bu kararını uygulamak için göç hazırlıklarına başlar. Gün evveli gidilir, eksikler tamamlanır, artık yaz yurdunun son gecesi olduğu için o gece uyku uyunmaz. Hazırlıklar her koldan el birliği ile yapılır. Birikmiş olan ağırlıklı kısımlar (çökelek, peynir, yağ, ...) kışın kullanılmak üzere köy evine gönderilir. Geriye kalanlar denkleştirilerek hazır hale getirilip göç durumuna geçilir. Oradaki bulunan çadır sakinleri orta yere bir ateş yakarlar ve etrafında sabahlara kadar eğlenirler. Bu ateşin adı 'göç ateşidir'. Eğlence de yaylaya gidişin eğlencesidir. Hanımlar ikramlar sunarlar, gençler Sinsin oyunu oynarlar, ateş üzerinde atlama yarışları yaparlar. Beyler ise bol bol yöresel türküler söyleyerek o yurt yerini gece eğlencesiyle tamamlanır.

Gece yarısı geçmiştir. Çoban sürüsünü yayla yoluna doğru yönlendirir. Daha önce bu yayla yoluna gidiş gelişlerini hisseden eke hayvanlar anlar, bu tatlı telaşın bir göç olduğunu. Çobanın sesine uyarak ulu dağların serin yamaçlarına vururlar yönlerini. Çoban sürüsünü yaylaya çekerken sabahın alaca karanlığında. Yükler de Hayvanlara yüklenerek yayla yoluna düzölmüşlerdir, kıvrım kıvrım giden yollardan. Kamalaklı, ardıçlı tepelerden aşılarak menzile erişilir. Zaten hazır olan yurtlar çadırlarla kaplanır. Hanımlar yolculuk uzun olduğu için genelde hayvan üzerinde yolculuk ederler. Tabi genç hanımlar kucakta ve terkide çocukları ile birlikte yayla yerine ulaş-

mışlardır. Çadırlara yerleştikten sonra bir yemek telaşı faslı başlar. Eğer yaylaya daha önceden gelmiş yaylacılar var ise komşularına hoş geldin yemeğini yaparlar ve ikram ederler. Bu yaylacılığımızın bir geleneğidir. Önce gelenler sonra gelenlere ikramda bulunurlar. Bunu adına da 'hoş geldin' yemeği denir.

Artık çadırlara yerleşilmiş, yaylaya çıkılmış ve her şey yayla düzenine göre kurulmuştur. Bir Yaylacılık sezonu böylece resmen başlamıştır. Burada kalınacak zaman sınırlı ve bellidir. Çünkü ekinler biçilmeye başladığında tekrar yayladan inilecektir.

Yaylanın otu çok uzun ömürlü olmaz, tez geçer ve sular erken azalarak yetersiz hale gelir. Çok fazla kalırsa kırk gün, bilemedin iki aydır. Tabi bu tatlı telaşın karşılığında sürülerimiz semizleşmiştir. Kuzular, buzağılar, oğlaklar büyümüş; sahiplerine yararlı hale gelmiştir. Dolayısıyla bu yaylacılık kültürünün ekonomik yönü de böylelikle kendini göstermiştir.

Değerli dostlar,

Yaylacılık, Anadolu insanı hayatının bir parçasıdır, vazgeçilmezidir. Bu kültür ata kültürü olarak bizlere ulaştırılmıştır. Daha da devam ettirmek, yaşatmak biz Anadolu insanının en asli görevidir. İnsanlar yaşadıkları müddetçe yılda bir bu geleneği yaşarlar ve yaşatırlar.

Buraya kadar anlattıklarım yöresel yaylacılığımızdır. Bundan sonraki sayımızda Allah'ın izniyle Çukurova Yaylacılığını ve kültürünü siz değerli okuyucularımızla paylaşacağım.

YAYLA NEDİR?

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde Yayla Tanımı;

Yayla;

1. Akarsularla derin bir biçimde yarılmış, parçalanmış, üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu, deniz yüzeyinden yüksek yeryüzü parçası, plato.

2. Dağlık, yüksek bölgelerde, kışın hayat şartları güç olduğu için boş bırakılan, yazın havası iyi ve serin olan, hayvan otlatma veya dinlenme yeri.

3. Genellikle yüksek koyaklarla derince yarılp parçalanmış düz yüzeyler.

4. Taban yerlerdeki meralar otlatıldıktan sonra yalnız yaz aylarında otlatılan yüksek rakımlı meralar, yaz merası.

5. Deniz yüzeyinden yüksek, yaz mevsiminde oturulan serin ve yüksek yerler.

Gibi yapılmaktadır.

Yayla nedir?

Yüksek ovalara denir. Deniz yüzeyinden 500 metre yükseklikteki düzlükler bu adla anılır. Bazıları akarsu vadileri ile yarılmıştır. Yükseklikleri değişiktir. Mesela Pamir yaylası deniz yüzeyinden 4.000 metre yüksekliktedir. Çökme ve yükselme ile, volkanik etkenlerle veya aşınma ile oluşurlar. Yüksek yerlerdeki derin akarsu vadileriyle yarılmış düzlükler halinde bir coğrafik yeryüzü şekli.

Yükseklikleri beş yüz metreden birkaç bin metreye kadar çıkabilir. Mesela memleketimizdeki Erzurum-Kars yaylasının yüksekliği 2000 metre civarında (1800 m) olmasına rağmen Orta Asya'da bulunan Pamir Yaylasının yüksekliği 4000 m civarındadır. Yaylayı parçalayarak bir ağ gibi saran akarsu vadileri arasında kalan düz veya az eğimli yayla parçaları, vadilerin derinleşerek ve yayılarak genişlemesiyle daralır ve yayla dağlık tepelik bir şekil alır.

Yaylaların meydana gelişleri değişik şekillerde olur. Bazı yaylalar, volkanlardan püsküren lavların meydana getirdiği tabakaların akarsular tarafından yarılmasıyla ortaya çıkar. Bu tip yaylalara Kuzey Amerika'da rastlanır. Diğer bir şekil ise aşınma neticesinde deniz seviyesine kadar alçalan düzlüklerin jeolojik hareketlerle tekrar yükselerek akarsular tarafından yarılmıştır. Bazıları ise dağlar arasında meydana gelmiş olan geniş yatay düzlüklerin yine akarsu vadilerince yarılarak parçalanmasıyla ortaya çıkar.

Yayla, coğrafik bir yüzey şekli olması yanında memleketimizde değişik manalarda da kullanılır. Mesela yazın hayvan otlatmak için çıkılan dağlık ve ormanlık bölgelerdeki yüksek, düz, otluk yerlere yayla dendiği gibi; dinlenme, tatil yapma gayesiyle çıkılan yüksek yerlere, hatta şehir gibi yerleşim yerlerindeki yüksek kısımlarda bulunan mahallelere bile yayla adı verilir.

Şehir ve köylere göre daha serin ve yağışlı olan bu tip yaylalar hayvancılığın gelişmesinde büyük fayda sağladığı gibi, bu yerlerde yaşayan ahaliye ekonomik destek de sağlar. Memleketimizde sayılamayacak kadar çok olan bu yaylaların dinlenme, turizm gayesiyle kullanılan ve mahalle niteliğinde olanları turizm tatil köyleri haline gelmekte hatta geçici yerleşim yeri olmaktan çıkıp daimi ikametgah yerleri olmaktadır.

Türkiye'nin hemen hemen bütün bölgelerinde yaylalara rastlamak mümkündür. Giresun-Akçalı köyü Tarsus-Namrun, İskenderun-Soğukoluk ve Belen, Kemaliye-Sarıçiçek ve Munzur, Artvin-Kafkasör, Ordu-Çambaşı, Kaş-Gömbö, Mersin-Fındıklıpınar, Kadirli-Maksutoğlu, Muğla-Karabağ yaylaları ülkenin meşhur yaylalarındandır.

Şekil 1. Tırl dağından Andırın

Genel olarak yüksek yerlerdeki ovalara «yayla» denir. Yaylaların yükseklikleri deniz yüzeyinden 500 metreden başlar. Bunlar, akarsuların açtıkları derin vadilerle yarılmış düz, yahut az dalgalı yüzeylerdir. Yereyin «vadilerle bölünmesi ne kadar ilerlerse, yayla düzlüklerinin alanı da o kadar dar olur. Hattâ yaylalar, zamanla ortadan kalkarak yerlerini dağ ve tepelere bırakırlar.

Yaylaların yükseklikleri değişiktir. Fakat hiçbir zaman deniz yüzeyine yaklaşmazlar. Meselâ Türkiye'deki Erzurum – Kars yaylası 1.800, Orta Asya'daki Pamir yaylası 4.000 metre, Rusya'daki Volga yaylası ise 500 metre yüksekliktedir. Oluşları bakımından yaylalar üçe ayrılır:

1. Çökme ve yükselme ile olan yaylalar,
2. Volkanik yaylalar,
3. Aşınma ile olan yaylalar.

Coğrafya Terimleri Sözlüğü'ne göre yayla;

Akarsularla derin bir şekilde yarılmış, parçalanmış, fakat üzerinde düzlüklerin belirgin olarak

bulduğu yeryüzü biçimi. Yayla, ya masa duruşlu tabakalarla örtülü düz yerlerin, ya da henüz iyice yarılmamış yükseltilerin, akarsuların aşındırmasıyla yarılmış bulunan düzlüklerdir. Yayla, dağlık bölgelerde kışın geçilmesi güç, yazın ise serin olan yüksek yerlerdeki hayvan otlatma yerleridir. Böyle yerler orman sınırından daha yüksekte çalılık, otluk yerlerdir. buralarda taze otlar, soğuk pınarlar, arı ve vfe duru sulu dereler bulunur. Bunun iyi araştırılmış örneklerinden bir kısmı Alp Dağlarında bulunduğu için böyle yerlere Batı dillerinde Alp ile ilgili terimler kullanılmıştır. Yayla kelimesi islamlıktan önceki eski Türkçede şimdiki yaz anlamına gelen yay kelimesinden gelmektedir. O zamanlar, yaz kelimesi, ilkbahar anlamına gelirdi. Böylece dört mevsim şunlardı; Yar, Yaz, Güz, Kış. Hayvanları otlatmak sözünü tam karşılayan, bugün Anadolu'da kullanılan yaymak mastarı bununla ilgilidir. Develi ovasında Yay Gölü adlı sazlık yer, çevresinde hayvan otlatılan yer olduğundan bu adı almıştır. Yaylaları bazıları köy sürülerinin yazın en sıcak aylarında çıkıp aylarca kaldıkları dağ otlığı durumundadır. Böyle yerlerde sürü sahiplerinin kiraladıkları yurtlar bulunur. Yurtlarda kıl çadırlarda otururlar. Yaylaların bazıları ekime elverişli yerleri olan çevresinde sürüleri otlatacak yerleri bulunan, köylünün bir bölümünün ya da bütününün göçtüğü bir çeşit çiftliktir. Bazısında yalnız kışın oturlan çevresinde hayvanları otlatmak yeri bulunan bir veya birkaç ev topluluğu olan yaylalardır. Ayrıca yayla, yazlık dinlenme yeri, anlamında gelir. Adana'nın Bürücek, Tekir yaylaları gibi. Bütün bunlardan başka yayla kelimesi plato teriminide karşılar ki, dağ ve ovaya karşılık bir de yer biçimi olarak yayla vardır.

Bu tanımlara göre Andırın'da rakımı 500m'nin üzerinde olan yerler yayla sayılabilir. Andırın bir yayla bölgesi olması nedeni ile yayla ve yaylacılık önemlidir. Yaylaları verimli ve sürdürülebilir olması gerekir. Bunun için yaylalar planlı kullanılmalıdır. Bu planlar sürdürülebilir ve çevreyi koruma amaçlı planlar olmalıdır.

Yaylaların kişiye kazandırdıkları

Şekil 2. Tırl tepesinden kesik yaylası

KTÜ Farabi Hastanesi Başhekimi Prof. Dr. Tefvik Özlü açıkladı.

Türklerin göçebe kültürünün bir parçası olan yaylalar, şehrin kirli havası ve stresli yaşantısından uzaklaşmak isteyenlere tertemiz hava soluma imkanı sunuyor.

Şekil 3. Tiril tepesinden yeşilyurt bölgesi

Orta Asya'da Türkler'in hayvanlarına otlatmak için yazın yaylalara göç etme geleneği, halen başta Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu ve Akdeniz olmak üzere Türkiye'nin dört bir yanında sürdürülüyor. Bu geleneğe son yıllarda tatil için şehrin stresli yaşantısı ve kirli havasından uzaklaşıp doğayla baş başa tatil yapmak isteyenler de eklendi.

Dağların zirveleri ve tepelerin arasına öbeklenen bulutların üzerinde bir yaşam sunan yaylalar, ziyaretçilerine yaban hayvanlarını görme, rengarenk kelebekler ve böcekler arasında doğayla baş başa vakit geçirme imkanı sunuyor.

Şehrin gürültüsü ve hava kirliliğinden uzak bir ortamda, tertemiz bir havada kısa da olsa sağlıklı yaşama imkanı bulan tatilciler, yaylalarda çevresi ormanlarla kaplı dere kenarlarında, otlatlarda ya da zaman zaman vadilerde adeta bir deniz görüntüsü oluşturan bulutları izleyerek mangal keyfi yapıyor.

Dağların eteklerindeki "göze" tabir edilen su kaynaklarından çıkan buz gibi sular ile doğal maden sularından bardak kullanmadan içme imkanı da sunan yaylalar, yazın ve sonbaharın yaklaştığı şu günlerde bu imkanlardan yararlanmak isteyen turistler ile doğa meraklılarının uğrak yerleri arasında bulunuyor.

YAYLALARDA OKSİJEN MİKTARI DÜŞÜK

Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ) Farabi Hastanesi Başhekimi Prof. Dr. Tefvik Özlü, yaptığı açıklamada, sağlık açısından bakıldığında yaylaların son derece elverişli bir ortam sunduğunu ancak bazı hastalar için riskler taşıdığını söyledi.

Oksijen miktarının özellikle 1000 ile 1500 rakımdan yüksek yaylalarda düşük olduğunu ifade eden Özlü, şöyle konuştu:

"Yüksek yaylalarda oksijen miktarı düşük olduğu için oksijen basıncı da azalıyor, dolayısıyla ileri derecede yaşlılar ile yüksek tansiyon, kalp yetmezliği, astım, kronik bronşit, nefes darlığı gibi sağlık sorunları olanlar oksijen eksikliği nedeniyle yaylalarda sorun yaşayabilir. Bu tür hastalarda yaylalarda nefes darlığı, göğüste tıkanma rahatsızlıkları görülebilir. O bakımdan söz konusu gruba girenlere özellikle çok yüksek rakımlı yaylalara çıkmamalarını öneriyoruz. Kalp yetmezliği, yüksek tansiyon, KOAH dediğimiz bronşitli hastaların da bu olumsuzluğa dikkat etmesi lazım." Prof. Dr. Özlü, rakım nedeniyle yaylalarda insanların güneş ışınlarına daha fazla maruz kaldığını belirterek, "Güneş ile temas yaylada daha yakından oluyor, özellikle ağaç, orman olmayan yaylalarda güneş ışınlarının dik geldiği öğle saatleri başta olmak üzere 11.00 ile 16.00 saatleri arasında şapkasız ya da korunmasız dolaşmamaya dikkat etmek gerekir. Eğer dikkat edilmezse güneş çarpmaları ve ciltte güneş yanıkları gibi sorunlar yaşanabilir. Güneş ışınları yaylalarda sahile göre daha yakından vurduğu için olumsuz etkileri daha fazla olabiliyor" dedi.

Özellikle Doğu Karadeniz'in yaylalarında etkili olan sis ve nemin de astımlı ya da bronşitli hastalara sorun yaşatabileceğine işaret eden Özlü, "Çok ileri yaşlarda olmayan ve bu tür rahatsızlıkları bulunmayanlara şehrin kirli havasından, egzoz gazından kurtulmak isteyen sağlıklı kişilere tertemiz bir hava soluma imkanı olan yaylaları tavsiye ediyoruz" diye konuştu.

11 Aralık'ın Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Dağ Günü ilan edildiğini biliyor muydun?

Dağların ormanlar, temiz su, temiz hava ve kullanışlı mineralleri barındırmaları dışında, insanların hayatlarını daha kaliteli ve uzun yaşamasını sağlayan özellikleri de var.

Şekil 4. Tiril tepesinden yeilurt göleti

1. Yükseklik obezite ile mücadeleyi kolaylaştırır

2013'te Colorado'da yapılan bir araştırma deniz seviyesinde yaşamın obezite riskini 5 kata kadar artırdığı ortaya çıktı. Öte yandan başta bir çalışma da yılda en az bir hafta yüksek rakımlı bir yerde geçirmenin zayıflamaya yardımcı olduğunu gösterdi. Bu sonuçlar ABD'de en düşük obezite oranlarının neden Colorado, Utah ve Vermont gibi eyaletlerde olduğunu açıklıyor.

2. Yüksek rakım kalp hastalıkları riskini azaltır

Journal of Epidemiology and Community Health dergisinde yayınlanan bir makale yüksek rakımlı yerlerde yaşayan kişilerin kalp hastalıklarına yakalanma riskinin daha düşük olduğunu yazıyor. Araştırmacı doktor Benjamin Honigman düşük oksijen seviyelerinin kalp kaslarının işleyişini etkileyen bir geni çalıştırdığını ve aynı genin yeni kan damarları oluşturarak kalbe kan pompalayan yeni yollar açtığını söylüyor.

Şekil 5. Andırın Menteşe Yaylası

3. Dağlar fiziksel aktiviteye teşvik eder

Dağlarda bir saatlik bir yürüyüş yaklaşık 500 kalori yakmanızı sağlar. Kaya tırmanışı ve dağ bisikleti gibi aktivitelerle saatte ortalama 650 kalori yakmak mümkün. Bunlarla birlikte ABD'nin fiziksel olarak en aktif nüfusuna sahip 10 eyaletinin dağ başında olması tesadüf olamaz.

Şekil 6. Andırın Menteşe Yaylası

4. Dağ havası = düşük stress + kaliteli uyku

Dağların temiz havası sadece üst solunum rahatsızlıkları ve astım hastalarına iyi gelmiyor. Örneğin bir araştırma depresyon, saldırganlık ve stresi azalttığını gösteriyor. Başka bir araştırma ise lavanta kokusunun uyku kalitesini arttırdığını ortaya çıkardı.

Şekil 7. Andırın Menteşe Yaylası

5. Dağ havası daha uzun yaşıyor

Dağların yaşam süresini uzattığına dair kanıtlardan biri Himalaya eteklerindeki Kaşmir bölgesindeki bir köyün dünyanın en uzun ortalama yaşam süresine sahip olması. Bir başka istatistik ise ABD'den, Chicago Tribune'de yayınlanan bir makale vatandaşlarının ortalama yaşam süresi en uzun 10 bölgeden 7'sinin Colorado'nun en yüksek yerlerinde olduğunu yazıyor.

Şekil 7. Andırın Menteşe Yaylası

Kaynak: huffingtonpost.com
Türk Dil Kurumu Sözlüğü
Vikipedia
Fotoğraf: Tahsin SARIBIYIK

YAYLA, KARDEŞLİK, ANILAR ve KAYIPLAR ÜZERİNE

Herkesin bir yaylası vardır Çukurova ve etrafında. Andırın'a yaylaya çıkmak yüzyıllardır süregelen köklü bir gelenek. Sıcaklar bastırmadan hazırlıklar tamamlanır. Herkes imkanları ölçüsünde yerleşeceği mekana göç eder. Kimileri çadır, kimileri küçük bir baraka, bazıları da görkemli yayla evlerine doğru yolculuğu çıkar. Herkesin amacı bellidir. Güzel bir yayla yaylamak. Yerleşik halk da dört gözle bekler yaylacının gelmesini. Özellikle kışı kıt kanaat geçiren esnaf için hayati önem arz eder bu sene gelecek yaylacının sayısı. Yazın kazanır, kışın kazandıklarıyla idare eder küçük esnafımız. Bir sene yaylacı gelmeyecek olsa o kışı geçiremez, kepengini kapatır.

Peki yaylacılar yalnızca sıcaklardan kaçmak için mi geçirir 2-3 aylık süreyi bir yaylada. Bu biraz sığ bir bakış açısı olsa gerek. Ben yayla kültürünün atalardan bizlere kalan genetik bir mirasın izlerini taşıdığını düşünüyorum. Aynı göçmen kuşlar gibi vakti geldiğinde göç etmek zorundasın. Bu sebebini bilmediğin içsel bir dürtüyle gerçekleşir bir çok insan için. Daha iyi olanaklarda daha güzel zaman geçirmek için imkanları olanlar dahi, yayladaki sade mütevazı yaşamın izlerini sürerler keyifle.

Yayla kardeşliktir. Binlerce insan içerisinde birbirini hiç tanımayanlar bile aynı çatı altında yaşayan büyük bir aile gibi yaşarlar yaylada. Aynı ağacın gölgesinde piknik yaparlar, aynı domates kasesinden domateslerini beğenirler, köylü kadınların getirdiği sınırlı sayıdaki köy yumurtalarını kardeşçe paylaşırlar. Birbirleriyle sanki kırk yıllık dostmuş gibi muhabbet ederler. Şakalaşır, yardımlaşır. Şehirlerde birbirlerinden 'merhaba, günaydın' gibi sözcüleri dahi esirgeyen apartman sakinleri, yaylaya geldiklerinde hiç tanımadıkları insanlara dahi sofrasını açar, ekmeğini paylaşır. Çünkü bilir ki yaylaydayken paylaşmak gerekir; ekmeği, suyu ve hayatı.

Yaylanın tadı paylaşmakla ve kaynaşmakla çıkar. Şehirde alamadığın selamların acısını çıkarırsın her gördüğün insanın 'selamün aleyküm' deyişinde. Doya doya gülümsersin aylarca somurtuktan sonra yaylanın küçük sokaklarında. Huzur bulursun şehrin gürültülü trafiği, bitmez tükenmez insan selinin bunalttığı caddelerinden sonra bir su başında. İnsanın paylaştıkça daha da mutlu, huzurlu olabileceğini anlatır sana yaylanın kaldırım taşları. Yayla yayla ol-

maktan çıkar. Kutsal bir buluşma mekanı halini alır.

Kışla Bahçesi ayrı bir güzeldir Andırın'ın. Kirazlı Dere, Halbur, Kat Altı, Meryemçil, ...

Geçenlerde Andırın Yeşildağ Spor Kulübü Başkanı Altan ÖZER Kardeşimle Andırın Çok Programlı Lisesi öğrencilerinin düzenlediği söyleşi programına konuşmacı olarak misafir olduk. Altan ÖZER, insan üstü bir çabayla son derece saygıdeğer işlere imza atıyor. Onu ve ekibini takdir ve hayranlıkla izliyoruz. Bu başka bir yazının konusu tabi. Söyleşide öğrencilerin sorularından birisi de 'Andırın'da en çok nereyi seviyorsun' sorusuydu. Ben bir çok yer saydım. Altan Kardeşim:

'Ben en çok Çınargeçidi'ni seviyordum.' dedi. Ama onu kaybettik. O anda içimde bir sızı hissettim. Hayatta çok az şeyin kaybı bana bu sızıyı hissettirebilir. Altan'la birlikte mücadele verdiğimiz günler geliverdi gözümün önüne. Binlerce imza toplamış, Çınargeçidi yok olmasın diye kampanyalar yapmıştık. Ama başaramadık. Çınargeçidi'ni kaybettik. İnsanın çok sevdiği bir arkadaşını, ailesinden birisini kaybetmek gibi bir şeydi bu. Hep özlem duyarsın, bitmeyecek bir özlem. Ve üzülürsün bu kaybın için. Çünkü anıların vardır orda. Çocukluğunun en güzel anıları Çınargeçidi'nde yaşanmıştır. O mekanı kaybetmek çocukluğunu, gençliğini süsleyen en güzel anıları kaybetmekle eş değer. Bir gün dede olacaksın. Torunların dizinin dibine oturmuş, onlara eskiyi anlatacaksın. Bak biz çocukken şuralarda şöyle yapardık. Şurda balık avlar, şurda yüzer, şurda kavga ederdik.

Torunlar: -İyi güzel ama nerde dedecim?

Cevap:

Başka nereleri kaybedeceğiz. Ve neleri yok edeceğiz elbireliyle. Evet, Andırın Allah vergisi bir güzelliği barındırıyor bünyesinde. Sayısız güzellikleri cömertçe sunuyor üzerinde yaşayan tüm sakinlerine. Peki biz Andırın'a yeterince özenli davranıyor muyuz? Gerektiği gibi koruyup kolluyor muyuz? Cevap veriyorum: HAYIR!

Bu konuyu fazla uzatmayacağım. Güzel başlayan bir yazıyı keyifsiz bir sonla bitirmek istemiyorum.

Bu sene de buluşmak diyeğiyle herkese selamlar.

GÖÇ VAKTİ DÜŞTÜM

Ufka bakarken yolu görürüz. İçimizde göç, evimizde göç, ruhumuzda göç yaşarız. Telaşlarımız götürür bizleri gitmemiz gereken yerlere.

Evimizde sıkıntı olur, evimizi taşırız, ruhumuzda sıkıntı olur ruhumuzu taşırız, iklimler değişir yerimizi taşırız. Hep göç vakti gelir sonbahar, ilkbaharda. İlkbaharda yaylaya gitme sonbaharda dönme telaşı. Düşünler, ölümler de öyle.

Göç denince aklıma Peygamber Efendimizin (SAV) Mekke'den Medine'ye "Üzülme Sevgili !" deyip gönderilişi ; Kayı ve Oğuz Boylarının en serin, bereketli otlaklar ve topraklarda yürüklüğün Hicretini bitirişi, yurt edinişi gelir.

Göç denince aklıma Çukurova sıcaklığı ve yayla resitali gelir. Her yaz okul bitişi yayla vaktidir, heyecanlarım aklıma gelir. Çocukluğum; bir kamyon üstünde yüklerimiz, arkasında hayvanımız(ineğimiz), kucağımızda pide ve somunlarla (Yaylada fırın olmadığı zamanlarda Kadırlı'dan. Andırın'dan, Çökak'tan alınan pide, somun, taş fırın ekmekleri...) arkadaşlarla oyun, komşuyla kısır, yaz gününde yorganla yatak ve pınarlarda soğutulmuş çatlamış karpuz.

Pınarlardan taşınan sularla odun ateşinde demli çay, közlenmiş kütük etrafında eğlenceli sohbetler, gelecek ve umutlara dair. Taze tereyağlar, yayılmış ayranlar ve mezda dallarında serili tarhanalar... Arabanın azlığı ve maddi yoklukla gönlü zenginlik, komşularla yürüyerek Çığşar, Beyoğlu, Savrüngözü arası gidiş gelişler, cızdan (kazık üstüne oturtulmuş 360 derece dönen tahteravalli) etrafına büyüklü küçüklü, akşamüstü işleri bitirmenin rahatlığı ile ailecek eğlenmeye toplanmamız, elektriğin olmadığı hayatımızda gaz lambasında tadımız. Ne güzeldi yaylada hafiflik! Ne güzeldi göç...

Çocukluğumun ve gençliğimin geçtiği bir yayla göçünde ölümü hatırlamadan geçemeyeceğim. Hayat kirpiğimizin gözümüze değişti kadar hızlı ve kısa. Ruhumuzda göç ise Mevlanın bize "**Sizin bu dünyada nasibiniz bu kadar.**" dediği kadar. Ruhun hazır olduğumuz zaman göçümüz muştulu olacak. Yükümüze iyilik, insanlığa ve Yüce Yaratana şükürlerle yol alıp bir sadaka sevabıyla bizden önce gidenler ve sevgiliyle buluşma vaktidir. Belki hüznün, belki kavuşma... Her yönde Hicret! Yayla ruhuyla beslediklerimiz, hayatımıza kattıkları, hatırlattıkları, gönlümüzde bıraktıkları ile koca bir Hicreti yaşarız kendimizce. Kimi yakınlarımızı kiraz bahçeli soğuk suları ve koca tomrukları olan yayla toprağında bırakmadık mı? Yanımızda getirdiklerimizi özlemlerle anmadık mı? Hangi yönden bakmak istersen kavuşma ya da hasret, yine de güzeldir bizce Hicret. Varlığımız hediyedir doğaya Yüce Yaratandan. İnsan olmanın ve yaşamanın gururu ile ne güzeldir yayladan ölüme Hicret.

YAYLALAR

“ Ağlayarak başlar serüvenimiz
Yılları yıllarım ular ömrümüz
Sonunda menzilsiz ve çaresiz
Mazide açılmak ister gönlümüz ”

Nereden başlasam bilmem ki, ben halbur yaylasından başlamak istiyorum. Börkü büyük yaylası, kırksu yaylası, meryemçil yaylası, delihöbek yaylası, mayal yaylası, dumanlı dağların arkasında SA yaylası, kılıç kuyusu yaylası, beypınarı yaylası, benim de soyadımı taşıyan göğüs yaylası, sıtmalı yaylası, cemal önü yaylası, yaylalarla çevrili bir dünya sanki bizim eller.

Doğup büyüdüğüm her yanımda hatıralarımın olduğu içimde dipdiri duran. Çocukluk dünyamı süsleyen yaylalar ayrı bir hatıradır. Üzerinde namnı, namnı karların yattığı, adeta suların acelesi varmış gibi koşarak menzile ulaşmaya çalıştığı yaylalar.

Karın kalkması ile sarıçiğdemlerin açtığı, süm-büllerin mor menekşelerin kokularını cömertçe bizlere ikram ettiği yaylalar.

Karın yavaş yavaş erimeye başlaması ile Tirşik yapmak için pancar toplamaya giden yaşlısı genci dağların verdiği huzurla kendi dünyasında yaşayan mutlu insanların diyarı yaylalar.

Yazın yaylalara göçerdik zamanı gelip bahar ayları gelince, bin bir türlü çiçeklerin açtığı, kuşların birbirlerini çağırıp şarkılar söylediği, arların böceklerin sesleri duyulmaya başladığımda bir tatlı heyecan sarardı beni.

Koyunların, kuzuların, keçilerin, oğlakların, ineklerin, buzağuların sesleri birbirine karıştırdı. En çok duygularımı rahmetli anama açardım ne zaman yaylaya göçeceğiz diye.

Bizim yaylamız çok geniş olmasa da, içinde yeşilin tüm renklerini barındıran göğüs yaylası idi. Özenle çadırlar kurulur, ağıllar yapılır. Bin bir çeşit böceklerin bulunduğu bu güzel yurt parçası daha dün gibi gözlerimin önünde, hayallerimi süsleyen bu güzel yer.

Oğlakların yaramazlıkları ile kuzular melemesi ayrı bir anlam katardı yaylamıza. Rahmetli

anamın ayrı bir yeri vardı gönlümde. Babam kardeşlerimle öyleydi ama ana'nın yeri ayrı.

Sütler sağılır, peynir yapılır, börekler, bazlamalar pişirilirdi ocaklarda. Hele ocağın karşısına geçip oturmak, soğukla sıcakın kesişme noktası bize mutluluk verirdi.

Topladığım çeşitli renkteki çiçekle ayrı bir anlam katardı mutluluğuma, bazılarını koparmaya kıyamazdım.

Bu mutluluk sürer giderdi, ne zaman tabiat sariya dönmeye başlarsa bizimde yaylaya elveda deme zamanımız gelirdi, taki gelecek yılı beklerdik.

Şimdi bakıyorum da, yaylalara konan göçen kalmamış köyler boşalmış, yaşlı birkaç insandan başka kimse yok, hüzünlü sisli yaylalar sanki bize sitem ediyor.

Genç yaşta yerini yurdunu bırakıp geçim derdi veya vazifeli olarak giden dostları hayal ediyorum. Yaşları hayli ilerlemiş doğan çocukları baba ocağını bilmeyen dostlara rastladığımda hüzünleniyorum.

Doğduğu topraklara tekrar dönmenin arzusu ile yanıp tutuşmakta olsalar da, ne zaman, nerde şartlar buna el vermediğimi söylüyorlar.

Bazı çocukluk arkadaşlarımız hayallerini arzularını anlatırken gözleri yaşarmakta, ana ve babasının yattığı topraklara dönmeyi dillendirmektedir. Gerçekleşir mi gerçekleşmez mi bilinmez. Yaylalarımızı çocukluk hatıralarımızı süslemektedir.

Bu yazının içine duygularımı koyuyorum. Siz Andırın sevdalılarını en engin duygularla selamlıyorum.

Tirşik ailesine sevgilerimle

TARİHTEN BİR BELGE

TELGRAF NAME

GELDİĞİ MAHAL: Andırın

MÜRSEL İLEYHA OLAN:

MÜTEVASSIF OLAN: Yozgat

NUMARASI: 132

KELİME: 424

TARİHİ: 322

MAKAMI MUALLÂYI SERASKERİYE

Göksun nahiyesi Zeytunla Haçın kasabaları arasında bulunmasından dolayı ehemmiyet hususu kazanıyorsa ahali mecmuasının Çerkez Kürt Türk gibi Kabail-i aşayirden ibaret arazisinin basit olması düşmanın taarruzuna maruz bulunması his edilen muhareze vakiden Andırın kasabası Göksundan ziyade haizi ehemmiyettir ki Zaytun Andırın kasabasına şöyle ki Davıtlı bundan kiyan Fransız mifal isimleriyle yadolan ve yek diğerine birer buçuk saat mesafe ile İslam namı bulunmayan Ermeni karayı cesimleriyle muttasıldır. Hadise-i mündefiada zeytunla karayı maruza Ermeni eşkiyası Andırın kasabasına iki saat mesafede bulunan şöyle ki karyesinde ictima ederek kasabada asker ve ahalinin bulunmaması ecelden hücumla hükümeti ihrak ahaliyi firara mecbur mallarını yağma etmeleriyle müsa-ittir. Bununla beraber Andırın kasabası Ermenilerin arzu kahir olup Kilikya denilen sisine mücavir olmak İskenderun Mersin iskelelerine çok müzemiş Ermenilerin Zeytuna mihned olan her türlü hareket ve mürurundan haberdar kalmak ve büsbütün Balkan ve Sinkistandan ibaret olup eşkiyalıkla olan Nacarlı Cerid Bozdoğan Afşar aşairinin vasatı bulunmak hasbiyle fırka-i aslihyaya kabul ile kaza merkezi ittihaz edilmiş idi. Hükümet göksun'a nakledilir ise Zeytun ve maruzayı machulül ahual birçok eşhası muzırranın Kemal-i suhuletle müruruna meydan Verileceği gibi aşairi merkume eşkiyasının dahi ahali-i mahalle-, mutianın can malırza taşalluden şle ihlalı asayiş edeceklerini ve bu yüzden devletimizce vukuatı azime vukuunun melhuz bulunduğu buda siyasi muvaffak... azamiyle keşfedilir ise tahakkuk edeceği dergar Göksun'un merkez-i hükümet ittihaz edilmesindeki teşebbüsat mahza Göksun'un bir çok araziye malik olan ve Maraşça mevki-i sergarda bulunan zevatı kiramin temin-i menfaatlerinin başka devletçe mucib menfeat bir şey değildir. Göksun o kadar haiz-i ehemmiyet bir mevki olsa idi siyasiyundan ve devletçe hüsn-ü hizmeti meşhur olan merhum Zeytun kumandanı Tahsin Bey tarafından münasip olduğu arz edilir idi. Bu zatın sanayih-i ebedisi umumen bizleri müteessir etmişdirki icraat-ı hasene ve muamek-i siyasiyyesi semeresi olarak zaman-ı memuriyetinde asayiş-i mahalle tamamıyla takarrürü istirahat ahali kesb-i tekemmül eylemiş idi. Merhum-u ileyhin vefatından beri eşkiyalar tuğyan ederek yalnız kazamızdan yüzü (100) mütecaviz hayvan sirkat vukuatı meydana gelmiştir. Ahalimizin istirahatı kumandan-ı merhumun icraatına muadil ve tarik-i adalete salık bir zata muhtaç olmakla icrayı icabının temin buyurulması ve hükümetinde şimdiki gibi Andırın kasabasında kalması olmadığı surette kaza-i ahire hicrete mecbur olacağımızı lisan-ı umumiyetle arz ve istirham ederiz. *27 temmuz 1322*

Ahali umumiye namına Andırın kasabası imamı Ahmed Kasım

Umum ahali namına kasaba muhtarı veli

TARİHİ GEBEN KERVAN YOLUNUN BÖLGEYE ETKİLERİ VE BUGÜNE YANSIMALARI

Giriş

Yol; insanlar arasında ilişkileri temin eden, insanların ve ihtiyaç maddelerinin bir yerden başka bir yere taşınmasına imkân veren arazi şerididir. Bu yollar üzerindeki her türlü insan ve mal nakline ise ulaşım denir. Tüm yollar doğal şartlara bağlı olup yüzü şekline göre güzergâh bulur. İnsanlar; tarih boyunca en kısa ve zahmetsiz yolar bulmak için tarih boyunca çalışmıştır. Yer şekillerinin durumuna göre insanlar, hayvanların geçebileceği yolları tercih etmişlerdir. Bugünkü teknik gelişmişlik olmadığı için insanlar doğanın şekline bağlı kalmışlardır.

Geben tarih itibariyle geçmişi Hititlere kadar ulaşsa da bu döneme ait belge ve bilgi kısıtlıdır. Biz Geben tarihinin daha ziyade Romalılardan beri daha çok bilindiğini anlıyoruz. Romalılar dönemi kalıntılarında bölgede rastlanmıştır. Romalılardan sonra bölge Araplar, Türkler ve Ermeniler arasında el değiştirmiştir.

Geben(Keban) adı Ermenice olup “geçit yeri” anlamına gelir. Adının anlamı bu coğrafyanın uluslararası bir yol güzergâhında bulunması ile ilgilidir. Geben; Çukurova’yı İran’a bağlayan uluslararası ticaret yolu üzerindedir. Geben’i farklı kılan özellik buradan geçen tarihi kervan yoludur. Bu yol Geben’e bir canlılık ve gelişmişlik kazandırmıştır. Geben kervan yolu birçok iki noktayı birbirine bağlayan önemli bir güzergâhtır. Bu güzergahlara göre Göksun üzerinden Maraş’a gitmek isteyen insanlar Meryemçil belini aşılıp Gebene ulaşırlar. Buradan hareketle Bندوق, Seğ belini aşılıp Yenidemir üzerinden Maraş’a ulaşırlar. Bu yol ticaret amacından çok Ulak ve Posta yolu olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda bu yol askeri seferler içinde kullanılmıştır. Aynı güzergâhı takiben Bندوق önünden Kargaçayır Elma dağı üzerinden Körsülü çayı vadisi izlenerek Yenice Kaleye varılır oradan

Yol

İnsanlar arasında ilişkileri temin eden, insanların ve ihtiyaç maddelerinin bir yerden başka bir yere taşınmasına imkân veren arazi şerididir. Bu yollar üzerindeki her türlü insan ve mal nakline ise ulaşım denir. Tüm yollar doğal şartlara bağlı olup yüzü şekline göre güzergâh bulur. İnsanlar; tarih boyunca en kısa ve zahmetsiz yolar bulmak için tarih boyunca çalışmıştır. Yer şekillerinin durumuna göre insanlar, hayvanların geçebileceği yolları tercih etmişlerdir. Bugünkü teknik gelişmişlik olmadığı için insanlar doğanın şekline bağlı kalmışlardır.

Geben tarih itibariyle geçmişi Hititlere kadar ulaşsa da bu döneme ait belge ve bilgi kısıtlıdır. Biz Geben tarihinin daha ziyade Romalılardan beri daha çok bilindiğini anlıyoruz. Romalılar dönemi kalıntılarında bölgede rastlanmıştır. Romalılardan sonra bölge

Araplar, Türkler ve Ermeniler arasında el değiştirmiştir.

Geben(Keban) adı Ermenice olup “geçit yeri” anlamına gelir. Adının anlamı bu coğrafyanın uluslararası bir yol güzergâhında bulunması ile ilgilidir. Geben; Çukurova’yı İran’a bağlayan uluslararası ticaret yolu üzerindedir. Geben’i farklı kılan özellik buradan geçen tarihi kervan yoludur. Bu yol Geben’e bir canlılık ve gelişmişlik kazandırmıştır. Geben kervan yolu birçok iki noktayı birbirine bağlayan önemli bir güzergâhtır. Bu güzergahlara göre Göksun üzerinden Maraş’a gitmek isteyen insanlar Meryemçil belini aşılıp Gebene ulaşırlar. Buradan hareketle Bندوق, Seğ belini aşılıp Yenidemir üzerinden Maraş’a ulaşırlar. Bu yol ticaret amacından çok Ulak ve Posta yolu olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda bu yol askeri seferler içinde kullanılmıştır. Aynı güzergâhı takiben Bندوق önünden Kargaçayır Elma dağı üzerinden Körsülü çayı vadisi izlenerek Yenice Kaleye varılır oradan Maraş’a ulaşırdı. Bu söylediğimiz güzergâh I. Haçlı seferi sırasında Göksun’a

¹TOROĞLU Emin, ALPARSLAN Yaşar, Kahramanmaraş'ın Tarihi coğrafyasında yollar, s. 56

²TYURTSEVER Cezmi, Andırın Tarihi, s. 156

gelen haçlıların kullandığı yoldur. Aslında Göksun Maraş arasının bilindik yolu Tekir üzerindedir. Fakat Bu güzergahtaki yerleşimler Geben gibi o dönemde Ermeni kontrolünde olduğundan haçlılar onlardan destek almak için bilindik yolun tersini kullanmışlardır. Fakat bu yol sarp ve dağlık olmasından dolayı haçlılar büyük zayıat vererek Maraş'a ulaşmışlardır.

Yine Sivas, Gürün, Darende, ve Elbistan üzerinden Göksun'a gelen bir kervan Çukurova'ya inmek için Göksun, Geben, Andırın ve Kadirli yolunu kullanırdı. Bu yolun en önemli kısmı şüphesiz Gebendir. Çünkü; Göksun'dan yola çıkan bir kervan burada konaklar ve güvenlikte burada bulunan Geben kalesindeki askeri birliklerce sağlanırdı. Ayrıca Geben bir sınır olma özelliğine de sahipti zira Ermenilerin kontrolündeki son nokta idi. Bu bakımdan Geben kalesi bir Gümrük kapısı vazifesinde olup Kervanlardan yol vergisi alınırdı. Bu yola Osmanlılar 16. Yüzyıl tahrir defterlerinde Geben yolu (rah-ı geben) adı verilmiştir. Geben'in içinde olduğu bu uluslar arası kervan yolunun güzergahı Akdeniz kıyısı İskenderun ve Payas'tan başlar, Osmaniye, Kadirli, Andırın, Geben, Meryemçil beli, Değirmendere, Taşoluk, Göksun, Sarız, Zamantı, Sarımsaklı ve Sivastır. Orta çağda Sivas çok önemli bir ticaret üssü idi. Kuzeyden ve doğudan gelen ticaret kervanları ve mallar Sivas'ta toplanır ve buradan değişik bölgelere dağılırdı. Sivas aynı zamanda orta çağın önemli bir köle pazarı durumundaydı. Memlük devletinin en ünlü hükümdarı Baybars Kıpçak ülkesinden Sivas'a gelmiş ve burada satılmıştı. Zira Kırım, Karadeniz Samsun-Trabzon limanından Anadolu'ya geçen kervanlar Sivas'a uğrardı.

Geben kervan yolu iklim şartları ve yer şekilleri nedeniyle senenin tamamında kullanılmazdı. Zira kar yağışı yolun kapanmasına yol açar havalarda ısınana kadar kullanılmazdı. "bu yolun kış şartları nedeniyle kapalı oluşu 1908 de Andırın Göksun kazasına bağlandığında Andırın halkının kaza merkezine ulaşmasında bir engel teşkil ettiğinden idari önemide büyük bir yoldur. Andırın eşrafı bu yolun zorluğunu belirten bir dilekçeyi başkente gönderip Andırının yeniden kaza olmasını istemişlerdi". Anadolu'nun içlerinden Akdeniz limanlarına gitmek isteyen bir kervanın gidebileceği en kısa yollardan biri Geben yoluydu. Bu durum her ne kadar kervan devri kapansa da nakliye gibi taşıma vb. alanlarda bugün içinde geçerlidir.

Yöntem

Bu çalışma hazırlanırken Geben kervan yolu ile ilgili bilgi veren kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kaynaklar titiz bir şekilde incelenerek çevre bölgelerinde tarihiyle ilgili yazılı kaynaklara başvurulmuştur. Bölgeyle ilgili toplu bir bilgi olmamakla birlikte yerel tarihçilerin eserleri ve üniversite tez çalışmaları göz önüne alınmıştır. Tüm kaynak tarama işlemleri tamamlanıp Geben kervan yoluyla ilgili toplu bir bilgi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Geben kervan yolu ile ilgili bulgular daha ziyade dağınık olup çevre yolların tarihinden bağımsız değildir. İlk çağları hakkında yazılı bir bulgu olmasa da Orta çağ Bizans, Ermeni, Selçuklu ve Beylikler döneminde Geben kervan yolundan özelliklerde bu yol üzerinde bulunan Geben kalesinden bahsedilmektedir. Emin TOROĞLU Ve Yaşar ALPARSLAN hocaların yazdığı Kahramanmaraş'ın tarihi coğrafyasında Yollar eseri Geben kervan yolunu anlatan güzel örnektir. Osmanlı dönemi Tahrir ve Muhasebat defterlerinden Geben kervanyolu ile ilgili belgelere ulaşılabilmektedir. Geben kervan yolu ile ilgili bilgilere bölgeye gelen seyyahların eserlerinde de ulaşılabilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Geben tarihi kervan yoluna ışık tutabilecek kaynaklar incelenmeye çalışıldı. Bu kaynaklar ışığında dağınık bilgiler toplanıp bir metin ortaya çıktı. Ortaçağ da parlak bir dönem yaşayan Geben bu duruma içinden geçen ticaret- kervan yolu sayesinde ulaşmıştır.* Fakat bugün olsun Cumhuriyet döneminde olsun hem kervan yolu hem de Geben eski parlaklığını yitirmiştir. Biz burada su sonuca varmalıyız ki Geben kervan yolu sadece Geben'e değil çevresindeki birçok yerleşim merkezine doğrudan veya dolaylı katkısı olmaktadır. Bun yolun tarihi büyüklüğünün ortaya çıkarılması bugünün çalışmalarına da katkılar sunacaktır.

Öneriler

Geçmiş'i çok eskilere dayanan ve işlek bir yol olan tarihi Geben kervan yolu bugün aynı parlak duruma sahip değildir. Bölge halkının da bu yola modern transit yol öneminin verilmesi ve Yukarıda da belirttiğimiz üzere kış şartlarının yolun işlekliliğini etkilemesi bölgenin gelişimine mani olmaktadır. Bu sorun bugün için ancak tünel ile aşılar. Zira bölge halkının en büyük beklentisi budur. Maliyet dolayısıyla bu tünel meselesi bugün için imkansız gibi gözüküyor. beklentisi yıllardır sürmektedir. Zira bu yolun başta Geben olmak üzere çevre köy ve yerleşkelere katkısı tartışma götürmeyecek kadar açıktır.

KAYNAKÇA

ATEŞ, Hikmet, *Andırın Tarihi*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarih bölümü, "basılmamış lisans tezi", 2009
TOROĞLU Emin, ALPARSLAN Yaşar, *Kahramanmaraş'ın Tarihi coğrafyasında yollar*, Dulkadiroğlu belediyesi basımı, 2016
YURTSEVER, Cezmi, *Andırın Tarihi*, Ekrem matbası, Adana, 2008

ANDIRIN MUSTANTIĞI ABAZA DURDU BEY'İN AĞIDI

*Kaynak kişi ve kaynak kişinin kelimından ağıtın hikayesi ve metni:
Andırın Beşbucak Köyü'nden 1925 doğulu Zülfüye Kabalci.*

Bundan 120 sene gadar evvel Ermenilerin Andırın'ı ve Geben'i yakıp yıkmaları esnasında Andırın yönetiminde söz sahibi olan Mustantık Durdu Beğ de öldürülüyor guzum. Bu ağıt Abaza Durdu Bee'n Ermeniler tarafından öldürülmesinden sonra yakılmıştır. Ağıdı kim yakmış bilmiyom. Bu ağıdı ben gayınbabamdan duydum, ondan öğrendim. Ermeniler Hökümetimizi (Andırın'ı) yakıyollar, dosyalarımızı, nüfus defterlerimizi, dapı defterlerimizi yakıyollar, paramızı alıyollar.

*Amanın Hökümet alışdı
Gaymakam yaralı düşdü
Kör olası Çoturoğlu
Sandıkta para belişdi*

*A gonaa goyak goyak
Merdiveni seksen ayak
Durdu Bee'mi öldürmüşler
Bacısı burada gerek*

*Durdu Bee'mi bulmuşlar
Aa dırnaandan bilmişler
Çaman edip sermişler
Dayanıp da duramıyom*

*Kak bacı baaçayı gezek
Gutlu geyek, tozak tozak
Durdu Bee'mi öldürmüşler
Bacısının yolu uzak*

Derlemeyi Yapan: Celil ÇINKIR
Kaynak Kişi: Zülfüye KABALCI

¹ Andırın tarihine ışık tutacak ağıtlardan bir tanesi. Ermenilerin Andırın ilçesini basarak yakmaları esnasında söylenmiştir. Bu olaydan sonra Andırın 1925 yılına kadar Göksun kaymakamlığına bağlanmıştır.

² Mustantık: Sorgu hakimi.

³ Hökümet: Andırın halkının dilinde Andırın demektir. Köylüler eskiden Andırın'a gidiyoruz demezler bunun yerine Hökümet'e gidiyok derlerdi.

Yaşar Kemal'in Ünlü Roman Kahramanı İnce Memed'e Eşkivalığın İnceliğini Öğreten Gebenli Ünlü Eşkiva Koca Ahmet (5)

Yaşar Kemal'in kaleme aldığı İnce Memed isimli roman serisinin I. cildinde 74-78. Sayfalar arasında Gebenli ünlü eşkiya Koca Ahmet hakkında aşağıdaki satırlar yazılmıştır. Değerli TIRŞİK okurlarımız, Gebenli Ünlü Eşkiva Koca Ahmet ile ilgili paylaşımlar bu bölüm ile sona ermektedir.

Siz, dedi, Koca Ahmet adını duydunuz mu hiç?

Memed: Duyduk, dedi.

İhtiyar sertçe Mustafa'ya sordu: Sana diyorum, sen duydun mu?

Mustafa yılışarak: Tabii duyduk, dedi. Onun adını duymayan var mı?

Sıyrıngaç'tan giderken, iki eşkiya önüne çıkmışlar, soymuşlar Abdi'yi.

Karısını da elinden almışlar. Bunu bana haber verdiler. Abdi de geldi ayaklarıma kapandı: Gittim karısını aldım getirdim. Teslim ettim kendisine.

Böyle zulmedeceğine bilseydim fakir fıkara!...

Koca Ahmet bu dağlarda bir destandı. Analar, ağlayan çocuklarını, Koca

Ahmet geliyor diye avuturlardı. Koca Ahmet bir dehşet olduğu kadar bir sevgiydi de. Koca Ahmet bu iki duyguyu yıllar yılı bu dağlarda yan yana götürebilmişti. Bunun ikisini bir arada götürmezse bir eşkiya, dağlarda bir yıldan fazla yaşayamaz. Eşkivayı korkuyla sevgi yaşatır. Yalnız sevgi tek başına zayıftır. Yalnız korkuysa kindir.

On altı koca yılda Koca Ahmet'in burnu kanamadı. Koca Ahmet, on altı yıl süren eşkivalığında yalnız bir tek kişi öldürmüştü. O da kendisi askerde iken anasına işkence ederek ırzına geçen adamı...

Köye geldiğinde bunu duymuş, adamı vurup dağa çıkmıştı. Adam Hüseyin Ağa idi. Yol kesmezdi. Onun dolaştığı yerlerde başka hiçbir eşkiya da yol kesemezdi.

Çukurova'nın en zengin adamını seçer, bir çetesiyle ona bir mektup yollardı.

Şu kadar para isterim diye. Mektubu alan zengin adam; hemencecik istenilen parayı gönderirdi. Kimden ne kadar para istemişse eşkivalığı süresince, santimi santimine almıştı. Öteki eşkivalar giderler, zenginlere işkence ederler, öldürürler, çoğu gene beş para alamazdı. Elleri boş, Çukurova'dan, arkalarında bir bölük candarma geri dönerlerdi.

Koca Ahmet aldığı parayı har vurup harman savurmazdı. Zaten nereye harcasın? Dağ başı... Gezdiği bölgenin hastalarına ilaç, öküzsüzüne öküz, fıkaraasına unluk alırdı.

Affa uğrayıp da köyüne inince, yakın uzak köylerden onu görmek için köylüler, günlerce Koca Ahmedin köyüne taşındılar.

Koca Ahmet aftan sonra evine çekildi: Kendisini çiftine çubuğuna verdi. Karıncayı bile incitmedi. Yalnız, bir haksızlık görüp fazlaca kızdığında:

Aaah! eski günler, diyordu. Sonra da bundan utanmışcasına susuyordu.

Kızgınlığı geçince de gülüyordu böyle söylediğine...

Koca Ahmedin kendisi köyünde unutulmuş gitmişti. Böyle bir adam yaşıyor mu yaşamıyor mu kimse farkında bile değildi. Köylüleri ona alışmışlardı. Bu aksakallı ihtiyar, yıllar yılı Torosları tutmuş Koca Ahmet değildi. Koca Ahmet yaşıyor mu yaşamıyor mu kimsenin umurunda bile değildi.

Dağda bir eşkiya ünlendi miydi, Koca Ahmet gibi, diyorlardı.

Bir eşkiya kadına bakmadı, yol kesmedi miydi, Koca Ahmet gibi... diyorlardı. Adam öldürmüyor, halka zulmetmiyorsa; Koca Ahmet...

Cümle iyiliklerde, Koca Ahmet gibi... Mustafa'ya döndü sordu: Nasıl bir adammış Koca Ahmet? Duydun mu?

Mustafa: Babam der ki, Koca Ahmet gibi yiğit eşkiya, namuslu, fıkara babası eşkiya gelmedi bu memlekete.

İhtiyar: Boyu, bosu, yüzü nasılmış, hiç söylemediler mi?

Mustafa: Babam der ki, uzun boylu, karayağız, koca bıyıklı dağ gibi bir adammış Koca Ahmet. Babam konuşmuş onunla. Alnının ortasında büyük, kara bir beni varmış. Gözlerinden ışık saçarmış. Meteliği vurmuş.

Yaaaaa... meteliği vurmuş. Babam onunla konuşmuş bile.

İhtiyar alaylı bir sesle sordu: Gavur Abdinin avradını eşkiyalardan alıp da, ona geri veren kim?

Mustafa: Kim olacak, sensin. Ben aldım verdim demedin mi?

İhtiyar hayıflı hayıflı başını salladı. Ben değilim ben, dedi. Ben...

Memed, adamın yüzüne dikkatlice baktı. İki kaşın orta yerinde, k kılların arasında büyücek, yeşil bir ben gördü. Ben yeşil, kara değil... Bundan sonra da gözlerini adamın yüzünden ayıramadı.

Mustafa sırnaştı: Hani sen alıp verdiğin?

Adam: Yok, yok, dedi, ben alıp vermedim. O öldü.

Bunu böyle söyledikten sonra da boylu boyunca arka üstü toprağa uzandı. Heybesini de başına yastık yaptı.

Mustafa Memedi dürttü. Yavaşça: Haydi kalk gidelim.

Memed, cevap vermeden kalktı. Gözleri hala ihtiyarın yüzündeydi. Onlar ayağa kalkınca ihtiyar da gözlerini açtı. Demek, gidiyorsunuz ha? diyerek sordu.

Memed, hayranlıkla: Sağlıcakla kal!

Mustafa: Sağlıcakla kal!

İhtiyar: Güle güle, dedi, başını heybesinden kaldırdı, onlara baktı.

Onlar yürüdükten sonra başını geri indirdi. Gözlerini kapadı. Su çağılıyordu.

Deveboynunun çamlığını gelinceye kadar konuşmadılar. Memedin yüzü zehir gibiydi. Acıydı. Bir zaman içinde bir sevinç çağılıyordu, sonra kararıveriyordu.

Kara yağmur bulutu çökmüş gibi.

Yan gözle birkaç kere Mustafa'ya baktı. Mustafa şaşkınlık içindeydi. Yokuşu çıkınca, Memed, yorgun yorgun bir taşın üstüne çöktü.

Birden gülümsedi.

Mustafa bunu fırsat bildi: Ne güldün desene?

Memed, boyuna gülümsüyordu.

Mustafa: Desene?

Memed ciddileşti:

Allah bilir ya bu adam Koca Ahmedin ta kendisiydi. Bana öyle geldi.

Mustafa:

Memed kızdı:

Ne lafı? Herif tamı tamına Koca Ahmet.

Mustafa: De git sen de, dedi. Bu adam hepimiz gibi adam. Dedem gibi üstelik de. Bunun Koca Ahmede benzer yeri var mı?

Memed: Alnındaki beni gördün mü? Tam orta yerinde alnının.

Mustafa: Görmedim.

Alnının orta yerinde yeşil büyük bir ben vardı.

Görmedim.

Gözleri çıra gibi yanıyordu.

Yok.

Gözleri sırça gibi yanıyordu.

Görmedim.

Bana öyle geliyor ki bu adamdan başkası Koca Ahmet olamaz.

Mustafa: Teh! dedi, böyle adamlar Koca Ahmet olacak olsaydı, dünya Koca Ahmetlerle dolardı. Bu adam aynen senin benim gibi...

Memed: Gözleri çıra gibi yanıyordu. Yüzünde bir hoşluk vardı. Bir cana yakınlık... Keşke baban görseydi bu adamı...

Geben'de Su Değirmenleri, El Sanatları ve Karakol Üzerine Kısa Kısa

Söyleşi, Geben'in eski insanlarından(94 yaşında) Mehmet DAŞ (Keş Mehmet, merhum demirci Memiş'in babası) ile Baran'daki merkez cami civarındaki evinde gerçekleştirilmiştir. Soruları kendim(hikmet ateş) sordum cevabını Mehmet dayımız verdi. Paylaştığı bilgilerden dolayı kendisine ve torunu Halit Daş'a teşekkür ederim.

HİKMET ATEŞ: hadi Mehmet dayı başlayalım nerede değirmenleri var söyle bakalım

MEHMET DAYI: karabacak değirmeni var

HİKMET ATEŞ: kimin bu değirmen

MEHMET DAYI: abdurrahman mustuk soyismi kahveci

MEHMET DAYI: ladif dedikleri omu yoksa

MEHMET DAYI: mustuk Abdurrahman ladifın babası oluyor

HİKMET ATEŞ: karabacak değirmeni onun

MEHMET DAYI: evet

HİKMET ATEŞ: kahvecilerin

MEHMET DAYI: evet

HİKMET ATEŞ: başka nerde var

MEHMET DAYI: kirkusunda var

HİKMET ATEŞ: tortların değirmeni. kirkusunda

MEHMET DAYI: Hacı bakacağın değirmeni

HİKMET ATEŞ: Kırksuyun neresinde girişinde mi hemen

MEHMET DAYI: Beride. birde Musanın var girişte

HİKMET ATEŞ: Musanın da mı var

MEHMET DAYI: Evet

HİKMET ATEŞ: O da kahveci mi

MEHMET DAYI: Evet

HİKMET ATEŞ: Kırksudan başka nerelerde değirmen var

MEHMET DAYI: Memişin(demir) değirmeni yada Mehmet Daş'ın(-kendisi) değirmeni. Şimdiki elektrikli değirmen civarında bu bölgede üç tane daha var: hacı Osman höbeğin değirmeni. Ahmet höbeğin değirmeni. Osman bakacağın değirmeni. Üç tane değirmen var orda

MEHMET DAYI: Evet evet kaç tane oldu

HİKMET ATEŞ: 7-8 tane oldu. 4 tane şurda saydık. 4 tanede şu tarafta saydık. Sekiz tane değirmen oldu. Bu kayranlının orda değirmen var mı

MEHMET DAYI: Evet. Kayranlının gözünde değirmen vardı

HİKMET ATEŞ: O kimindi

MEHMET DAYI: Osman bakacağın değirmeni

MEHMET DAYI: Evet

HİKMET ATEŞ: Abudoğlu osman

MEHMET DAYI: Evet

HİKMET ATEŞ: Abudoğlu osmanın değirmeniyle 9 oldu. Buralarda öğütmek için yan köylerden bunduktan yani nerden geliyorlardı. Sizin değirmene nerden geliyorlardı mesela

MEHMET DAYI: Bunduk, sisne, galaboyunu, çamurludan

HİKMET ATEŞ: Buğdayı getiriyorlar mekemi getiriyorlar

MEHMET DAYI: Meke, buğday

HİKMET ATEŞ: Bunlar hemen çıkıyordu. Yoksa çok bekliyormu. Mesela un alacak bulgur alacak çok mu sürüyor. Hemen çıkıyordu

MEHMET DAYI: Çıkanda olur çıkmayanda olur

HİKMET ATEŞ: Sıra bekliyormuş diye duydum ben. Yani orda torba torba sıraya geçerlermiş. Babam anlatıyo ben ordan biliyorum. Benim rahmetli dedem karabacağa gidermiş. Orda sıraya geçermiş

MEHMET DAYI: Kavgı yok

HİKMET ATEŞ: Sıraya giriliyo. Sırası gelen geliyor yani. En işlek olan hangisiydi. En hızlı en kalabalık olan

MEHMET DAYI: hacı bakacağıın değirmeni. Hacı mustafanın değirmeni. Kırksuyun boğazındaki değirmen

HİKMET ATEŞ: Oranın adı ne bozburunumu

MEHMET DAYI: Evet

HİKMET ATEŞ: Şu anki elektrik değirmeninin arka tarafında oranın suyu nerden geliyor

MEHMET DAYI: Kanalla geliyor, kayranlıdan

HİKMET ATEŞ: Karabacak o da mı kanalla geliyor?

MEHMET DAYI: O kırksudan geliyor

DEMİRCİLİK VE MARANGOZCULUK ÜZERİNE SÖYLEŞİ

HİKMET ATEŞ: Merhum demirci yani senin oğlun Memiş bu mesleği nerden öğrendi

MEHMET DAYI: Mehmet demir(merhumun dedesi)

HİKMET ATEŞ: Senin oğlan memiş rahmetli bu demirciliği ondan mı öğrendi

MEHMET DAYI: Evet

HİKMET ATEŞ: Bu işi Mehmet demir kimden

öğrenmiş

MEHMET DAYI: Ahmet Tekdöş'den Maraşlı kendisi Ahmet tekdöş de Ermenilerden öğrenmiş, aslında Ermeniler meslek belletmezlermiş Türklere, Maraş'ta Zor oğlanlardan biri zorla Ermenilerin yanına girip demirciliği öğreniyor onun için zoroğlanlar denmiş ona oda Türklere öğretmiş

HİKMET ATEŞ: Ahmet usta ne zaman gelmiş

MEHMET DAYI: 1933-35 yıllarında Gebene yerleştiler. Hanımı da burada öldü.

HİKMET ATEŞ: Ahmet tekdöşe noldu. Burdamı öldü. Gebende nesli devam ediyomu

MEHMET DAYI: Geldi buraya yerleşti. Nesli devam ediyö. Demirciliğe devam etti. Mehmet demire demirciliği öğretti oda demirci memişe öğretti. Memişte Selami, Mehmet, Halit bunlara öğretti benim torunlara öğretti

HİKMET ATEŞ: Eski demirci dükkânı neredeydi

MEHMET DAYI: Şurada bir ara var yukarda evin yukarısında. Bi de Oturduğumuz yere yakın bahçenin arada boşluk var orada çok yaptılar. Ben de vardım. Ben de çalışırdım. Kendi bıraktı gitti şimdiki yerine gitti

HİKMET ATEŞ: Elektrik geldiği zaman taşındı yani. Ne zaman geldi elektrik

MEHMET DAYI: 1975 yılında geldi. O zaman demirci dükkânı aşağıya taşındı. Başka demirci yok

HİKMET ATEŞ: Peki bu aynalılardan bahset Mehmet emmi. Ne iş yaparlardı

MEHMET DAYI:Marangoz

HİKMET ATEŞ: Mehmet gürelek. aynalı Mehmet yani işi bilen o

MEHMET DAYI: Ebe tarafı ermeni. Kadının adı onların konuşmasına göre maryum. Adı sonra fadima olmuş

HİKMET ATEŞ: Bunlar işi Ermenilerden mi öğrendi. Kendi kendilerine mi öğrendi

MEHMET DAYI: Kendi kendilerine öğrendiler.

Biraz da aynalılar akıllı zeki. Aynalı Mehmet çok akıllıymış

HİKMET ATEŞ: Elinden her iş gelirdi yani

MEHMET DAYI: Elinden iş gelmeyen yoktu. Ali tarak

HİKMET ATEŞ: Bu kim odamı marangoz

MEHMET DAYI: Evet oda marangoz

HİKMET ATEŞ: Şu an yaşıyomu

MEHMET DAYI: Yok öldü

HİKMET ATEŞ: Aynalı mehmettemi öldü

MEHMET DAYI: Evet öldü

HİKMET ATEŞ: Şu an kim yapıyo işi

MEHMET DAYI: Yerine oğlu Hüseyin yapıyor. Hüseyin tarak şu tepede. Osman yapıyo. Abdurrahman yapmıyor. Süleyman gürek var. Benim bacanak ademin babası

HİKMET ATEŞ: Adem ile muhammedin babası

MEHMET DAYI: Evet

HİKMET ATEŞ: O da marangoz. Kız verdin. Hem bacanaksınız hemde adem enişteniz oluyor. üç tane marangoz bir tane demirci var köyde. İşi yürüten Halit

MEHMET DAYI: Evet

HİKMET ATEŞ: Bu aynalı Mehmet saz yapmış silah yapmış

MEHMET DAYI: Evet hepsini yapıyo

HİKMET ATEŞ: Her şeyi yapmış

MEHMET DAYI: Evet. Camız boynuzundan gözlük kasnağı yaptı

HİKMET ATEŞ: Şu yani şu gözlük

MEHMET DAYI: Osman bakacak. Eski belediye başkanı. Osman bakacak Türklerden bunu yapan olmaz demiş. O kadar ince yapardı sanatı

HİKMET ATEŞ: Demirciyle marangozlara civar

köyden iş yaptıran olur muydu

MEHMET DAYI: Değirmenlerde olduğu gibi bunduktan, çukurhisardan da gelen olurmuş. Kumarlı, çukurhisar, çamırlı, kaleboynu, gargaçayırılı

HİKMET ATEŞ: Herkes gelip burada işini yapardı yani

MEHMET DAYI: Evet.

HİKMET ATEŞ: Mehmet emmi birde şu gebene karakol ne zaman geldi. Ne zamandan beri gebende karakol var

MEHMET DAYI: Karakol. Babam 39 da vefat etti. Biz 35 de okuldaydık. Karakol şurda şu tepede bir ev var orda çeşme vardı. Çeşmenin üstünde ev vardı. 35 lerde ordan kalktı herslinin evinin olduğu yere taşındı karakol 70 de 75 de geçti şimdiki yerine geçti

HİKMET ATEŞ: Üç tane yer değişti yani. Peki ne zaman açıldı

MEHMET DAYI: Karakol vardı 35 de vardı öncede vardı, şakir diye karakol komutanı hatırlıyorum

HİKMET ATEŞ: Kemikkıran ne zaman geldi

MEHMET DAYI: 1980 li yıllarda

HİKMET ATEŞ: Aşağıdaki yerdeydi kemikkıran orda mı geldi

MEHMET DAYI: Evet

HİKMET ATEŞ: Sen çocukken karakolun olduğunu hatırlıyosun

MEHMET DAYI: Evet

HİKMET ATEŞ: Karakolda askerlik yapıp burada evlenen odlumu yada kız kaçırın

MEHMET DAYI: Kayın babamın bacısını kaçırmışlar konyalı bir asker

HİKMET ATEŞ: Gelmedi mi ondan sonra?

MEHMET DAYI: Yok

HİKMET ATEŞ: Sağolasın Mehmet dayı

Andırın Abdallar 5 *Andırın Abdallarında Geçiş Dönemi Ritüelleri V*

ABDALLARDA ÖLÜM

İslam dinine göre her canlı ölümü tadacaktır. Bakara süresinde “Siz nasıl oldu da Allah’ı tanımazlık edersiniz ki, cansızken size o can verdi, sonra sizin canınızı gene o alacak, sonra da gene o diriltecek, daha sonra da gene O’na döndürüleceksiniz” denilmektedir. “Küllü nefsin zaikatül mevt”... (Her Nefis Ölümü Tadacaktır) mealindeki ayet Kur’an’da üç surede geçmektedir. (Âl-i İmran, 3/185; Enbiyâ: 21/35; Ankebut, 29/57) Bu ayetlerde “nefis”, insanın ruhu demektir. İnsan bedeni ölür, ama ruh ölmez. Beden birçok yapının birleşmesinden meydana gelir. Yani sayısız zerrelerden, moleküllerden, hücrelerden, organlardan yaratılır. Bu yüzden değişmeye ve bozulmaya mahkûmdur. Ama ruh ise basittir; beden gibi birçok yapının birleşmesinden meydana gelmez. Bu yüzden de çürümeye, bozulmaya maruz kalmaz. Ruh bedenın misafiridir. Ruh bedenden ayrılınca gittiği yer ruhlar âlemidir. Buna göre ölüm, ruhun bedenden ayrılmasını ifade eder. Öyleyse ölüm bir son bir yok oluş değil, bilakis bir âlemden başka bir âleme geçiştir.

Ölümün herkes için kaçınılmaz bir son oluşu, dünyanın her yanında ölüm çevresinde toplanan adetlere ve işlemlere evrensel bir karakter kazandırır. Bu bakımdan aralarında gerek coğrafı, gerekse kültürel bakımdan ayrıntılar bulunan değişik yapıdaki toplumların konuyla ilgili inanmaları, adetleri ve işlemleri arasında çoğu zaman şaşırtıcı benzerlikler görülür.

İnsan hayatının son bulması anlamına gelen ölüm, doğum ve evlenmeden sonraki bir başka geçiş dönemidir. Doğumla beraber yeni bir dünyaya gözlerini açan insanoğlu ölümle birlikte bu dünyadan başka bir dünyaya intikal eder. Diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi son geçiş dönemi olan ölümde de uygulanan pratikler, kaçınılan davranış kalıpları bulunmaktadır.

Abdallarda Ölüm Öncesi

Her geçiş döneminin her aşamasında olduğu gibi bu aşamada da belirli davranış kalıpları ve kuralları bulunmaktadır. Kişinin durumuna bakarak sergilenen inanışlar ve pratikler kültürümüzün

bir bölümünü oluşturan zenginliklerdendir. Ölüm öncesi dönemde özellikle ölümün habercisi inanışlar çok önemlidir. Gerek nesnelerin gerek hayvanların gerekse hayatta yaşanan diğer olayların yorumlanması ölüm öncesi dönemde de kendisini göstermektedir.

Ölüm Habercisi İnanışlar

Ölüm ne zaman geleceği bilinmeyen bir durumdur. İnsanoğlu bu durumu hep merak eder ve bu konuda devamlı bir arayış içerisinde olur. İnsanlar yaşamları boyunca yok olma duygusunun etkisiyle kendisine ve çevresine ölümün ne zaman geleceğini merak eder. Ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, geleceği bilmek isteğinin de etkisiyle, alışlagelmişin dışındaki bir takım davranışları; araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanışlarını; meteorolojik olayları; hayvanların hareket ve seslerini; düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir ön belirtisi saymaktadır.

Ölümün belirtileri arasında hayvanlarla ilgili olanlar önemlidir. Baykuşun çatıya konması, horozların zamansız ötmesi ve köpeklerin ulması bir ölüm belirtisi sayılmaktadır. Baykuş konan evin veya baykuşun üzerinde ya da çevresinde öttüğü evdeki birinin öleceğine, yakın akrabadan birinin ölüm haberinin geleceğine inanılır.

Abdalar da ölümün habercisi inanışlar konusunda hayvanlarla ilgili olarak şu inançlar karşımıza çıkmaktadır:

- Baykuş uğursuz olarak kabul edilir. Baykuşun çatısına konduğu evden cenaze çıkacağına inanılır. Gündüz vakti köpeğin ulması da hayrı alamet sayılmaz. Bu durumlarda hayvanları kuru soğanla taşlama inancı vardır. Halk arasında çivi çivi söker derler. Öyleyse acı da acıyı götürür, engeller denilebilir. Ölüm acı bir olay olduğundan yine aynı mantıkla ölümü acı olan bir yiyeceklerle taşlamak, göndermek bu uygulamanın inanç temelini oluşturur.

- Abdallar eğer rüyalarında vefat eden bir yakınlarını çok sık görürlerse rüyayı gören kişinin ya-

kında öleceğine inanırlar.

• Yıldız kaymasını da ölüm belirtisi olarak kabul ederler. Şu dile getirilir: “Ölecek olan kişi ağırlaşır. Zekaret deriz biz. O hale gelir. Zekaret döşeğine yatar. Bir tek gözü bakar. Bir soluğu vardır. Benim annem ölürken sakallılar geliyor dedi. Kuşlar geliyor, annem ve babam geliyor dedi. Sonra bir yerden koku geliyor dedi ve çok sürmedi ruhunu teslim etti”. Bir başkası ise şunları aktarır: “Hasta insan zaten kendini belli ediyor. Benim anne-annem evin içindeydi. İlk gözü aktı. Terledi. Öleceğim ben dedi. Çöpçüler geliyor dedi. Kelimeyi Şahadet getirtirdik. Sonra da bilincini kaybetti ve öldü”.

Anlatılanlara göre ölümün habercisi olan işaretler vardır. İnsan doğası gereği bu işaretler aynılık arz eder. Ancak bu süreçte uygulanan pratikler ve inanışlar benzerlik gösterdiği kadar farklılık da gösterebilir. Bu gayet doğal bir olgudur. Yaptığımız araştırma sonucunda Türk dünyası ve Anadolu’da ölümün habercisi olarak görülen “hayvanlar, rüyalar, kişinin sağlık durumu” gibi durumların Abdallarda da vardır.

Ölümden Kaçınma ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

İnsanoğlu mütemadiyen ölümle ilgili sorunlara çözüm arar. Elinden bir şey gelmeyeceğini, ölümü engelleyemeyeceğini bildiği halde var olan durumu değiştirme çabası içerisine girer. Hayatın bir gerçeği olan ölümden korkulmasının nedeni ansızın ölüme yakalanmak değil; sonrasındaki benliğin yok olacağı, kaybolacağı endişesi olabilir.

Anadolu’daki kaçınmalara baktığımız zaman; ölü evindeki yemeklerin döküldüğünü, su dolu kapların boşaltıldığını, ölü yıkanırken uyuyanların uyandırıldığını, cenaze geçerken uyuyanların uyandırıldığını, cenaze evden çıkınca ardından su döküldüğünü, ölü yıkandıktan sonra su ısıtılan kazanın ters çevrildiğini, su ısıtılan ateşin söndürüldüğünü ve o ateşte başka bir şey için kullanılmadığını, kazma küreğin elden ele verilmediğini, ölü evinden dönelerin doğrudan kendi evlerine gittiklerini ve eve gidince ilk olarak tuvalete girdiklerini tersi yapılırsa o evde ölü baskını olacağı inancı ve uygulamaları görülür.

Bahsedilen uygulamaların dışında ölümden kaçınma ile ilgili inanış ve uygulamalar çocuklara verilen isimlerde de dikkati çeker.

Abdallarda çocuk ölümünün fazla olduğu ailelerde çocuklara Durdu, Duran, Yaşar vb. isimler verilerek onların ölmeyeceğine inanılır.

Abdallar da ölümden kaçınma ile ilgili inanış ve uygulamalar konusundaki pratikler şöyledir:

- Ölüm anı yaşanırken evde uyuyan biri varsa hemen uyandırılır. Evden ikinci bir cenaze çıkmasını engellemek için cenaze evden çıktıktan sonra ev süpürülür; ölünün yatağı ve eşyaları dışarı alınır.
- Mezar eşilirken kürek elden ele verilmez.

Bu uygulamaların yanı sıra Abdallarda hâkim olan inanış ne yapılırsa yapılsın ölümden kaçışın olmadığıdır. Konu hakkında “Hak tecelli ederse her iş asan eder; hak eder esbabını billahsa da ihsan eder” denir.

Anadolu’da ölümle ilgili inanış ve kaçınmalara bakıldığında uygulanan pratiklerin Abdalların inanışlarında da yaşadığını görülür.

Ölüm Sırası (Ölüm Anı)

İnsanların yaşadığı ortak olaylardan bir tanesi olan ölümün, toplumlarda önemli bir geçiş evresidir. Bu geçiş evresinin ikinci bölümü olan ölüm anında da tıpkı diğer evrelerdeki gibi yapılan uygulamalar, dini pratikler bulunur. Bu pratiklerin çoğunlukla benzerlik gösterse de farklılık gösterdiği durumlar olur.

Ruhu teslim ediş bazen kolay bazen zor olabilmektedir. Bu anı kolaylaştırmak için yapılan inanç ve uygulamalar bulunmaktadır.

Abdallarda ölüm anında ruhun bedenden ayrılarak uçup gittiği inancı hâkimdir. Ecel yaklaşınca ölecek kişi de akıl durur, ölecek kimse mahzunlaşır ve bu tür kimselere yıldız düşmüş denilir. Burada yıldız düşmek kavramını gökteki yıldız kaymasıyla ilişkilendirebiliriz. Bu biçimde düşünüldüğü zaman gökyüzü ve yıldız motifi ile Türkler de var olan Gök Tanrı inancının yansımaları görülür.

Ölen kişi yüzü asık ölmüşse, kötülüklerin gözünün önünden geçtiğine inanılmaktadır. Ölünün yakınlarının uzaktan gelmesi bekleniyorsa cenaze bekletilir. Bekletilen cenaze için “toprak mevliidi” denilen bir tören ölü evinde düzenlenir. Törende dua edilir, mevlit okunur. Gelenlere ve ölünün başını bekleyenlere helva, şerbet, peksimet ikram edilir. Ani ölümü, uzun süre hastalıklarla uğraşarak ölüme tercih eder ve bu durumu “üç gün yatak dördüncü gün toprak” diyerek, bu konudaki görüşünü ifade eder. Gözleri açık ölen kişinin bir yakınına hasreti olduğu inancı vardır. Ölüm akşam ya da gece gerçekleşmişse, mevta sabaha kadar bekletilirken, üzerine şişmesin diye demir parçası konulmaktadır.

Abdallarda Ölüm sırasındaki uygulamalar:

- Bir kişi ölüm anındayken başında Kur'an okunur.
- Kelime- i Şahadet getirilir.
- Zekaret halindeki kişinin yanına kadın girmemesi inancı hâkimdir. Bu durum şu biçimde anlatılır: "Ölüm anında, o kişinin yanına kadın girmez. Çünkü kadının olduğu yere Azrail gelemes. Kişi can veremez. Eşimin teyzesinde böyle bir olay yaşanır. Kadın zekarete kalır. Ruhunu bir türlü teslim edemez. Birkaç kadın başındayken çıkın kişi geldi girmiyor, kapıdan bakıyor dedi. Kadınlar odadan çıkar çıkmaz ruhunu teslim etti".
- Ölüm anında olan kişinin ağızına su verilir. Bu suyun zemzem olması tercih edilir.
- Ölünün üstüne makas, bıçak konulur.
- Ölüm anındayken sessiz olunur.
- Ölecek olan kişinin ayakucunda durulmaz. Durulursa eğer Azrail'in canı alamayacağına inanılır.
- Ölünün gözleri kapatılır.
- Kişinin nefesine ve nabzına bakılır. Ölüp ölmediğini anlamak için ağızına ayna tutulur.
- Ölüm anında kapı ve pencere açılır.

Ölüm istenilmeyen ama bir o kadar kaçınılmaz bir durumdur. İnsanlar tarih boyunca ölüm anında kişinin daha az canının yanmasını sağlamak için çeşitli arayışlara girerler. Zaman içerisinde her bulunan uygulama, pratik yahut yöntem işe yarayıp yaramamasına göre kabul görür ve giderek kalıcılaşan, kültürün bir yansıması olarak karşımıza çıkar.

Abdallarda ölüm anında yapılan uygulamalar Türk dünyası ve Anadolu'daki varyantlarıyla benzer. Bu benzerlikler: "ölünün üstüne şişmesin diye demir koymak, ölecek olan kişinin ayakucunda durmamak, ağızını varsa zemzem yahut normal su ile ıslatmak, evde uyuyan biri varsa uyandırmak" biçiminde sıralamak olanaklıdır. Ayrıca yine bu aşamada da diğer aşamalarda olduğu gibi su, toprak, demir kültleri karşımıza çıkar.

Ölüm Sonrası

Sevdiği bir insanı kaybeden cenaze yakınları için zor bir süreç olan ölüm sonrası dönem, son geçiş döneminin son basamağıdır. Bu dönemde ölü evinin durumu, ölünün anılması, ölünün eşyaları gibi durumlara yönelik inanış ve uygulamalar

mevcuttur. Ölüm sonrası inanış ve uygulamalar bir bakıma ölüm anındaki uygulamaların devamıdır.

Defin Hazırlığı - Kefenleme - Ölünün Gömülmesi

Ölüm sonrasında ölüye karşı yapmamız gereken davranışlar bulunmaktadır. Yapılması gereken bu davranışların defin hazırlığı, defin işlemi, kefenleme ve ölünün gömülmesi biçimindedir.

Defin Hazırlığı

Ölünün gömülmesi anlamına gelen defin, insanların cenazeye karşı yapması gereken görevlerinden birisidir. Ölünün defin işlemleri gündüz yapılır. Akşam ve gece ölenlerin naaşları ertesi gün gömülmek üzere bekletilir. Günümüzde naaş morgda yıkanmaktadır.

Kültürümüzde defin hazırlığı sırasında ölü yıkamak için kaynatılan su ile ilgili davranış kalıpları bulunmaktadır.

Kazandan arta kalan suyla ölünün çamaşırları yıkanır. Yıkamadan arta kalan su bir güğümle mezara götürülür. Kalan su ise dökülür. Kefene, ölünün kafasına, gözüne koku sürülür. Cenaze yıkandıktan sonra kazan ters çevrilir. Kazanın üzerine ardından birini daha götürmesin diye üç tane taş konulur.

Abdallar da ölü yıkamak için su kaynatılan ocak kendiliğinde sönmeye bırakılır.

Üç gün boyunca ocağın yanında ışık olması, ışığı karalmaması- sönmemesi amacıyla akşamları mum yakılır.

Ölünün yıkanması için avluya bir ocak kurulup su kazan da cenazenin yıkanması için kaynatılır. Cenazenin yıkanması işlemi dede ya da yoksa imam yapar. Cenaze erkek ise imam ve erkekler; kadın ise bu işi bilen kadınlar yıkar. Naaşın gerekli temizlikleri yapıldıktan sonra gusül abdesti aldırılır.

Kefenleme

Ölünün yıkandıktan sonra belirli kurallar çerçevesinde kefen bezine sarılmasına kefenleme denilmektedir.

Cenaze iki kere yıkanır. Kefen makasla değil abdestli bir kimse tarafından bıçakla biçilir.

Abdallarda ölünün kefenlenmesi işlemi şu şekilde gerçekleştirilir: "Ölü yıkandıktan sonra kefenlenir. Kefen üç parçadan oluşur. Kefen bezi makasla kesilmez. Yırtılarak bağlanır. Kefenin üst kısmı

vücuda sarılarak ölünün boğazından aşağıya doğru dizlerine kadar indirilir. Diğer iki parça ölüyü enden ve boydan örtecek şekilde sarılır; ayak başparmakları birbirine bağlanır. Gül suyu serpilir. Kefenleme işleminden sonra ölü sal ağacının üzerine konulup düşmemesi için bağlanır. Ölünün üzerine yeşil renkli bir örtü örtülür. Baş kısmına erkekse ceket, kadında tülbent bağlanır. Ölü sal ağacında, omuzlar üzerinde taşınarak cenaze namazı kılınmak üzere musalla taşına konulur”.

Yıkanan ve kefenlenen cenaze namazı kılınmak üzere önce camiye sonra da gömülmek üzere mezarlığı götürülür.

Ölünün Gömülmesi

Mezar önceden kazılarak gömme işlemine hazırlanır. Naaş baş batı, ayaklar doğu, yüz ise kible yönüne gelecek biçimde gömülür. Sonrasında sapıtma adı verilen tahta konulur ve üstü toprakla örtülür. Gömme işlemi böylelikle tamamlanır. Toprak atılırken kullanılan kürek elden ele verilmez. Toprağı atan kişi küreği yere bırakır ve diğer kişi küreği yerden alır. Mezar örtüldükten sonra getirilen ölü yıkama suyundan başucundan ayakucuna doğru dökülür. Bu işlemlerde sonra imam ölünün baş taşı karşısına geçerek ona kabirde sorulacak soruların cevaplarına dair kısa bir hatırlatmada bulunur.

Cenazenin ağzına akik taşı konulması halinde, mevtanın sorgu suale kolay cevap vereceğine inanılır.

Görüldüğü üzere diğer geçiş dönemleri ve aşamalarında olduğu gibi bu aşamada da dikkat edilmesi gereken uygulamalar vardır. Bu uygulamalar; Anadolu’da olduğu gibi Abdallarda da “ölüyü yıkamak için su kaynatılan kazan ters çevrilir ve ocak kendi kendine sönmeye bırakılır, mezar eşilirken kürek elden ele verilir, cenaze evinde ışıkların belli bir zaman yanmasına dikkat edilir” biçimde sıralanabilir. Tüm bu uygulamalar bize nerede olunursa olunsun her insanın yaşayacağı ölümün ve bu duruma bağlı pratiklerin ortak olduğunu gösterir.

Defin Sonrası

Toplumumuzda önemli olaylarda insanlar yardımlaşarak birbirlerine destek olurlar. Ölüm gibi üzücü ve istenmeyen bir olay karşısında da insanlar desteklerini birbirinden esirgemezler. Özellikle etraftaki yakınlar, akrabalar ve konu komşu cenaze sahiplerinin üzüntüsünü paylaşır onlara bu süreci atlattıklarında yardımcı olurlar. Onlarla ilgilenirler. “Ölü Evi”, “Ölünün Anılması ve Belirli Günler”, “Ölünün Eşyaları”, “Devir ve Miras” in-

sanların birbirlerine yardımcı oldukları, birbirlerinin üzüntülerini paylaştıkları yer ve zamanlardandır.

Ölü Evi

Kültürümüzde ölü evi önemlidir. Yakınını kaybeden cenaze sahipleri derin üzüntü içerisindeydirler. Onların bu üzüntülerini etraflarındaki insanlar paylaşmaya ve hafifletmeye çalışırlar. Bu süreçte elbette dikkat edilmesi gereken davranışlar ve uygulanan pratikler bulunmaktadır. Dünyanın neresinde olunursa olunsun ölüye, ölü yakınlarına ve ölü evine saygı göstermek olması gereken bir davranıştır. Türk dünyasında ve Anadolu’da konu ile ilgili çeşitli uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Yakut/Saha Türklerinde ölü üç gün evinde saklanır sonra gömülür. Ölü evinde aynaların kapatılması Yakutlarda da görülür. Gagauzlarda bir evde ölü olduğu kapıya bağlanan siyah bir bezle ilan edilir. Uygurlarda ölüm konu komşuya haberci gönderilerek duyurulur. Erzincan’da ölü evinde üç gün yas tutulmaktadır. Bu süreçte evde yemek pişmez. Ölü evinde radyo vb. dinlenilmez. Isparta ve Yozgat’ta bir hafta boyunca ölenin odasında veya ölü suyunun kaynakıldığı yerde akşamla birlikte mum yakılır. Bitlis’te cenazenin çıktığı evin bütün suları o gün dışarı dökülür. İnanca göre Ölüm Meleğinin kılıcından sıçrayan kanlar bu sulara bulaşmış kabul edilir. Tarsus’ta cenaze akşamı ruhun evine gelip kendisi için bir şeyler yapılmışsa sevindiğine, hiçbir şey yapılmamışsa üzüleceğine inanılır.

Abdallarda da bu konu ile ilgili inanışlar:

- Abdallarda ölüm genelde konu komşu ve sala ile duyurulmaktadır. Uzaktaki akrabalara da telefonla haber verilmektedir.
- Abdallarda cenaze gömüldükten sonra ölü evine gidilir. Gelenlere çay ya da şerbet ikram edilir. Yakın akraba ve komşular cenaze evine üç gün boyunca yemek getirirler.
- Cenaze sahipleri belli bir süre işe çıkmazlar. Müzik dilemezler. Televizyon izlemezler. Bir müddet yas tutarlar. Bu yasin süresi kişiden kişiye değişmektedir.
- Cenaze evinde ışıklar en az üç gündür.

Yani ölü evi ile ilgili Türk dünyası ve Anadolu’daki “ölümün duyurulması, konu-komşunun ölü evine yemek getirmesi, ölü evinde ışıkların açık bırakılması, cenaze sahiplerine karşı gösterilen hassasiyet” gibi davranış kalıplarının Abdallarda da vardır.

Ölünün Anılması ve Belirli Günler

Cenaze defnedildikten sonra belirli günlerde ölünün ruhunu rahatlatacağı inancıyla ölü anılır.

Ölen kişi adına yemekler verilir. Türk dünyasında ve Anadolu'da ölünün anılmasıyla ilgili çeşitli pratikler bulunmaktadır. Gagavuzlarda ölünün, ölümünün 3, 9, 20 ve 40... vb. günlerde anılır. Uygurlarda ölü ölümünün 3. , 40. ve 52. günlerinde anılır. İmkân varsa 3, 5, 7, 11...41 güne kadar Kur'an-ı Kerim okutulur. Adana, Mersin, Mut, Kadirli, Kozan ve Dörtöyol'da ölü öldükten üç gün sonra ölünün helvası, yedi gün sonra yemek ve mevlit, kırkıncı gün sonra lokma dağıtılır. Üçüncü gün can helvası dağıtılmazsa ölünün ağzının köpüğünün gitmeyeceğine inanılır. Düziçi'nde Perşembe geceleri ölen kişinin ruhunun dua beklediğine inanılır. Bunun için Cuma günleri ölünün ruhu için ocağa yağ atılır ya da bilerek süt taşırılır böylece ve gelen ruhun bunlardan besleneceği düşünülür.

Abdallardaki inanışlar:

- Cenaze evinde ölünün ruhu için verilen yemeklere ölü aşısı ya da cenaze yemeği denilir.
- Cenaze gömüldükten üç gün sonra "ağız açma" ya da ağız köpüğü" yemeği verilir.
- Ağız açma yemeğinde tavuk kesilir. Bu uygulama ölünün yedinci, kırkıncı, elli ikinci ve senesinde tekrarlanır.
- Ölünün yedisinde yemek ve helva, kırkıncı yemek ya da helva, elli ikisi ve senesinin de yemek verilir.
- Kırkıncı gün verilen yemekte kemikli et bulundu-rulur. Ölünün kırkıncı gün etinin kemiğinden ayrıldığına inanılır.
- Abdallarda ölen bir kişiyi rüyada görmenin "ölü istemek" anlamına geldiğini; bu tür rüyaları tekrar görmemek için rüyadan sonra "Allah rahmet eylesin; bir daha gelmesin; ölü öte yana; yattığı yer çayır diken ola" diyerek lanet okunur. Aynı biçimde kötü rüyaların bir daha görülmemesi için şafak söküp sabah ezanı okunmadan sağa sola bakmadan bir kuru soğan ortadan bölünerek başının üzerinden dama atılır. Yine sağa sola bakmadan yatağa dönülür.

Ölenin geride bıraktığı eşyaları ile ilgili işlemlerin temelinde iki neden yatar: ölenin geri geleceği korkusu, ölünün anısını yaşatma isteğidir. Bundan dolayı ölünün ruhunun bir an önce evden uzaklaşması için eşyaları başkalarına verilmektedir.

Türk dünyası ve Anadolu'da ölünün anılması ve belirli günler konusunda var olan "ölü yemeği verilmesi, 3. , 7. , 40. ve 52. günlerinde anılması, ölü için önemli günlerde dualar ve Kur'an okunması" uygulamalarının Abdallarda da görülür.

Ölünün Eşyaları

Ölenin geride bıraktığı eşyaları ile ilgili olarak, halk kültüründe birtakım dinsel ve büyüsel pratikler uygulanır. Bunlardan en yaygın olanı ölenin eşyalarının yıkanıp temizlendikten sonra fakirlere dağıtılmasıdır. Birçok yerde "soyka" denilen ölünün giysileri, çamaşırları, yatak çarşafı gibi eşyalar, başışlanmadan önce arınma işleminden geçirilir. Ölünün eşyaları ile ilgili işlemlerin oluşmasının temelinde, ölenin geri geleceği korkusu ile ölünün anısını yaşatma isteği görülür. Ölünün giysileri yıkanarak, su serpilerek veya ayazlandırılarak arınma işleminden geçirildikten sonra evden uzaklaştırılır, başkalarına verilir. İslamiyet öncesi Türk topluluklarında, ölünün eşyalarıyla ilgili çeşitli pratiklere rastlanır. Bunlardan, Göktürklerin ve Oğuzların defin törenlerinde; ölüye ceket giydirdikleri, kuşağını kuşandırdıkları, yayını yanına koydukları, eline dolu kadeh tutturdıkları, servetine göre at kesip etlerini yedikten sonra atların derilerini ayaklarını ve kuyruklarını sııklara asıp "Bu onun atıdır, bununla cennete gider" düşüncesi ile mezarının üstüne koydukları, yazılı kaynaklarda yer alır. Anadolu'daki uygulamalara bakıldığında Osmaniye'de ölünün eşyalarının tamamı yıkanır. Bir kısmı dağıtılır bir kısmı ise evde saklanır. Eşyalar fakirlere dağıtılır.

Ölünün eşyaları ile ilgili şu uygulamalar:

- Ölünün eşyaları yıkanır, temizlenir ve kabul eden ihtiyaç sahiplerine dağıtılır
- Bunun yanı sıra hayır kurumlarına da verilir.

Ölünün eşyaları konusunda Anadolu'da var olan "eşyaların ihtiyaç sahiplerine dağıtılması, hayır olarak başışlanması" gibi uygulamaların Abdallarda da yer alır.

Devir ve Miras

İslâmî inanışlarına göre, ölen bir Müslüman'ın sağlığında çeşitli nedenlerle tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları ve yerine getiremediği yeminleri için bir fakire para verilmesine, ölünün kalan borçlarının ödenmesine, ölen kişinin hayatta iken kılamadığı namazlar, tutamadığı oruçlar için kurban kesip etini dağıtmasına, fakirlere para vermesine, açların doyurulmasına, hayır için Yasin-i Şerif, mevlit ve Kur'an-ı Kerim okutmasına devir denilmektedir. Anadolu'da ölen kişinin ölmeden önce yapması gerektiği halde yapamadığı dini vecibeler, söz verip de yerine getiremediği yeminler için Allah'tan affedilmesi istenir, bu nedenle kurban kesilir, mevlit okutulur. Ölen kişinin ölmeden önce yapması gerektiği halde yapamadığı dini vecibeler, söz verip de yerine getiremediği

yeminler için Allah'tan affedilmesi istenir, bu nedenle kurban kesilir, mevlit okutulur.

Abdallardaki uygulama ve inanışlar:

- Abdal aileler zengin değillerdir. Elde var olan imkânlarla devir işlemi gerçekleştirilir. Maddi duruma göre devir işlemi yapılır. Bazen fakirlere para verilir bazen Yasin-i Şerif okutulur. Bu ailenin durumuna göre değişir.

- Abdal ailelerin ekonomik durumları iyi olmadığı için pek de zengin değillerdir. Miras olarak da çok bir şey bırakmazlar.

- Kız çocuklarına genelde miras bırakılmaz. Bırakılsa dahi kız çocukları kendi istekleriyle mirası almazlar. Miras genellikle erkek çocuğuna bırakılır.

Ölüm sonrasında ölü evi- ölümlerin anılması-belirli günler, ölümlerin eşyaları ile devir ve miras pratiklerini incelediğinde yapılan uygulamaların, sergilenen davranışların ve inanışların Türk dünyası ve Anadolu ile Abdalların benzer olduğu görülür. Bu benzerlikleri bahsedildiği üzere “ölü evinde üç gün boyunca yemek pişmemesi, ölümün ardından taziyeye gidilmesi ve gidilirken çay, şeker vb. götürülmesi, ölümün 3. , 7. , 40. , 52. gününde ve senesinde anılması, ölümün ardından bir müddet yas tutulması ve ölümün eşyalarının yıkanıp temizlendikten sonra ihtiyacı olan kişilere dağıtılması”dır.

Ölünün Ruhu ile İlgili İnançlar

Ölünün ruhu ile ilgili inançların her kültürde var olduğunu söylemek olanaklıdır. Bu inançların kişilerin davranışlarını da yönlendirdiği bilinmektedir. Eski Türkler, ölen kişinin ruhunun, şaman tarafından özel bir merasimle yer altı dünyasına götürülünceye kadar evde dolaştığına inanır; çünkü onlara göre ölü çevresinde olup bitenden haberdardır. Bu yüzden akrabalarına zarar verebileceği düşünülen ölü ruhu, merasimlerle etkisiz hale getirilmelidir. Ölü ölümünün üçüncü gününden sonra öldüğünü anlamaktadır. Tarsus'ta Cuma akşamları kokusu ölenlerin burnuna gitsin diye ocakta yağ eritilmektedir.

Abdallarda ölünün ruhu ile ilgili inançlara bakıldığında:

- Abdallarda ölünün çelenlerden baktığı inancı hâkimdir. Bunun için ışığı açık bırakılır.
- Cenazenin gömülene kadar gezdiğine inanılır.
- Abdallar cenazenin bir sene boyunca evden umudunu kesmediğine; bir sene boyunca eve gelip gittiğine inanılır.

- Ölen kişi rüyada görülür.
- Rüyada görüldüğü zaman sadaka ya da yemek verilir.

Abdallarda arasında anlatılan bir olayda: “Kaynanası kırk gün rüyama giren biri komşulara sorar, onlarda eğer rüyanda konuşmuyorsa kendisi gelmiştir” derler. Yine “Başka bir kadının kaynanası tam bir yıl rüyasına girer. Bir yıl dolduğu zaman kaynanası rüyasında ‘al evinin anahtarını ben artık gelmeyeceğim’ der”,

Ölünün ruhu ile ilgili inanışların geçmişten günümüze Türk dünyasında ve Anadolu'da benzerlik gösterir. Bu benzerliklerin ise: “ölen kişinin ruhunun gömülünceye kadar dolaştığı, ölen kişi için evin ışıklarının bir müddet açık bırakıldığı ve ölen kişi rüyada görüldüğü zaman sadaka verilmesi”dir.

Baş Sağlığı ve Yas

Ölüm veya bir felaketten doğan acı veya bu acıyı belirten davranışlar, matem olarak nitelendirilen yas; Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi Abdallarda da ölümün gerçekleşmesiyle başlar. İstenilmeyen bu olay karşısında insanlar acılarını ağlayarak, bağırarak vb. biçimlerde gösterirler. Giyim ve kuşamlarında yasin rengi kültürden kültüre farklılık gösterse de genellikle siyahtır. Yas için gelen misafirler giyim-kuşama, hal ve hareketlere dikkat ederler. Ayrıca bu durumda gelen ziyaretçiler yanlarında genellikle eve yardım amaçlı bir hediye getirirler. Ziyarete hoca ile gelenler de olmaktadır. Yas süresi belli değildir. Kısa bir süre olabileceği gibi uzun bir zaman dilimini de kapsayabilmektedir.

Abdallarda baş sağlığı ve yas konusundaki uygulama ve inanışlar:

- Abdallarda baş sağlığı dilenirken eve Dede getirilir.
- Başınız sağ olsun, Allah başka acı vermesin, Allah sizlere uzun ömür versin gibi telkin edici sözler söylenir.
- Başsağlığı dilemeye gelenler çay, şeker ya da lokum getirir.
- Gelenlere lokum, gül suyu, çay ikram edilir.
- Yas süresince kına yakılmaz, sakız çiğnenmez, süslü giyinilmez.
- Yas süresince düğün yapılmaz. Yapılacaksa da merhumun yakınlarından izin alınır.

İnsanoğlu zor zamanlarında yanında kendisine destek çıkacak birilerinin bulunması ister. Bu zor durumda insanların birbirlerinin acılarını, üzüntülerini paylaşmalarının önemi oldukça büyüktür. Hayatın son geçiş dönemi olan ölümün baş sağlığı ve yas evresinde yapılan uygulamalara bakıldığı zaman yapılan pratiklerin cenaze sahibine destek amaçlı temel teşkil eder. Ayrıca merhum kişiye duyulan saygının da bu uygulamaların esasını oluşturur.

Abdallarda da ölen kişinin ardından Anadolu'daki gibi "baş sağlığı için taziyeye gidildiğini ve yas sürecinde uyulması gereken aşırı yüksek sesle müzik dinlememek, süslü giyinmemek, sakız çiğnememek, düşün yapmamak vb. gibi hal ve hareketlere dikkat etmek konusunda özenli davrandıkları" tespit edilen benzerliklerdendir.

Mezar ve Mezarlık Ziyaretleri

Kültürümüzde mezar ve mezarlıklar her zaman için önemlidir. Mezar ölünün dirilişe kadar kalacağı ebedi istirahat yeridir. Mezarlıklar ise her zaman dikkat edilmesi gereken yerler olmuşlardır. Mezarlıklara girilirken yahut girildiği zaman, çıkılırken ve hatta mezarlıklar gösterilirken bile sergilenen davranışların, uygulanan inanışların olduğu söylenebilir. Mezarların ve mezarlıkların temiz, düzenli ve bakımlı olmasına her daim dikkat edilir. Mezarlık ziyaretlerinin Türk dünyası ve Anadolu'da yapılan bir uygulama olduğu söylenebilir. Aydın Varsakları'nda mezarın ayak ve başuçlarına ağaç dikme geleneği vardır. Mevsim kış olsa dahi iki ağaç dalı koparılıp birer tane baş ve ayak taraflarına sokulur. Mezarların başına dikilen ağaçların mersin ağacı olmasına dikkat edilir. Çünkü 'Mersin' isminin 'Yasin' isminden esinlenilerek verildiğine inanılmaktadır. Muğla ili Ortaca ilçesi Kemalîye Köyü'nde de mezarın yanına dut, selvi, akasya, meyve ağaçları ve yöreye özgü çiçekler dikilmektedir. Kıbrıs'ta ilk üç gün ya da yedi gün cumartesi sabahı, şafaktan önce mezara okunmuş su dökülmektedir. Kadirli'de bayram günlerine mezarlıklar ziyaret edilmektedir.

Abdallarda yapılan uygulamalara bakıldığında karşımıza şu davranış kalıpları çıkmaktadır:

- Abdallarda cenaze defnedildikten sonra bir yıl boyunca mezar taşı yapılmaz. Mezarın çökmesi, yerleşmesi beklenir.
- Mezarlık ziyaretlerinde temiz giyinilmeye dikkat edilir ve abdestli gidilir..
- Mezarlığa gidilirken Yasin götürülür ve orada dua okunur.

- Özel günlerde mezarlık ziyaretlerine önem verilir.
- Perşembe ve Cuma günleri ziyaretlerde tercih edilen günlerdir.
- Mezarlık ziyaretlerinde mezara basmamaya dikkat edilir ve sessiz olunur

Ölüm insan hayatının önemli ve son bölümüdür. Halk inançları itibarıyla de bu dönem önem arz etmektedir. Yapılan uygulamaların ve sergilenen davranış kalıplarının birçoğu inanışların yönlendirildiğindedir.

Abdallarda mezar ve mezarlık ziyaretlerinde yapılan uygulamalara baktığımız zaman Türk dünyası ve Anadolu'daki "önemli günlerde mezarlık ziyaretleri, mezarlık ziyaretlerinde temiz giyinilmesi ve özenli olunması, mezarlıkta sessiz olunması ve biliniyorsa eğer dua okunması, bir yıl boyunca mezar taşının yapılmaması" gibi uygulamalar ve davranış kalıpları benzerlik gösterir.

SONUÇ

Gelenek, görenek, örf, adet ve inanışlarımız Anadolu'nun kimliğini oluşturan bir bütünün parçalarıdır. Geçmişten günümüze gelişerek değişen örf ve ananelerimiz bugünkü yaşayışımıza göre şekillenerek insan hayatını büyük ölçüde yönlendirmektedir. Doğum, evlilik ve ölüm ritüelleri hayatın önemli dönemlerindedir. Bu dönemlerde var olan durumu iyileştirmeye yönelik uygulanan çeşitli davranış kalıpları karşımıza çıkmaktadır. Bu kalıpların uygulamasında ise toprak, su, ateş demir gibi kùltürlerin daima var oldukları söylenebilir. Ülkemizin birçok yöresinden derlenen adet ve inanışlar bölgeler arası farklılık gösterse de özünü korur.

'Abdal' kavramının çeşitli anlamlarda kullanıldığı, kimi zaman tasavvufun üst düzeyinde yer eden gezici derviş, kimi zaman Türkmenler arasındaki dinsel bir özellik olarak görülür. Bunun dışında Abdal kavramının Horasandan göç eden genç bir topluluk için de kullanıldığı, bazı yörelerde Abdalların Çingene olarak adlandırılırken Anadolu'da bazı yerlerde 'Halk Müziği İcracıları'nın da Abdal olarak nitelendirilir. Zaman zaman Abdal kelimesi anlam olarak oldukça aşağı çekilerek 'akıl yoksunu, şaşkın, ahmak' gibi isimlerle örtüşürülür. Abdal kavramının çeşitli manalarda kullanılmasının nedeni farklı yaşam tarzlarına bağlanır. Abdal kelimesi zaman zaman kötü manalarda kullanılmış olsa da genel olarak bu kavramın; insanlara faydalı olmaya çalışan ya da genel olarak zararsız hatta çoğu zaman manevi fayda sağlamaya çalışan insanlardır.

Abdallar Türkmén Alevi-Bektaşî olduklarını da ifade ederler Abdalların “Eline, beline, diline sahip ol” düsturuna bağlı oldukları görölür. Bu durum bize Abdalların ahlak anlayışı hakkında oldukça önemli bir bilgi vermektedir. Yaz aylarında müzisyenlikle, kış aylarında ise İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyükşehirlere giderek değişik işlerde çalışmaları ve bu şekilde hayatlarını idame ettirmeye çalışmaları onların göçebe Türk toplumu özelliği gösterdiğini bizlere kanıtlamakta ve bu yaşama şeklini hala bırakmadıklarını göstermektedir.

İlk geçiş evresi olan doğum, çiftlerin çocuk istemesiyle birlikte başlayan uzun bir süreç olarak değerlendirildi. Bu geçiş evresinde çocuk sahibi olmak için modern tıbbın yanı sıra kültürümüzde ait geçmişten gelen ziyaret yerlerine adak adama gibi uygulamaların da var olduğu tespit edildi. Hamilelik ve sonrasındaki lohusalık döneminde ise hem annenin sağlıklı olması hem de çocuğun sağlıklı olması için dikkat edilmesi gereken uygulamaların olduğu göze çarpar. Çevrenin de uyması gereken bu kural ve kalıplar geleneksel kültürümüz içerisinde nesilden nesile aktarılarak günümüze kadar gelir. Eski Türk inançlarının burada karşımıza çıkar. Korumasız olan anne ve bebek kötü iyelere karşı savunmasızdır. Albasması, al kızı, algelini, kırk basması gibi kötülüklerden korunmak için geleneksel kültürümüzde uygulanan kimi yöntemlerin Abdallarda da var olduğu bilinir. Al muskaları, al bezleri ya da evde bir erkek bulundurmak yapılan uygulamalardandır.

İsim verme sırasında etkili olan faktörler ve isim verilirken çocuğun kulağına gülbank/dua okunması tespit edilen ayrıntılardandır. Konuşamayan ya da yürüyemeyen çocuk için yapılan uygulamalar ve bu uygulamalar sırasında 3,7 ve 40 sayıları da göze çarpan ve Türk kültüründe kendine yer eden önemli kültür belirleyicileridir. İlk dış çıktığında hedik kaynatılması da ortak olan bir kültür öğesidir. Görüldüğu üzere Abdallarda isim verme, konuşamayan ya da yürüyemeyen çocuk, ilk dış gibi pratiklerin Türk Dünyası ve Anadolu’daki varyantlarıyla benzerlik gösterir.

Yörede sünnet ise yapılması gerekliliği bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca sünnetçiliği de meslek haline getiren Abdalların geçmişte bu alanda işin ehli kişiler olarak görölür. Kirveliğin ise yalnızca kavram olarak yaşadığı, anlamsal öz olarak işlevsel olmadığı söylenebilir. Bu kavram Abdallarda yalnızca, sünnet anında çocuğu tutan kişiye verilen isim olarak kendine yer bulur.

İkinci geçiş dönemi olan evlenmede ise tıpkı doğumdaki gibi çeşitli davranış kalıpları karşımıza çıkmaktadır. Evlilik öncesi başlayan bu uygulamalar evlilik sonrasına kadar sürüp giden bir zincirin halkalarını oluşturmaktadır. Önemli

dönüm noktalarından biri olan evlilik, evlilik yaşı, eş seçimi, görücülük-kız bakma, dünürçülük-kız isteme, nişan, düğün, nikâh gibi başlıklar altında incelendi.

Abdallarda kız bakma, bahtın açılmasıyla başlayan süreç düğün sonrasına kadar devam etmektedir. Bu aşamada yapılan uygulamaların eski Türk inanç sistemiyle paralellik gösterdiğini ve Abdallarda uygulanan pratiklerin toplumun diğer kesimlerindeki örnekleriyle benzer olduğu söylenebilir. Kapalı bir grup oldukları için aileler evliliklerde grup içinden olmasına dikkat etmektedirler. Ancak Abdalların son zamanlarda toplumun diğer kesimlerinden de kız alıp verdikleri görölmektedir. Abdalların, hafta sonları çalıştıkları için kendi düğünlerinin hafta içi pazartesi-cuma arası günlerde yapmaktadırlar.

Son geçiş dönemi olan ve bir bilinmezlik olgusu yaratan ölüm hayatın son aşamasıdır. Bu evre son nefes verilirken yapılanlar, ölümü düşündüren ön belirtiler, ölümden kaçınmalar, ölüm anındaki uygulamalar, ölüyle ve ruhla ilgili inanışlar, ölümün ardından yapılanlar, önemli günler, yas tutma ile ilgili uygulama ve pratikler başlıkları altında ele alındı. Ölüm anında kişinin başında Kur’an okuması, ağzının zezem suyu ile ıslatılması, odada sessiz olunması, ölen kişinin üstüne bıçak, makas vb. demir parçası konması, ölüyü yıkamak için su kaynatılan ocağın kendi kendine sönmeye bırakılması, evin ışıklarının bir müddet açık bırakılması, cenaze evine komşular tarafından yemek getirilmesi, ölüünün ruhu için belirli günlerde ölü adına yemek verilmesi, mezar ve mezarlık ziyaretleri ve ölüünün ruhuyla ilgili inanışların çoğu yörede olduğu gibi Abdallarda da vardır.

Gelenek, görenek, örf, adet, anane, pratik ve inanışlar bakımından toplumun diğer kesimleriyle aynı değer yargılarını paylaşan ve benimseyen Abdalların, insana saygı, misafirperverlik, hoşgörü, alçakgönüllülük gibi unsurları bünyelerinde barındırmakta ve bu unsurları yaşam biçimi haline getirdikleri görölür.

Abdalların uyguladıkları âdet, gelenek, görenek, inanış ve pratiklerin geçmişten günümüze gelişerek değişen, nesilden nesile aktarılarak gelen, kuşakları arası köprü görevi gören Türk kültüründen oluşan, Türk Dünyası ve Anadolu’daki örnekleriyle benzerlik gösteren uygulamalardır.

Köy Araştırması 4 ALTINBOĞA KÖYÜ

Bu ismi nerden aldığı: Altınboğa köyünde eskiden çok gür ve yeşil ot olurmuş. Köylülerin büyük çoğunluğu sığır beslermiş. Bu gür otu yiyen hayvanlar çok güzel ve düzgün vücutlu olduklarından bölgede yetişen diğer köyün hayvanlarından yüksek fiyatla satılmış. Tüccarlar aralarında Altınboğadan alınan hayvanların altın gibi olduğunu konuşa konuşa sonunda köyün adı Altınboğa olarak kalmıştır.

Altınboğa köyündeki halk: Altınboğa köyünde Kafkaslardan gelen Çerkez Türkleri ve andırına bağlı Bulgur kaya köyünden yerleşme yerli Türkler vardır.

Köyün %30 unu Çerkezler %70 Türkler teşkil eder. Köyümüzde Türkçe ve Çerkezce konuşulur. Köyümüz andırına 7 km Çokak ve Andırın Devlet Kara yolu üzerindedir. Köyümüze yazları bol miktarda arıcı ve yaylacı gelmektedir. Köyümüz aynı zamanda yerli turistlerle yazları şenlenir. Köyümüzün içinden dere geçtiğinden ayrı bir özelliği mevcuttur. Pınarları boldur.

Köyümüz halkının %20 si hayvancılıkla %10 arıcılıkla geriye kalanı da tarımla geçinir. Senede belli zamanlarda ormandan tüm köy faydalanırlar.

İLÇEMİZ MERKEZ, KÖY GELENEK VE GÖRENEKLERİ

1. DOĞUM

Köyümüzün doğumları genelde normal doğum olur. Doğumdan anlayan nenelerimiz, büyüklerimiz var ama köyümüzde ebe olduğu için onlara pek iş kalmıyor. Zor durumlarda da hekime başvurulur.

Doğumdan sonra köyümüzün âdeti, hediyelerle bebeği görmeye giderler. Özel eğlenceler pek yapılmaz. Ancak hiç oğlu olmayan birinin oğlu olursa onun eğlencesi, kutlaması yapılır. Aynı zamanda birde keçi kesilerek yenir, arkasından da kuran okutulur.

2. ÖLÜM

Ölen kişinin yanın akrabalarının hepsi toplanır. Uzak yerlerde olanlar varsa haber gönderilir ve onlar gelinceye kadar cenaze bekletilir. Becerebilenler ağıtlar yakar. Cenaze kalktıktan sonra yerine sadaka koyarlar. 52. Gecesinde kuran okuturlar, helva dağıtırlar. Bayramda mezarlığa ölümlerin ziyaretine giderler. Mezarlığa giderlerken yanlarına yiyecek alırlar ve orada bulunanlara dağıtırlar.

3. DÜĞÜN GELENEĞİ

Köyümüzde düğün yapmak için önceden oğlan tarafı kızı görmeye gider. Beğenirlerse isterler. Kız verildikten sonra tatlısı yenir. İsterlerse nişan takılır. Genelde bu istek kız tarafından gelir. Eğer istemezlerse nişan takılmadan düğün yapılır.

Düğün yapıldıktan belli bir süre sonra gelini görmeye gidilir. Bu iş arada bir ve bayramlarda yapılır. Köyümüzün düğünleri çok güzel olur. Cuma günü bayrağın dikilmesiyle düğün başlar. Aynı zamanda eğlenceler, oyunlar da o gün başlar. Yakın akrabalarından gelmeyen veya geç kalanları şakadan asarlar veya daha değişik eziyet yaparlar. Eşeğe tersine bindirerek düğüne getirirler vs. akşamları daha kalabalık olur ve şenlik de artar. Kızlarımız, oğullarımız oynar, halay çekerler, horona oynarlar. Yöresel tiyatro türü oyunlar oynanır. Cumartesi günü, gündüz kına yakmaya gidilir. Kız evinde kına yanar, oyunlar oynanır, kına türküleri söylenir. Kız evinde kına yemişi denilen çerez dağıtılarak yenilir. Cumartesi akşam çeşitli oyunlar, eğlenceler çıkarılır. Oğlanın erkek akrabalarına serçe oyunu denilen bir oyun oynatılır. Kızlarımız şıkırdım oyunu oynarlar, kim vurdu oynarlar. Pazar günü gelin getirmeye gidildiğinde kız evinin erkekleri oğlan evinin erkeklerinin şakadan yolunu kesip bazı şartlar koşarlar. Eğer bunları yapmazlarsa eve almayız sizi derler. Dedikleri her şeyi oğlan evi yaptıktan sonra eve çıkarlar. Gelini alıp geldikten sonra halay çekip oynarlar. Türkü söyleyerek gelin hanımı överler. Bütün işler bittikten sonra herkes dağılır ve böylece düğün sona ermiş olur.

4. BİLMECELER

Genelde köy gençleri akşamları hepsi bir araya toplanıp kendi aralarında birbirlerine çeşitli bilmeceler sorarlar. Örneğin: Deli bir adamı akıl hastanesinden çıkartıp peşine de bir doktor yollamışlar. Deli gidip bir ağaca çıkmış, cebinden bir kâğıt çıkartıp ağacın başına koymuş. Sonra inip oradan uzaklaşmış. Doktor merak etmiş ve ağacın başına çıkarak kâğıda bakmış. Cevap olarak kâğıtta "burası ağacın tepesidir" yazıyormuş. Bunun gibi çeşitli bilmeceler sorup eğlenirler.

5. EĞLENCE OYUNLARI

Yine köyün gençleri hep bir arada oldukları zaman biraz şenlik olsun diye kendi aralarında çeşitli oyunlar oynarlar.

Birçok oyunları vardır. Bunlardan; bağ dikimi, yüzük oyunu, para kimde, hırsız bul, himbıl, kim vurdu gibi oyunlardır.

Bağ dikimi; bir toplumda şenlik olsun diye bu oyun oynanır. Misafir olduğunuz yerde ev sahibinin ikram ettiği yiyeceklerden birer parça saklayıp bir süre sonra o saklanan yiyecekler ortaya çıkarılır. Kim saklamadıysa veya kimlerde yoksa onlara ceza verilir. Genellikle verilen cezalar ise; bir saat konuşmama, 5 dakikada 2 sigara içme, tek ayaküstü dikilme gibi cezalardır.

6. SÖZLER

Buralarda genellikle iyi sözler söylenir, hatırlanır. Atasözleri daha çok söyleniyor. Ayağını yorganına göre uzat, çubuktan çıtılamayan ağaç iken kütülemez, akıl yaşta değiş başta. Bunlara benzer atasözleri çoğu zaman söylenir.

7. MANİLER

Bu çevrede genellikle şu manide söylenir.
Mani benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Ben o yârin yolunu
Ölene dek gözlerim

Koza yaprağı yeşil
Altın kahve pişir
Her kahve pişirmende
Beni aklına düşür

Fasulyeyi haşladım
Yemeye başladım
Sen aklıma düşünce
Ağlamaya başladım

Maydanoz ot değil mi?
Yaprağı dört değil mi?
Yârim askere gitti
O bana dert değil mi?

Mavi taksi geliyor
Çimentoyu deliyor
Aplam gelin gidince
Sıra bana geliyor

İstanbul'a giderken
Köprü salladı beni
Mavi gömleklili oğlan
Aşka bağladı beni

8. TÜRKÜLER

Düğünlerde genellikle kaynanaya söylenen türküler yaygındır. Bunlardan bir tanesini örnek verelim.
Kaynanayı ne yapmalı
Kaynar kazana atmalı
Yandım gelin dedikçe
Altına odun atmalı

Dolaba fincan koydum
İçine mercan koydum
Kaynanamın adını
Kuyruklu fare koydum

Çarşıdan aldım lahana
Seçtim koydum sahana
Ben ömrümde görmedim
Böyle cadı kaynana

Kiremitte gezerim
Kiremidi ezerim
Çok konuşma kaynana
Patates gibi ezerim

Halk arasında bu tür türkölü sözler söylenir.

9. NAZARLIKLAR

Köy halkı genelde nazara inanıyorlar. Nazar değmesin diye; muska, mavi boncuk, karaçalı gibi şeyler takıyorlar. Herhangi bir şey olduğu zaman nazar oldu diye okutuyorlar göz suyu sağdırıp suyunu içiriyorlar.

10. İNANIŞLAR

İnanışların başında muska gelmektedir. Kötü niyetle yazılmış bir muska çok kötü sonuçlar doğurmaktadır. Kötü niyetle yazılmış muskaları yazan kişilere cindar denilmektedir. Örneğin; bir kişi başka sevmediği birine kötülük etmek istiyorsa cindara muska yazdırıyor.

Köyümüzde böyle bir şey olmadı ama yakın bir yerde böyle bir olay yaşanmış. Bir kız okula giderken bir erkek tarafından kendisine muska yazılmış ve kız şimdi deli bir halde geziyor. Bunun yanı sıra bu gibi olaylara inanmayanlar da var.

11. TUHAF SÖYLENEN SÖZLER

Genellikle şu sözler söylenir; kele, bire, lan, ede, ulan gibi sözlerdir.

12. BURAYA AİT YEMEK

Bunlardan bir tanesi "gusgus" adında bir yemek türüdür. Bu yemek genelde oruçta yapılan bir türdür. Yemek; süt, bulgur, yumurta ve undan yapılır. Bulgur büyük bir leğenin içerisine konur, üzerine un serpilir. Daha sonra yumurtayla karışık olan süt serpilir ve avuç ortasıyla üfelenir. Yuvarlak bir şekil alıncaya kadar böyle yapılır. Sonra bir bez üzerine serilip, kurumaya bırakılır. Kuruduktan sonra kaynar suda pilav gibi pişirilir. Biraz beklendikten sonra eritilmiş tereyağı ile yağlanır ve sahurda birlikte güzel bir servis yapılır.

Andırın Sözlü Kültür Varlıkları İçerisinde Önemli Bir Yere Sahip Olan Şah İsmail Hikayesi

Sevgili TİRŞİK Dergisi okurları, 26. Sayımızda Andırın İlçesi Efirağızlı Mahallesi'nden Sofu Mustafa Lakaplı Merhum Mustafa ÇINKIR'dan 2013 yılında derlediğim Şah İsmail hikâyesini sizlerle paylaşmaya başlamıştık. Bu sayımızda söz konusu hikâyemize kaldığımız yerden devam edeceğiz.

Gülperi'nin deyişetinden çok hazlandı Şah İsmeel. Sazını duvara koydu. Başladılar öteden beriden bir ujlü şor etmiye. Biribillerine âşık oldular. Senin anniyacaan guzum, şevtelinin yetiini topliyep, göösünü meydana attılar. Şah İsmeel: "Senin gardaşların nereye getdi?" diye sordu Gülperi'ye. Gülperi de: "Gardaşlarım şo garşıkı goca daan ardında devlerinen harbedeller. Böön gece ürüyamda da ikisinin birden şehit olduğunu gördüm. Ben aalamıyayım da kimler aalasin" dedi. Şah İsmeel Gülperi'ye: O daan yolunu bana görset de, hemen gedyim gardaşlarına yardım ediiim" dedi. Gülperi: "Gel benim canım aam, gel de o daan yolunu görsediyim sana" dedi. Süllümden aşşaa indiler. Gülperi daan yolunu Şah İsmeel'e tarif etdi. Şah İsmeel Gamertay'ın üsdüne atlar atlamaz ardına bile bakmadan daa dooru getmiye başladı. Daan ardına varışın, iki gardaşın şehit olduunu ve diyer beş tenesinin de orada hâlâ devlerinen harbeylediini gördü. Şah İsmeel gendendine dedi kine: "Azlaa getsem benlik etdi deller, çoklaa gedersem de gorkdu" deller. Bari iki askerin yanına varayım da bir tanrı selamı vereyim. Selamımı kim alırsa onun yanında saf dutableyim dedi gendendine. İki esgerin orta yerine varıp selamınaleyküm dedi. Selamını beş gardaş birden aldı. İşde o vakit Şah İsmeel sazını eline aldı ve vurdu sazının tellerine. Bakiim ne demiş orada beş gardaşa Şah İsmeel;

Şah İsmeel

*Yüce daa başını mesken eyledim
Aman Allah aman, sen imdat eyle
Yokdur bu düynede beni gayıran
Aman Allah aman, sen imdat eyle*

*Yaratdın insanı, havada guşu
İnniyen gulların ras getsin işi
Mevlâm kurtar galan yedi gardaşı
Aman Allah aman, sen imdat eyle*

*Garşıda görünür bir bölük ordu
Mevlâm bana verme çaresiz derdi
Getdi Gülüzarım boş kaldı yurdu
Aman Allah aman, sen imdat eyle*

*Şah İsmeel geldi çıkdı meydana
Sürem Gamertayı varam düşmana
Çalam Zülfükarı boyansın gana
Aman Allah aman, sen imdat eyle*

Şah İsmeel bu türküyü çırdıktan kerli, Gamertaydan aşşaa indi ve atının golanını yedi yerinden iyecene sıkıladı ve atına gene geri bindi. Zülfükarı eline alıp "Ya mabut" diye baarak devlerin içine daldı. Öyle yaman bir gılıç sallıyordu ki, gılıçın şangırtısından daalar daşlar inniyordu. Bir kaç dakga içinde na gadar dev varisa hepiciyinin leşini yere serdi. Gendi de bir tarafa çekilip durdu. Devlerin öldürülmesini seyreden beş gardaşın beşi birden ya bu yiit bizi de öldürürse diyerekden Şah İsmeel'den gorkmuya başladılar. İçlerinden en güççük gardaşı bu yiit insandan gorkmamıza heç gerek yok. Ener bu bize düşman olsıyadı gelip de düşmannarımızı öldürmezdi. En güççük gardaşları şindik bize bu yiidi bir gayfe içmiye devet etmek farz oldu diyeşin böök gardaşları ona haydi sen bizim adımıza adamı gayfe içmiye devet eyle dediler. Güççük gardaş, Şah İsmeel'i hep barabar gayfe içmiye devet etdi. Gayfe içmek için hep barabar saraya döndüler. Amma saraya yaklaşınca içlerini bir gorku sardı. Çünkü sarayın duvarlarının bir kısmı yıkık vaziyetti. Hemen bacılarının yanına vardılar ve

Gülperi'yi oya işleriken buldular. Gülperi bunnara gayfe bişirirkenek Şah İsmeel ve beş gardaş tütün içdiler, gayfeden soora keyifleri tastamam oldu. Beş gardaş gafa gafıya vererek aralarında bacımızı bu yiide vererek diye gonusdular ve “Şehzadem Allahın emri peygamberin de sünneti üzere bacımızı sana verecek ve hem de verdik, hayırlı ola” diyep yarennik şerbedi içdiler.

Şah İsmeel bu arada orada gününü gün ederkenek, bir gün derin bir âh çekerek feleen aynasını gapgara eyledi. Bu inlemeyi duyan Gülperi: “Bu ahınız da hayrola inşaallah, bir esiimiz gediimiz mi oldu acaba, size ah etdiren nedir ki?” diyeşin, Şah İsmeel de cuvap olarak: “Bizim heç bir şeyimiz asla esik deel ammâ ben senin gimi bir Gülüzâr'dan ayrıldım. Ben onu bulmadıktan kerli benden kimsiye fayda gelmez. Onun hasreti benim içerimi yakar gavurur. Ener Gülüzâr bu taraftan geçdi ise bana habar ver, gedip bulayım, seni de alayım, beraberce Gandahara gidelim” der. Gülperi: “Hayır efendim, benim ondan heç habarım yokdur” dedi ve gardaşlarına seslenerek: “Enişteniz gediıyor, haydi gelin bakiim” der. Beş gardaşın beşi birden oruya geldiler ve: “Şehzadem sen nereye gideceen” diyeşin, Şah İsmeel: “Aalar, gardaşlar, benim buralara gelmemin sebebi, benim bir sevdiim varıdı, onun uçun ben buralara geldim. Acaba bu taraftan geçdi mi sorayım diye sizlerinen garşılaşdım. Amma gel gör kine bacınız bana gismatımış. Şayet ben Gülüzârı bulmiyeşin benim heç kimseye bir faydam dokunmaz.” der. Bunnar: “Allâh sana selâmet versin, ammâ şehzadem çok dikkatli olmalısın. Yolunun üstünde bir Arab vardır, eli pek gannıdır. Aman ha aman, gözünü dört aç, gulaanı sekiz” Diyerek Şah İsmeel'i uyarırlar. Şah İsmeel hemen atına binerek yola goyulur. Şah İsmeel onnarın bacısıyınan aynı yataa yatdıı vakit araya gılıç koyup öyle yatarımış. Onun uçun Gülperinin eli onun eline dokunmamış.

Şah İsmeel beş gardaşınan vedalaşdıktan kerli yola goyuldu. Tam tamına kırk gün yol getdi. Kırk birinci günde dümdüz ovada bir de ne görsün. Gosgocaman bir saray. Sarayın öönde bir sürü çadırlar kurulmuş. Sarayın orta yerinde o gadar çok esger var kine sayıya gelmesinin imkeeni yok. Bu saray Arab Özeninin sarayı olmalı dedi gendendine. Şah İsmeel önce sarayın ööndeki çadırların yanına geldi. Oraları golaçan etdi. Amma bunun gelişini kimsecikler fark etmedi. Şah İsmeel hemen bir çadırın içine dikildi. Bakdı ki orta yerde bir gazan pilav, iki kaşık ve iki dilim

ekmek var. Hemen gazanın gapaanı açdı gördi ki bu bir pilav amma çok denişik bir pilav. Çünkü bu pilavı ganınan bişirmişler. Şah İsmeel bu pilavdan yerken Arap Özengi baarmaya başladı: “Ey yiit, o pilava gannı pilav deller burada, beniyinen imtihan olmadan, beni yenmeden o pilavdan yiyemezsin” dedi. Şah İsmeel Arap Özengi'nin sözünün üzerine aldı sazı eline, vurdu sazın teline, bakiim Arab Özengiye ne dedi:

Şah İsmeel

*Gandahardan geldim murat almaa
Aman Arab aman uzak dur benden
Bırak da gideyim gendi yoluma
Aman Arab aman uzak dur benden*

Aldı Arab

*Seherde bir keklik düşdü tuzaa
Yolunu şaşırımış düşünür gider
Gorkusundan dudakları çatlamış
Aklından zoru var gaşınır gider*

Aldı Şâh İsmeel

*Neelersin gelenden alırsın baçı
Öldürürüm Arab yokdur ilacı
Yıkarım başına tahtınan tacı
Kölen olam Arab uzak dur benden*

Aldı Arab

*Çıkar yünseklerden aşşaa bakarım
Gelen düşmannarı vurur yıkarım
Cahan seli gimi hızlı akarım
Düşmannar gorkuyu guşanır gider*

Aldı Şah İsmeel

*Canım Arab düşme benim peşime
Deeme şahan pençe vurmaz leşime
Şindi nazar eyle tez savaşıma
Aman Arab aman uzak dur benden*

Aldı Arab

*Çok cannar yakmışım her gün burada
Eminim ki senin başın sırada
Aman dilemeyen var ya şurada
Ganı şahdamardan boşanır gider*

Aldı Şâh İsmeel

*Gürzünen kalkanı alınca ele
Çaarırım Hızır, Gırları bile
Mevlâm yardım eder Şah İsmeele
Mevlânın aşkına öldürme beni*

Aldı Arab

*Çocuksun meydanın deelsin dengi
Korkusundan kaçtı yüzünün rengi
Heç sen duymadın mı Arab Özengi
Dostunan gardaşça yaşanır gider*

Şindi bunnar bööle söyleşip dururken Şah İsmeel bakdı ki ne görsün bu Arabın bir dudaa yerde, bir dudağı Keşiş Daandan habar verir. Şah İsmeel Arabı görünce dedi kine: “Ne baarıp çaarırsın? İn aşaa seniynen merdane harb edek. Ya Allah sana verir, ya da bana verir” dedi. Hemen Arab Özengi çabucak yerinden kalkıp ahıra indi. Kara Bacaan üstüne binip iki yüz elli batman güzünü eline alıp meydana çıktı.

Şah İsmeel baktı kine Arab meydana çıkmış. Hemen Şah İsmeel de yerinden sıçrayıp Garmertayın üsdüne bindi. Arabın garşısına vardı. Şindi Arab Şah İsmeel'e: “Çocuk hadi hamle eyle” dedi. Şah İsmeel de “hamle yapma sırası senindir Arab” dedi. Arab da “Bundan nolacak, ben bunu bir hamlede geberdirim” diyep bir nara atıp güzünü yedi yerinden dutup atdı. Güzler birbirine dokunuşun ateşler saçıldı. İki de toz duman içinde kaldılar. Şah İsmeel aldı savurdu amma anasından emdii süd de burnundan geldi. Ammâ kendine zarar gelmedi. Amma velakin Arab da “eyvâh şu çocaa yazık etdin” diyep meydanın başına vardı. Şah İsmeel kendini toparlıyıp ööle bir nara atdı ki gökyüzü gümbürledi. Arabın gorkusundan dudakları çatladı.

“Bire Arab nereye gidersin, el verdiin gimim sana vermezsem anamdan emdiim süt bana haram olsun. İşte geldim, dur yerinde diyep Araba bir güz vurdu. Arab atından aşşaa tuvarlandı. Hemen Şah İsmeel atından aşşaa inip Arabın göösünün üstüne oturdu, belinden yaalı hançerini çıkarıp Arabın göösüne vuracaa yerde Arabın yüzünden örtüyü kaldırdı. Şah İsmeel bakdı kine Arabın yüzü ayın on dördü gimim parlamıya başladı.

Kimsin dedi Şah İsmeel Arabı bööle biyaz görünce akli başından gedip oraya yıldı. Arab Özengi dedi kine: “Ben şindi buldum aamı, diyep “ebire kızlar çabık su getirin” diye emir verdi. Şindi kızlar suyu getirip Şah İsmeelin yüzüne serpdiler ve Şah İsmeel'in akli başına geldi. Ondan soora Arab Şah İsmeelin koltuuna girüp süllümden yokarı çıkarıp has odaya oturdular ve orada şor etmiye başladılar.

Bunun arkasından beş gün geçdikden soora Şah İsmeel bir ken ah edip söölendi. Arab Özengi: “Efendim niye âh edersin söyle” dedi. Şah İsmeel dedi kine: “Benim bu melmekete gelmemin bir sebebi vardır. Benim böök bir derdim var. Bu derdi daalara yükletsem daalar götürmez. Ben sevdiimden ayrıldım onu bulmıyanca benden

kimseye fayda gelmez” dedi. Arab dedi kine: “Efendim derdini bana söyle ben senin derdine çare olurum” dedi. Şah İsmeel: “Benim derdim şudur kine Türkmen Beyi'nin gızı Gülüzar Hanım benim nişannımıdı. Anası ırazı olmıyap gızı alıp getmiş, nereye getdii bilinmiyor. Ben de ardına düşdüm ararken siziynen tanışmak bana gısmat oldu. Ener habarın varısa söyle gediym” dedi. Arab dedi kine: “Ey efendim, seninle barabar gedek, barabar arıyap bulak, benim datlı canım senin yoluna fedâ olsun” dedi. Gayıtlarını görüp hint eline dooru yola goyuldular.

Bunnar Hind elinde gezerkennek Hindin üst başında bir harâbe ev içinde bir koca garı varıdı. Bu goca garının yanına varıp selâm verdikten soora dediler kine: “ana bu gece sende misafir olak” diyeşin goca garı “oolum burda sizin beygirinizi baaliyacak yerim yokdur” diyeşin Şah İsmeel elini cebine sokup bir avuç altını goca garının avcunun içine goydu. Goca garı altınarı görüşün “oolum evin altında gocaman bir ahır var beygirinizi oraya baalan” dedi. Bunnar da atlarını baaliyep o gün goca garının evinde misafir oldular.

Bir de aaşam saat iki sularında kulaklarına sazınan dümbelek sesi geldi. Goca garıya “bu sazınan dümbelek sesi de neyin nesı” diye sordular. Goca garı onnara dedi kine: “Oolum bizim Hind Şâhının bir oolu var. Türkmen Beyi'nin bir gızı var imiş. Adına Gülüzar dellerimmiş. Buruya geldi. Pa-tişah o gızı ooluna alacaamış. Amma gız “benim kırk gün yasım vardır” demiş. Şehzadiye gerdee almamış. On beş gün olmuş gız yas dutmuya başlıyalı.

Şah İsmeel bu sözü eşitdii gimim akli başından geder. Arab Özenginın yüzüne bakar. Arab Özengi “Allah kerimdir şehzâdem. Mevlâ gözle yapar” der. O gece bööle geçer. Sabah oluşun, Arab Özengi kalkar kendi asbabından bir kat elbise çıkarır, goca garıya geydirir. Bir avuç altın da veriller goca garıya. O arada Şah İsmeel bir tarak çıkarıp goca garıya verir ve der kine; “Hatın anam bu taraa Gülüzara vereceen ve sana verecece cevâbı senden isterim” diyep goca garıyı gönderiller.

Şindi koca nine düün evine gelir. Gapiyı çalıp içeriye dıkılır. “Gızın kına tasını vereyim” der kına tasını alıp süllümden yokarı gederken Gülüzar der kine: “Goca garı, elindee gına tasını bırak yonsa şindi seni süllümden aşşaa atarım ve seni param parça ederim” diyeşin goca garı goynundaa altın taraa çıkarıp gıza gösterir.

Şindi Gülüzar Hanım taraa görünce yanında olan kızları başından savıp “Gel, ben seni çokdan görmemişem, deyüp goca garyı yanına alıp sual eyler. Goca garı: “Gızım senin âşık olduun Şah İsmeel bende misefirdir” der. Gülüzar Hanım: “Ey giymatlı hatın anam, şeker dillim, bal dudaklım, ben şindi Gülistân Baaçasına giderim, aaşâma kadar orada gezerim. Onnar da gelsinner beni orada bulsunlar” der.

Goca garı da çabıcak gendi evine gelir ve Şah İsmeele Gülüzarın cuvaplarını söyler. Şindi bunnar goca garının habarına göre hareket edeller ve goca garyı da birez daha altın veriller.

Zaman geçer ve gün aaşam olur. Bunnar evden yola çıkallar ve Gülistan Baacasına geldiler. Gülüzar Hanım Şah İsmeeli görür. Şah İsmeel de Gülüzarı görür. Birbirlerinin boyunlarına sarıllılar. Biraz şor edeller. O zaman Şah İsmeele bir efkâr gelir ve sazını alır eline bakalım neler gelmiş diline:

Aldı Şah İsmeel

*A dostlar Gülüzar gelin mi olmuş?
Giyinmiş kuşanmış alınan gelir
Girmiş yâr baaçıya dermiş, devşirmiş
Hediye vermiye gülünen gelir*

Aldı Gülüzar

*Senden ayrılalı asla gülmedim
Nişanım sendedir, yâr safa geldin
Ben göynümü kimselere vermedim
Derdimin dermanı, yâr safa geldin*

Aldı Şah İsmeel

*İkimize bu sitemler yetişir
Köz köz oldu kara baarım tutuşur
Ben sanırdım dudu, kumru ötüşür
Sevdiceem şirin dilinen gelir*

Aldı Gülüzar

*Veran olsun baaçaları neyleyim
Dökülsün ayvalar narı neyleyim
Senden özge gayrı yâri neyleyim
Nişanım sendedir yâr safa geldin*

Aldı Şah İsmeel

*Şah İsmeel geldi girdi gülşene
Akdı gözyaşlarım döndü ummana
Duşmannarın habar verir düşmana
Patışahdır kalkar ilinen gelir*

Aldı Gülüzar

*Safa geldin safa ömrümün varı
UUruna çekerim ahınan zarı
Sana kurban ola bu Gülüzarı
Derdimin dermanı yâr safa geldin*

Şindi bunnar bööle söylerken hemen Arab Özengi kızıp Gülüzar Hanımı el pençe edip belinden gapdı gimi atın terkisine atar. Şah İsmeel de barabar yola goyulullar.

Gider iken bir çeşme görüller ve bu çeşmenin başında biraz eelenelim diyep orada şor etmiye başlallar. Şor edip dururkeennek Arab Özengi söze girip: “Efendim epiye zamandır Gülüzar Hanım ile birbirinizi görmediniz. Gelin efendim, şurada bir mikdar Gülüzar Hanım ile sarılın yatın, ben sizi beklerim burada” der. Şindi oolanınan gız da gucak gucaa sarılıp yatallar ve uyullar.

Bunnar çeşmenin başında uyurkannak Hind tarafından kalkan bir kara duman ortalığı gaplar. Arab Özengi bakar kine asker geliyor. Hemen Arab Özengi gelen esgerlere garşı goymak için hazırlanmiya başlar. Oolanınan gızın yanına gelir. Bakar kine ki ikisi de mışıl mışıl uyuyollar, uyandırmıya kıyamaz. Arab Özengi hemen atının üzerine binip yüz seksen batman güzü eline alır, Hind elinden gelen esgere garşı varır. Bir nara atıp aç kurdun goyuna atılması gimi güzünü atar. Harbe dutuşullar. Bir saat geçdikten soora Arab Özengi Şah İsmeel’inen Gülüzar’ın yanına gelir. Bakar kine yine uyurlar, yine uyandırmıya kıyamaz. O zaman Arab Özengi bakiim bunnara ne söylemiş:

Aldı Arab

*Yine duman çökdü Hindin yoluna
Uyan ey Şehzadem gör neler oldu
Dört yanımız döndü gara dumana
Uyan ey Şehzadem gör neler oldu*

*Şindi habar getdi Hinde Yemene
Onnar da susamış bir avuç kana
Bir tilki neylesin bir aç aslana
Uyan ey Şehzadem gör neler oldu*

*Şindi menzil getdi gelür Habeşî
Anlar da edeller biziyen harbi
Dereleler doldurdum ganınan leşi
Uyan ey Şehzadem gör neler oldu*

*Şindi habar getdi gelir Frengî
Anlar da ederler bizimle cengi
Gör neler işledi Arab Özengi
Uyan ey Şehzadem gör neler oldu*

BOZLAK ÇEŞİTLERİ VE EZGİ YAPILARI

Çukurova'yı; Mersin-İskenderun sahil şeridinde, Güneydoğu Toroslar'ın eteklerine kadar uzanan mümbit topraklarla, bu toprakları kuzeyden bir yarım daire çizerek takip eden, İçel'in Taşeli Yaylası'ndan, Hatay'ın Amanos Dağları'na kadar uzanan sıra dağlar şeridinin meydana getirdiği bir yerleşim birimi düşünüp, yöredeki bozlak çeşitlerini de bu çerçeve içinde değerlendirmek gerek. Zira yörenin geleneksel müzik yapısı dağıyla, ovasıyla bir bütündür. Onun için bozlak çeşitlerinin bu coğrafya içinde değerlendirilmesi daha akılcı olacaktır. Biz de öyle yaptık, Çukurova Bozlaklarını bahsettiğimiz coğrafya içinde değerlendirdik.

Şimdi bozlak sözcüğünün anlamına bakalım:

Divanü Lûgat'it Türk'de bozlak sözcüğü yok. Bozla, bozlat, bozladı sözcükleri var

Bozla: Ses vermek, bağırarak, bozlamak.
Bozlat: Böğürtmek.

Bozladı :Titir bozladı, bağırıldı. Dişi deve bozladı, bağırıldı şeklinde ifade edilmektedir.

TDK'nun Tarama Sözlüğünde bozlak: Çığırarak, Bağırarak haykırmak.

Çığırarak: Çağırarak, ses vermek, davet etmek, türkü söylemek, bir kimse hakkında iyi konuşmak, çığlık koparmak.

Yine Divanü - Lûgat'it Türk'de; Çağırarak (Çığırarak).

Çakırıştı: Çakırıştı - Çıkrışur -Çıkrışma "Boy birbirge çakırıştı" = "Boy halkı birbirine çağırıldı." (Oğuzca -Çakırışur - Çakırışmak)

Çağıla: Bağırarak, çağırarak anlamında.

Dede Korkut'ta ise bozlatmak, böğürtmek anlamında kullanılmakta.

Kırgızcada ise: "Botasın olgan tüyüdey bozlayı bozlayı kaldım men." Yavrusu kaybolmuş çalınmış bir deve gibi bozlaya bozlaya feryat figan içerisinde kaldım ben denmektedir. Şimdiki anlamıyla Orta Asya Türklerinde çok kullanılan bu sözcük, çeşitli Türk boylarıyla Anadolu'ya gelmiş ve halen dilimizde kullanılmaktadır.

ÇUKUROVA'DA BOZLAK VE BOZLAK ÇIĞIRMA

Çukurova'da bozlak bir uzun hava türüdür. Bozlak (uzun hava) tarzında söylenen uzun havalar tespit edebildiğimiz kadarıyla; makam, gayda, yüksek

hava, ağız ve bozlak olarak bilinir. Bu uzun havalar yöreye göre Senir Ağzı, Aşiret Gaydası, Üçgözoğlu Ağzı gibi isimlerle de anılır. Bunun dışında yörede kişi adıyla, aşiret adıyla söylenen bozlaklar da bulunmaktadır. Karacaoğlan Bozlağı, Dadaloğlu Bozlağı kişi adıyla, Türkmeni ve Cerit Bozlağı da aşiret adıyla söylenen bozlaklardandır.

Bozlak; hikâyeli türkü anlamında da kullanılır. Hikâyeli türkü söyleme, geleneksel olup, geleneği uygulamak ise, oldukça ustalık ister. Osmanlı'nın Düziçi ilçesinin Gökçayır köyünden Âşık Mehmet Ova ve Âşık Köroğlu (Mehmet Demirci) Çukurova'da hikâyeli türkü söyleme geleneğini yaşatanların en son halkasıdır.

Çukurova'da 18 - 25 Kasım 1936 tarihinde araştırma yapan Bela Bartok (Küçük Asya'dan Türk Halk Musikisi) Bozlakla (uzun havayla) ilgili görüşünü şöyle açıklıyor. "*Bozlak hiç şüphesiz uzun havaya bağlı bir türdür. Doğrusu bozlak belirsiz bir kavramdır. Genel olarak denilebilir ki çoğunun güftesinde on bir heceli dizeler bulunur. Kesin bir yapısal biçimi vardır. Konu bakımından da sevda türkülerini andırır. Uzun hava ile bozlak kavramlarının çoğu kez birlikte anıldığı görülür*" demektedir. Bela Bartok'un bu görüşü yukarıda söylediğimiz gayda, makam, bozlak, uzun hava, ağız gibi terimlerin aynı anlamda kullanıldığını da doğrulamaktadır.

Çukurova'da; Karacaoğlan, Elbeylioğlu, Türkmeni, Dadaloğlu çığırarak, bozlak (uzun hava) söylemek anlamında kullanılır. Okuyucu genelde bozlak söyleyeceğim, (uzun hava) şeklinde bir ifade kullanmaz. Bozlak, uzun hava için kullanılan bir terimdir. Bozlanın: Ses vermek bağırarak, bozlamak anlamına geldiği düşünülürse: Bozlak = Çığırarak şeklinde düşünülebilir.

Profesör Umay Günay'ın XVII. Yüzyıl Saz Şairi Çukurovalı Karacaoğlan'la İlgili Bir Değerlendirme adlı tebliğinde: "*Güney illerimizde Karacaoğlan, destan kahramanı gibi kabul görmüş, zaman içinde velilere ait özellikler de atfedilmiştir. Mutlu günler Karacaoğlan'ın Türküleriyle kutlanırken hastalara da Karacaoğlan Türküleri okunmasının şifa vereceğine inanılmaktadır. Ayrıca mezarının dilek için ziyaret edildiği de bilinmektedir. Türkü söylemek anlamında Karacaoğlan Çığırarak deyimi kullanılmaktadır*" diyor. Böylece yukarıda bahsettiğimiz

bozlak = çığırnak fikrimizi de doğrulamış oluyor. Görülüyor ki: "Karacaoğlan çığırnak" deyimini Çukurova'da yaygın olup diğer halk ozanları için de geçerliliğini korumaktadır. Deliboran, Öksüz Ali, Dadaloğlu çığırnak gibi.

GENELDE TESPİT EDİLEN BOZLAKLAR- UZUN HAVALAR

1936 yılında Bela Bartok'un Çukurova'da gerçekleştirdiği araştırmalar *Küçük Asya'dan Türk Halk Musikisi* adlı kitapta toplanmış. Kitapta bozlak ve uzun havalar hakkında geniş bilgi bulunmamakla beraber tespit edebildiğimiz uzun havalar şu isimlerle yayınlanmış.

Karacaoğlan
Dadaloğlu
İlbeylioğlu (Elbeylioğlu)
Çukurova Bozlağı
Türkmeni Bozlağı
Karahacılı Ağzı
Şafak Ağzı
Senir Ağzı
Aşiret Gaydası
Türkmeni
Bozlak
Uzun Hava
Garip

Ferruh Arsunar da: 1947 yılında Ankara'da yayınladığı Anadolu Halk Türkülerinden Örnekler kitabında bozlaklarla ilgili şu görüşlere yer veriyor. "Dağ ve oymak havaların karakteristik bir örneği olan bozlaklar tarz ve üslup itibarıyla de muhtelifdir. Herhangi bir konu ifadesi olarak söylenen serbest deyişin esas taraflarından birini belirten bozlak tarzı: Yiğitleme Bozlak, Güzelleme, Harbi, Yanık, Ağıtılma, Kerem Bozlağı gibi mevzulara göre söylenir ve her mevzuunun ismini alırlar. Burada verdiğimiz Türkmeni Bozlağı Yanık Güzelleme olarak söylenmiştir" diyor. Türkmeni ve Yüksek Afşar Bozlağı'nın notalarını da vererek ses ve söz yapısını inceliyor. İncelediği Yüksek Afşar Bozlağı'nın sözleri Dadaloğlu'na, Türkmeni Bozlağı'nın dörtlüklerinin ayak yapısı birbirine uymamakla beraber Karacaoğlan kokuyor.

Ali Rıza Yalkın'ın Cenupta Türkmen Oymaklarında Elbeyli Aşiretine mensup Tanburacı Mehmet adındaki kaynak kişi yörede üç bozlak çeşidinden bahsetmekte.

Urum Bozlağı
Düdem Bozlağı
Yelri Bozlağı

Topal Abdal adlı başka bir kaynak kişi de yörede söylenen makamları (uzun havaları) şöyle sıralıyor.
Urum Bozlağı
Düdem Bozlağı
Benderi Bozlağı
İskan (ağıt- harp - darp)
Elbeylioğlu
Urum divanı

Müzik ansiklopedisinde de (Cilt 2 Sayfa 539) bozlak çeşitleri;
Afşar Bozlağı
Kırat Bozlağı
Yozgat Bozlağı
Kırşehir Bozlağı
şeklinde sıralanmış.

Nida Tüfekçi Memleket Türküleri adlı kitabında: Adana'da Türkmeni Bozlağı, Kırşehir'de bozlaklar ve Aydoğdu Havası -Ankara da -Yozgat'ta, Niğde'de çeşidini belirtmeden bozlakların okunduğunu ifade etmekte. (Sn. Tüfekçi'nin Aydoğdu Havası dediği Afşar Bozlağı olmalı sanırım.)

Halit Ongan'ın 1937 yılında yayınlanan Niğde Türküleri adlı kitabında Kırat Bozlağı'nın

notası verilmiş. Şiirlerinde Karalı mahlasını kullanan Çukurovalı Şair, Emekli Öğretmen İbrahim Davutluoğlu Erciyes Dergisinin 64. sayısında (Nisan 1983) "Bozlak Nedir" başlıklı makalesinde Çukurova Bozlaklarını:

Karacaoğlan
Deli Boran
Öksüz Ali
Elbeylioğlu
Türkmeni
Menemenci
Havayi
Cerit
Barak Ağzı Türkmeni
Dadaloğlu (Afşar)
Bozlağı şeklinde sıralıyor. Hüroğlu Abdurrahman Ağa ile Buruklu Aşık Kul Mustafa'nın da kendilerine ait bozlaklarının olduğunu, Afşar Bozlağı'nın 2, Elbeylioğlu Bozlağı'nın 2 Karacaoğlan Bozlağı'nın da 4 çeşidinin olduğunu söylüyor.

Benim, 21 Mayıs 1993 tarihinde Hatay'da yaptığım, Güneyde Kültür Dergisinde yayınladığım araştırmalarda 1923 yılında Antakya'nın Cumhuriyet Mahallesinde dünyaya gelen, Çalgı Sokak 24 nolu hanede oturan Zurnacı İzzet Ağa yörede söylenen Amik Ağzı Uzun Havaları şu şekilde sıralıyordu;

Miskin Ali	Atının Mile Battığı Hurşit
Mayıl	Kamberoğlu
Hurşit	Topal Abdo
Ceren	Sarı Beyler
İsaballı	Medine
Feruz Bey	Deli Boran
Beyoğlu	Ali Paşa
Urum Garibi	İskan Havaları

Bozlakları ise;
Ağ Gelin,
Karacaoğlan,
Dadaloğlu. (Afşar)
Öksüz Oğlan, (Öksüz Ali)

Bozlağı olmak üzere dört grupta topluyordu. Ayrıca; Barak Havaları ve Yayla Dağı Havaları diye grupladığı ezgiler de vardı. Konumuz itibariyle biz, o grupta geçen havaların isimlerini buraya almadık. Ancak; Zurnacı İzzet Ağanın Ceren olarak bildiği hava, Bela Bartok'un Osmaniye'nin Çardak Köyü'nde tespit ettiği Aşiret Gaydasından, Deli Boran, Karacaoğlan, Dadaloğlu, Öksüz Ali ve Ağ Gelin Bozlakları ise bizim Çukurova'da tespit ettiklerimizden farklı değildi. Hatay'ın Amik Ovası'nda, Amanos Dağları eteklerinde aynı isimlerle çalınır söyleniyordu.

Arşivimdeki taş plaklarda ise;
Adanalı Kadri'nin okuduğu: Yalandır da şu dünyanın ötesi yalan.
Adanalı Hakkı'nın okuduğu: Havayı da deli gönül havayı.
Tarsuslu Abdul Kerim'den: Kahpe felek de hiç yüzüme bakmıyor.
Tarsuslu Abdul Kerim'den: Pozanti'nin Irmağı coşar akar bulanır.

Bozlakları bulunmakta. Adanalı Kadri ve Hakkı Efendi'nin okuduğu bozlaklar Türkmeni, Tarsuslu Abdul Kerim'in okuduğu Kahpe Felek; Toros Bozlağı, Pozanti'nin Irmağı ise, Hüseyini Bozlak olarak kayıtlara geçmiştir. Fakat okunan 4 bozlakta Türkmeni karakterinde.

ÇUKUROVA'DA BOZLAK ÇEŞİTLERİ

Ben; Bozlaklarla yaptığım araştırmaları genişleterek Çukurova da bozlakçı Öğretmen olarak bilinen, Adana il merkezinde oturan Sn. İbrahim Davutluoğlu'nu buldum. Çukurova Bozlaklarıyla ilgili iki radyo programı yaparak çeşitleri konusunda bilgi aldım. Ses kayıtlarını dinleyerek müzik yapısı ve sair özelliklerini inceledim. Daha önce yaptığım araştırmalarla mukayesesini yaptım. Tespitlerime göre Çukurova Bozlaklarının aşağıdaki gibi sınıflandırılmasının yerinde olacağı sonucuna

vardım.

Türkmeni Bozlağı (Havayı, Varsağı, Senir Ağzı, Şafak Ağzı, Karacaoğlan Bozlağı)

Dadaloğlu Bozlağı
(Afşar -Kovgun Afşar Bozlağı)
Öksüz Ali Bozlağı
Elbeylioğlu Bozlağı
Deli Boran Bozlağı
Cerit Bozlağı
Tecirli Bozlağı
Barak Ağzı Türkmeni Bozlağı
(Ceren, Mayıl, İsaballı ve Garip)
Karahacılı Bozlağı
Barak Dağı Bozlağı
(Menemenci, Türkmeni, Karacaoğlan)

Sıraladığımız bozlakların Çukurova'da yaygın olarak okunanları; Türkmeni, Dadaloğlu, Öksüz Ali, Elbeylioğlu, Barak Dağı, Deli Boran, Barak Ağzı Türkmeni Bozlaklarıdır. Yukarıdaki tasnife dikkat edilecek olursa Çukurova'da bozlaklar kişi, aşiret, ya da yöre adına göre isimlendirilmiş.

Kişi adına göre isim alan bozlaklar:

Karacaoğlan
Dadaloğlu
Öksüz Ali
Deli Boran

Aşiret adına göre isim alan bozlaklar:

Afşar Bozlağı
Cerit Bozlağı
Tecirli Bozlağı
Elbeylioğlu Bozlağı
Karahacılı Bozlağı
Türkmeni Bozlağı
Barak Ağzı Türkmeni Bozlağı
Mememenci Bozlağı

Yöre adına göre isim alan bozlaklar:

Çukurova Bozlağı: (Bana göre Çukurova'da çalınıp söylenen bozlakların genel adıdır. Zira araştırmalarım esnasında Çukurova Bozlağı diye adlandırılan bir çeşide rastlanmamıştır.)

Barak Dağı Bozlağı: (Barak Dağı Karaisalı İlçe sınırı içinde bir dağ adıdır.)

ÇUKUROVA'DA BOZLAK BÖLGELERİNİN GRUPLANDIRILMASI

Çukurova'daki bozlak bölgesini tespitlerimize göre 4 grupta toplayabiliyoruz. I-Karaisalı ve Aladağ çevresi.

2-İmamoğlu, Kozan, Kadirli, Feke, Saimbeyli ve Tufanbeyli çevresi.

3-Düziçi, Bahçe, Osmaniye - Amanos Dağları ve etekleri.

4-Adana Merkez, Ceyhan, Yumurtalık, Karataş, Tarsus ve Taşeli Yaylasına kadar uzanan yerleşim birimleri.

Yukarıda saydığımız bölgeler içinde en çok bozlak söyleyen yerleşim birimleri Kadirli, Kozan, İmamoğlu, Karaisalı, Ceyhan, Osmaniye Adana Merkez Köyleri, Düziçi, Bahçe ve Amanos Dağları etekleridir.

BÖLGELERE GÖRE YAYGIN OLARAK SÖYLENEN BOZLAKLAR

I. Bölgede: Barak Dağı Bozlakları. (Menemenci, Türkmeni, Karacaoğlan.) Bu havalar daha çok Kırşehir Bozlaklarına benzerler. Çatalan ve civarında söylenenlere ise Sarı Mehmetli (Memmetli) Havası da denilir. (Sarı Mehmetli Karaisalı İlçesine bağlı Çatalan Beldesine çok yakın bir köydür.) Bu bölgede okunan bozlaklar şafak vakti tarlaya giderken çokça söylendiği için Senir Ağzı, (Havası) Şafak Ağzı olarak da adlandırılır.

II. Bölgede: Türkmeni, (Karacaoğlan) Dadaloğlu (Afşar Bozlağı), Elbeylioğlu, Öksüz Ali, Cerit, Tecirli ve Deli Boran Bozlakları. (Araştırmalarımız esnasında Kadirli İbrahim Davutluoğlu bölgede okunan bozlakların hepsini Kozan Dağı Bozlakları adı altında toplamıştı.)

III. Bölgede: Elbeylioğlu, (Elbeyli Düziçi İlçesine bağlı bir köydür). Deli Boran, Dadaloğlu, Türkmeni, (Karacaoğlan) Tecirli, Cerit, Barak Ağzı Türkmeni Bozlakları. (Bölgede yaygın olarak söylenen Ceren, İsaballı, Mayıl ve Garip Bartok'un Aşiret Gaydası dediği havalar sanırım.)

IV. Bölgede: Öksüz Ali, Dadaloğlu, Türkmeni, (Karacaoğlan) Tecirli, Cerit ve Karahacılı Bozlakları. (Tespitlerimize göre Tarsus'tan Taşeli'ye kadar uzanan yerleşim birimlerinde daha çok Türkmeni Bozlakları yaygındır. Diğerleri pek bilinmez.)

ÇUKUROVA BOZLAKLARININ MÜZİK YAPISI

İncelenen Bozlaklar:

- 1-Türkmeni
- 2-Afşar
- 3-Elbeylioğlu
- 4-Öksüz Ali
- 5-Tecirli
- 6-Cerit

Türkmeni Bozlağı'na yukarıda şekil 1 de görüldüğü gibi ahey çekilerek giriliyor. Ezgi 2. 3. 4. 5. 6. şekillerdeki Sol-Mi-Sol (Yarım Durak) ve Do duraklarını kullanıyor. Şekil 7 deki Sol sesine basıp Si Bemol 2, Fa diyez arızaları alarak şekil 8 deki gibi karar veriyor. Şekil 10 da ise 10. dereceden başlayarak bir oktavın üstünde seyrediyor. Çukurova'da çok yaygın olan bu bozlağa Varsağı (Farsak) Havayı, Karacaoğlan, Senir Ağzı, Şafak Ağzı, Toros, Barak Dağı Bozlağı da deniliyor. Sözler genelde Karacaoğlan'ın 11'li hece ölçüsündeki dörtlüklerinden seçiliyor. Türkmeni Bozlağı denmesini de; İbrahim Davutluoğlu; Çukurova'da Varsağı Türkmen'lerinin geniş yerleşim birimlerine yayılması ve de nüfuslarının oldukça fazla olmasından kaynaklandığını söylüyor.

Afşar Bozlağı ezgiye ay dost çekerek başlıyor. (Şekil 1) 2. 3. 4. şekillerde görüldüğü gibi Si duraklarını kullanıyor. Sonra 5. 6. 7. 8. 9. 10. şekillerdeki Re-Do-Re La duraklarını kullanarak hep Si bemol 2 almasına rağmen sadece karara giderken Si Bemol alıyor. (Şekil 11) Afşar Bozlağı'na Dadaloğlu veya Aydest, diğerine göre hareketli, acıklı hadiseleri konu eden ve de yiğitçe bir üslupla söylenenlerine ise "Kovgun Afşar Bozlağı" deniliyor. Afşar Bozlaklarında sözler genellikle Dadaloğlu'na ait ve de 11'li hece ölçüsünde.

Elbeylioğlu Bozlağında ahey veya aydest çekmeden ezgiye şekil 1 deki gibi giriliyor. İlk durağı Do da yapıyor (Şekil 2) 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. şekillerdeki durakları kullanıp 7. 8. şekillerdeki durakları tekrar ederek karara gidiyor. (Şekil 10) Şekil 11 de görüldüğü gibi Fa diyez Si Bemol 2 arızaları alıyor 11. dereceye kadar çıkabiliyor. Sözlerin ise Elbeylioğlu Aşiretinden aşiret reisi Ahmet Bey'e ait olduğunu söyleniyor.

Öksüz Ali Bozlağında saz, şekil 1 deki gibi giriş veriyor. Bu girişten sonra aynı seslerle vokal başlıyor. İlk durağı şekil 2 de görüldüğü gibi Sol sesinde yapıyor. Sonra 3. 4. 5. 6. şekillerdeki durakları ve 7. şekildeki seyri takip ederek Re, 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. şekildeki durak ve seyri takip ederek 15. şekilde karar veriyor. Şekil 16 da bozlak dizisi ve aldığı arızalar görülüyor. Tipik bir Türkmeni seyri sergileyen Öksüz Ali Bozlağı'nın sözleri Reyhanlı Aşık Öksüz Ali'ye ait ve 11'li koşma tarzındadır. (Güzel bir hikâyesi olan bozlağı, Aşık Mehmet Ova ve Aşık Köroğlu hikâyesini anlatarak icra edenlerdendir. Adana'nın Buruk köyünden Aşık Kul Mustafa ve Kadirli'nin Azaplı Köyünden Mahmut Taşkaya'da okumada ustalık gösteren yöre sanatçılarıdır.)

Tecirli Bozlağında diğer bozlaklardaki gibi ahey, aydost ve ey gibi nidalar yapılmadan şekil 1 deki gibi giriliyor. Bozlak; 2. 3. şekillerdeki seyri takip ederek 4. 5. şekillerdeki Sol ve Re duraklarını yapıyor. 6 ve 7. şekillerdeki seyirle Do durağı 8. ve 9. şekilde yine Do durağı, 10 ve 11. şekilde Do ve Si durakları yapıp Si Bemol olarak La sesinde karar veriyor. (şekil 12) Şekil 13 de ise bozlağın Si bemol 2 ve Fa diyez arızalarını, bir sekizli içinde seyrettiğini, inici bir karakter sergilediğini görüyoruz. Tecirli Bozlağının Türkmeni bozlağında ki arızaları almasına rağmen çıkarken tam Si Bemol alması dikkat çekiyor.

Türkmeni'deki ahey yerine Cerit Bozalağında ey çekilerek şekil 1 deki gibi bozlağa giriliyor. Sol sesinde yarım, şekil 2 de görüldüğü gibi Mi sesinde tam durak yapıp 3. 4. 5. 6. 7. şekillerdeki seyri takip ederek Si Bemol Fa diyez arızalarını alıp La sesinde karar veriyor. (Şekil 8) Diğer bozlakların ezgilerine göre çok farklı bir yapıya sahip olan Cerit Bozlağı inici özellik taşımakta ve Türkmeni karakteri göstermektedir. (Şekil 9)

SONUÇ:

Çukurova Bozlaklarını çizdiğimiz coğrafya içinde değerlendirerek dört bölgeye ayırıp okunan bozlakların tasnifini yaptık. Bozlak sözcüğü, uzun hava ve Karacaoğlan çığırnak gibi kavramların açıklık kazanmasını sağladık. Çeşitlerini gruplandırarak tespit ettiğimiz 5 bozlağın müzik yapısını inceledik. Çukurova'nın bozlak deryası olduğunu, fakat deryadan yeteri kadar faydalanılmadığı, yaygın olanların dahi birer birer unutulduğuna şahit olduk.

Ama her şeye rağmen; söz ve müzik yapısıyla, yöresel özellikleriyle, çeşitleriyle, Çukurova Bozlakları; yöre halkının duygu ve düşüncesinin dile ve tele yansımaları olarak günümüze kadar gelmiş, Halk Müziği Literatüründe yerini almıştır. Ne yazık ki, Çukurova Bozlakları yeteri kadar tanınmamış tanıtılmamıştır. Hele; Türkmeni Bozlağı ustası rahmetli Aziz Şenses'in ölümünden sonra bu iş daha da rafa konulmuş. Ucuz zevkler peşinde koşan günümüz sanatçıları zor olan Çukurova Bozlaklarını öğrenip okuma zahmetinde bulunmamışlardır. İşte bunun sancısını yaşayan bir Çukurovalı olarak bozlak deryasına bir taş attık. Bir gün bu taş birilerini harekete geçirirse ne mutlu bana diyor, bir vesile Çukurovalı Bozlak ustası Rahmetli Aziz Şenses'i minnetle yâd ediyorum.

Kaynakça

1-Kaynak Kişiler

1-İbrahim Karalı Davutluoğlu: Adana -Kadirli Araplı (Döğeni) Köyü 1926 yılı Emekli Öğretmen -Şair.
2-Âşık Kul Mustafa: Adana Merkez Buruk Köyü (Beldesi)doğumlu Karahacı Aşiretine Mensup. Okuduğu Bozlak Öksüz Ali: Göğala gözünü sevdiğim dilber / Sen gülünü kime sundun ewela.
3-Ahmet Cihan: Adana -Ceyhan -Vesiyi Köyü doğumlu, 1977 yılında öldü. Okuduğu Bozlak 1. Tecirli ve Cerit Bozlağı.

1-Tecirli

Ey güzel olan gerdanesin bağlanıır
Güzel karşısında gönül eğlenir

2. Cerit

Utanma perdeyi kaldır aradan
Kusursuz yaratmış seni yaradan

4-Mehmet Kederoğlu: Adana Kadirli -Kızılömerli Köyü.

Okuduğu Bozlak -Türkmeni: Ahey Yaz gelince çayır çimen bitince / Bahçenizde al kırmızı gül olur.

5-Mehmet Kederoğlu: Okuduğu bozlak -Afsar: Dinleyin ağalar
birem birem söyleyim / Bülbulün figanı gonca gülünen.

6-Mehmet Akdoğan : Adana-Kadirli- Kızılömerli Köyü (Öldü)
Okuduğu Bozlak - Elbeylioğlu.

2-Yazılı Kaynaklar:

Önaldr. Dr. Şenel: Türk Halk Musikisi Ansiklopedisi, Afa Matbaacılık İstanbul-1977.

Bartok Bela: Küçük Asya'dan Türk Halk Musikisi- Çeviren Bülent Aksoy, Pan Yayıncılık İstanbul 1991.

Arsunar Ferruh: Anadolu Halk Türkülerinden Örnekler 1 CHP Halk Evleri

Yayınları Millî Kültür Araştırmaları Ankara 1947.

Tüfekçi -Neriman -Nida: Memleket Türküleri Hakan Yayınevi -İstanbul.

Karaer Mustafa Necati: Karacaoğlan Hayatı-Sanatı Şiirleri Tercüman 1001 Temel Eser Kervan Kitapçılık A. Ş. İstanbul

Makay Tahir Kutsi : Dadaloğlu, Tokar Yayınları İstanbul 1975.

Özdemir Z. Ahmet : Afsarlar ve Dadaloğlu Dayanışma Yayınları Ankara 1985.

Karalı Davutluoğlu İbrahim: Bozlak Nedir Erciyes Dergisi, Sayı 64 sayfa 24 Kayseri 1983.

Müzik Ansiklopedisi: Cilt 2 Sayfa 569

Yalkın Ali Rıza: Cenupta Türkmen Oymakları 1-2 cilt Kültür Bakanlığı Yayınları 56 Kültür Serisi 14 Ankara 1977.

Günay Prof. Dr. Umay: XVII. Yüzyıl Saz Şairi Çukurovalı Karacaoğlan İle İlgili Bir Değerlendirme II. Uluslararası Karacaoğlan - Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 20-24 Kasım 1991-Adana 1993.

Atılgan Halil: Çukurova'da Karacaoğlan Çığırnak Anayurttan Ata Yurda Türk Dünyası cilt 2, sayı 7 sayfa 69, Ankara Şubat 1995.

Atılgan Halil:Bozlak Nedir? İç Anadolu Bozlaklarının Müzik Yapısı Erciyes Yöresi 1. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu Erciyes Üniversitesi Yayınları No 14 Kayseri 1991.

Atılgan Halil: Bozlak Nedir -Sivas Folkloru sayı 71, sayfa 7 Aralık 1987 İstanbul.

Atılgan Halil : Antakya Türküleri ve Zurnacı İzzet Ağa, Güneyde Kültür Dergisi, sayı 54 sayfa 3, Hatay Ağustos 1993.

Atılgan Halil: Arşivindeki taş plak ve bant kayıtları.

NOT:

1-İstanbul'da yayınlanan Folklor Doğru Dergisinin (Kasım 1969) 24-25. müşterek sayısında Nida Tüfekçinin Bozlaklar başlıklı bir yazısının olduğu kayıtlarda görünmesine rağmen adı geçen dergide yazı bulunamadı.

2-Bizim araştırmamızda da Türkmeni Bozlağının sözleri genelde Karacaoğlan'a, Afsar Bozlağının sözleri de Dadaloğlu'na aitti. (Kesin olmamakla beraber Arsunar'ın tespitleri de böyle.) Kaynak kişiler Afsar Bozlağında aydost, Türkmeni Bozlağında ahey çekerek bozlak söylemeye başlıyorlardı. Sn. Arsunar'ın araştırmalarında ise Afsar Bozlağında ahey çekildiği görülüyor. (Anadolu Halk Türkülerinden Örnekler 1 -1947) Müzik yapısı itibarıyla de bir karışıklık olduğu kanaatindeyim. Zira notalarını vermiş olduğu (aynı kaynak) Afsar Bozlağının ezgisi, seyri, tavir ve üslubu Türkmeniye, Türkmeni Bozlağının ki de Afsar Bozlağına benziyor. Bunun da bir yazımlı hatası veya kaynak kişilerin derleyiciyi yanlış bilgilendirdiğinden kaynaklandığı kanaatindeyim.

Bir Türkü Bir Hikaye

Karacaoğlan

Emmi Türküsü

Karacaoğlan'ın değirmen türküsü mesasen hepimizin türküsüdür. Hepimizin gönlüne mal olmuş türkü. Sanki onu okuyana yaşamış duygusu taşır.

Türkü, Karacaoğlan'ın yaşadığı bir hayat kesidi olmanın çok çok ötesinde anlamlar ifade eder. Burada duygularını dile getirirken Karacaoğlan içinde yaşadığı toplumu, sosyal olayları, yaşam şeklini, gelenek-görenekleri, coğrafyayı da dile getirmektedir. Bize yaşadığı dönemi anlatır. Türküyü hikâye ederken bu yönleri bakacağız.

Türkü Albistan (şimdi Elbistan diyoruz) da geçer. Ha Elbistan, ha Maraş, ha Adana. Çukurova yani.

Torosların hele yaylaların değirmeni meşhur. Nerde bir ırmak, dere varsa, vadiye su değirmeni yapılır. dere bent yapılarak suyu kesilir. Ark yapılarak su değirmenin başına üstüne getirilir. Ordan boruyla meyil yoluyla suya hız verilerek çarkı ve çarka bağlı taşı dönerek değirmen hazır hale gelir. Türkü derya

“değirmenin bendine taş dönmüyor dönmüyor döner kendi kendine yarin ateşi sönmüyor”

Derdini değirmenin dönen taş döken, yarine hasret birinin dile gelişi türküsü olur, gönüllere girer.

DEĞİRMEN

Karacaoğlanda değirmende ununu yapmış yurduna, evine döner. Muhtemeldir ki yaylada yaylamaktadır. Çünkü bizim oradan da biliriz ki yerli aileler değirmene güzün gider kışlığını topluca öğütür. Olayın bahar

veya yaz mevsiminde geçtiği tahmin edilir. Hayvan yükü ile değirmene gitmek ancak yerleşik evler için ambarı tükenmişse olur. Konar göçerlerde yerleşik olmadığından hayvan sırtında buğdayını değirmene götürürler.

Karacaoğlan dönerken yolu çeşmeye uğrar. Olayın Elbistan yöresinde yaylalarda geçtiğini şiir söyler. Değirmende kalmış üstü başı tozlu olmuştur. Üstü başı temiz olmadığından olduğundan farklı/yaşlı görünmektedir.

Bir başka yönde kızlar/gelinler bir yabancıya rastladığında güven duymalarından ve de saygı ifadelerinden yakını gibi ifade ederler. Anadolu da genellikle “emmi”, “amca”, “dayı”, “teyze” gibi tabirler kullanırlar. Bizim yöremizde çoğunlukla erkeklere “emmi” derler. Muhtemelen Karacaoğlanda üstü başınız toz/beyaz olması, sakalının beyaza bulanması nedeniyle, birde yabancı olması nedeniyle kendisine “emmi” demiştir. Belki de kendisinden zarar gelmesin diye araya bir mesafe koymuştur.

Karacaoğlan bu. Böyle bir tabire dayanır mı? Serde/gönülde gençlik/yiğitlik varken bu söz dokunmaz mı? Dokunur elbet.

Karacaoğlan bu. Türkmen obalarına uğrar, yaylalarda konuk olur, çalar söyler. Ahalide kadınıyla erkeğiyle etrafına toplanır dinlerler. Bu gönül ustası onların gönüllerine tercüman olur.

Son zamanlara kadar aşıklar köylere, yaylalara uğrar, etrafı da toplanır, saz söz dinlenirdi. Demek ki bu gelenek ta o zamandan beri sürmektedir.

Karacaoğlan nerde bir güzel görse türkü yakar. Gördüğüne aşık olur diyebiliriz. Bizim oralarda kimilerine “Karacaoğlan gibi gördüğüne meyleder” derler. Çeşmenin başında gördüğü güzeli kaçırmı?

Karacaoğlan şiirlerinde/türkülerinde pek çok güzel tasviri görürüz. Bu geleneği sürdüren aşıklarda, Karacaoğlan tarzı güzelleme görülmektedir. Bu değirmen şiirindeki güzel tasviri uzun uzun anlatılsa bile izah edemez. En iyisi onun dizelerine bakalım.

- Öyle güzel ki görenin deli olur aklı. Yani güzelliğin insanın aklını başından alır
- İnsanın güzellikte zirve yaşıdır on beş yaşı. Erkekler için tüyü çıkmamış derler. Kızlar için ay parçası derler. Bu yakıştırmalar Anadolu/toroslar kültüründe söylenir
- Yine o yaşlarda kızların saçları kesilmediğinden uzun olur. Büyüklükte tarayarak “belik” şeklinde üçlü kıvrımlarla örerler. Saç uzunsa, örenin mahareti varsa 45 belik örülebilir. 45 sayısını çoğul ifadesi kabul etmeliyiz
- Anadolu kültüründe erkek çocuklara, gençlere adı sorulurken, kızlar/gelinlere ismi sorulmaz. Karacaoğlan adını sormadığından ismini tahmin edememiştir
- Geleneksel kıyafet içinde çeşme başındaki kızın göze gelen yanılla tasvir eder. Böylesi tabirleri çok kullanır Karacaoğlan
- Çeşme başındaki kız Türkmen gelini diyor. Anadoluda hassaten bu bölgede kızlara gelin derler. Yeni yetişen hala bizim memlekette bu tabir kullanılmaktadır

Karacaoğlan yaşı başı almadığı halde, sırf üstü başı nedeniyle, uzayan saç sakalının un olması, hesabıyla gönlü genç mi genç iken beklide 15 yaşında emmi denerek kocamış imasını hazmedemez. “bir yiğide emmi demek güç olur” der ve hayıflanır. “bir kız bana emmi dedi neyleyim”.

Karacaoğlan kendini yiğit sayar. O devrin yiğitliğini anlatır. Halkın nazarında yiğit rum ellerinde uçlarda cenk edenin hak ettiği namdır. Böyle bir yiğit sayar kendini.

Karacaoğlan muhtemel sulak bir yerde bölgede seyahat eder. Zaten Elbistan şimdide, o de-

virde de sulak, sazlık, yaylak bir bölgedir. Böyle bir coğrafyada tanımadığı kıza rastlar. Hayıflanır, öfkelenir. Bir haline bakar, bir kıza bakar. Kıyamaz kıza hak verir. Kendine kahreder. Yaylalarda ovalarda berber, makas, ustura nerde bulunsun. Olsa olsa matkap olur. “sakal seni matkabından yalayım” der. Doğrusu sakalın uzadığı, ancak makasa denk geleceğine kinaye olmalı. Belki de kendine ağır bir ceza vermenin usulü de olabilir. Aslında Karacaoğlan kendine bir özeleştirici getirmektedir. Hepimize ders olsun diye.

Bu toroslarda, Anadolu yaylalarında yazın gezenler yaylanın özgür havasına bir de gönül havası kattılar mı hemen bir Karacaoğlan türküsü tutturlar. Belki de bildiği bir türküyü Karacaoğlan türküsü diyerek.

DEĞİRMEN

Değirmenden geldim beygirim yüklü

Şu kıızı görenin del’olur aklı

On beş yaşında kırk beş belikli

Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Birem birem toplayayım odunu

Bilem dedim bilemedim adını

Albistan yanaklı Türkmen kadını

Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Bizim ilde urum olur uc olur

Sızlaşır bozkurtları aç olur

Bir yiğide emmi demek güç olur

Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Karac’oğlan der ki n’olup n’olayım

Akan sularınan ben de geleyim

Sakal seni makkabınan yalayım

Bir kız bana emmi dedi neyleyim

Karacaoğlan

Belediyelere Çağrı **BEŞİBİR YERDE 5 Kent Estetiği**

Batı gelişmiş ülkeleri gezenler bilir. Şehirleri görünüşü ile dikkat çeker. Bizim şehirlerimiz niye böyle değil diye de üzülürüz. Hatta hayıflanırız. Buna hemen cevap vermek kolay. Oralar zengin memleketlerde ondan şehirleri düzgün. Bu cevap gerçekçi olamaz. Şehirlerin estetik görünüşleri, mimari dokusu, güzelliği parayla değil zihniyetle/anlayışla ilgili. Olaya böyle baktıktan sonra şehirlerin estetik durumuna gelelim.

Batıda şehircilik dünyaya örnek olmaktadır. Oralarda tarihi şehir ile modern şehir ayrılıyor. Bizdeki gibi üst üste yığılmıyor. Demek ki şehirlerde iş alanı, hizmet alanı, yaşam alanı ayrışmalı. Şehirler bu planlama üzerine oturmalı. Batının aksine bizde öyle olmadı. Üst üste kuruldu.

O zaman kentlerimizin görsel/görünüş yönünden durumuna bakalım. Her kent ayrı da olsa neticede birbirine benziyor. Yani ortak yanları var. Yapılacak tespit bütün şehirlerde aynıdır diyebiliriz.

- Şehirlerde yerleşim dağınıklığı, karışıklığı var. Uzaktan veya yüksekte bakıldığında karmaşık görünüyor
- Şehir içindeki bulvarlar, caddeler, sokaklar, kısaca yollar nizami değil, labirenti andırıyor
- Şehir içindeki binalar aynı kat yüksekliğinde nizami değil, ısı, ışık, güneş, aydınlık, hava akımı yönünden birbirine engel, birbirini kesiyor
- Binaların yüksekliği bir yana, cadde ve sokaktaki sırası da düzenli değil, biri içeride, öteki dışarıda
- Binaların cephelerinde birbirinden farklı, kat yükseklikleri farklı. Pencere ve balkonlar farklı. Dışarıdan bakıldığında gözü rahatsız ediyor
- Bina yüzeylerinde iletişim kabloları salkım saçak, adeta bina yüzeyine örülü. Karışık, dolaşık haldeler
- Her binanın boya rengi ayrı. Kimi hiç boyanmamış kimi eski, soluk, kimi karışık, kimi zıt renkler ile dolu
- Binalar düzgün sıvalı değiller. Bir kısmı sıvasız, tuğlalar ortada. Bir kısmı yalıtımsız. Dışarıdan bakınca rahatsız ediyor
- Bina çatıları benzer durumda. Çatılı olanda var, çatısız olanda. Çatı uçları görünümü bakımsız, tehlike arz ediyor. Kaldırımlarda yürürken çatı suları akıyor. Oluklar düzensiz
- Kaldırımların üzerinde elektrik, telefon direkleri, yayaları engelliyor. Onlarda sarkmış, karışmış haldeler

- Kaldırımlarda ağaçlar yok. Olanlarda gölge etmesin diye budana budana kuruyacak hale gelmişler
- Tabelalar şehrin düzensizliğini tamamen ele veriyor. Her iş yerinin tabelası ayrı. Büyüklüğü, alanı, yeri, yüksekliği, şekli apayrı. Kimileri ışıklı, kimileri silik, kimileri zıt renklerle dolu. Tabelalar her şehrin bir ayıbı
- Tabela yazıları hangi ülkede yaşadığınızı size söylemiyor. Yabancı yazılar ile dolu. Ülkemizi tabelalar ile ispatlayamayız
- Tabela yazı biçimleri, şekilleri, ölçüleri karma karışık
- Tabelalar şehre yazık ediyor. Binaların haline tabelalarda eklenince şehir rahatsız ediyor

Hal böyle olunca, yapacaklarımız çoğalıyor, açık hale geliyor. Acilen şehirlerin görselliğine/görünüşüne el atılmalı. Durumu düzeltmek için atılan basit adımlar bile çok şeyi değiştirecek.

Öyleyse nerden başlayalım.

- Önce kablolardan başlayalım. Karma karışık, binaları saran kablolar düzenli hale gelmeli
- Tabelalara el atılmalı. Şehrin kimliği simgesi olan renkler seçilmeli. Bütün tabelalar birbirine benzer neredeyse tek tip hale getirilmeli. İşyeri reklamlarını, vitrinde gösterilmeli
- Elektrik, telefon direkleri yer altına alınmalı
- Binalar yalıtımlı hale getirilmeli, sıvalar, boyalar yenilenmeli
- Kaldırımlar yenilenmeli (ama her yıl değil). Yayaların, engellilerin rahatça yürüyeceği düzlükler olmalı
- Caddeler, sokaklara standart getirilmeli, düzenli olmalı
- Binalar plana uygun geri çekilmeli, kaldırımlar genişletilmeli
- Yollara yöreye uygun ağaçlar dikilmeli, olanlar yaşatılmalı
- Vitrinler yenilenmeli, vitrin görselliğine önem verilmeli
- Kaldırım işgalleri kesinlikle önlenmeli. Uygun yerlere kaldırım kullanma planı yapılmalı ve uygulanmalı

Peki, bunları kim yapacak. Hemen belediye demeyin. Belediyeye rağmen böyle oldular. Belediye varken böyle oldular. O zaman hepimiz yapacağız. Yapmayan idareleri bizler zorlayacağız. Mehmet Akif'in sırlı mısrasıyla "biz sahip çıkarsak şehrimiz güzelleşecek/görselleşecek".

EŞEK

GİRİŞ

Eşek her şeyden önce bir binek hayvanı. Sonra yük hayvanı. Kağınının yanında evin olmazsa olmazı. Yük taşır, dağdan odun taşır, sırtında insan taşır. Çobanların öteberilerini taşır. Değirmene çuval taşır, öteberi taşır. Sandık, sepet taşır. Harmanda döven taşır, tarlada sap, saman taşır, su taşır, haybe taşır. Ne yüklesen onu taşır. Taşırda taşır.

Bu devirde eşek kalmadı diyenlere, eşek dünyasına davet eyledik. Aslında eşek, köy/kırsal hayatımızın içinde yaşar. Eşeği anlatırken geçmiş hayatımızı anlatırız. Yeni eşeğin dünyası bizim dünkü dünyamız. Köyde, kasabada, şehirde olsun işi değişse de rolü aynı. Yani eşek hayatımızda vardır. Kültürümüzün bir parçası.

BİLİM GÖZÜYLE

Bilim eşeği şöyle anlatıyor. Hayvan cinsinden, memeli, tırnaklı, atgillerinden, binek, hizmet ve yük hayvanı, yavaş ve sabırlı hayvan. En bariz özelliği inatçı oluşu. Buda kendini koruma içgüdüsünden kaynaklanır. Eşeği zorlayarak, korkutarak iş yaptırmak zor.

Davranışları incelendiğinde, zeki, dikkatli, dost, oyuncu, meraklı, keyifli olduğu görülür. Tipi, kulakları uzun, yelesi dik, kısa tüylü, kuyruğu kısa ve ince püsküllüdür.

İnsanlık tarihine önemli katkılar sağlamış ve günümüzde de dünyanın kimi bölgelerinde yoğun katkı vermeye devam eden eşek türü için ilk evcilleştirilmenin günümüzden yaklaşık 6000 yıl önce Sahra Çölü Bölgesinde başlatıldığı söylenebilir. Tarihsel süreç içinde insanoğlunun gıdadan ziyade yük taşıma aracı olarak kullandığı eşekler, modernleşme ve ulaşımında sağlanan gelişmelere göre ekonomik önemini yitirmiştir.

SERÜVENİ

Eşek tarihten beri var. Derler ki İskender doğu seferine çıktığında istikameti Çin Seddi imiş. Anadolu da torosları Gülek Boğazından geçerken "beni bu vadiden geçiren Yaradan'a hamdolsun" diyerek taşa yazdırmış. Ordusunun başında eşek yol almış/varmış.

Orta Asya bozkırlarından Anadolu'ya revan olan atalarımız memleketler aşarken, yer yurtlarda konaklarken, kervanlar önde sürüler arkada yol

alırken acaba "eşek" kabilede var mıydı? Yola başçı olur, emin yollar sürer miydi?

Necip Fazıl Türklerin Anadolu'ya gelişi, yerleşik hayata geçişiyle kılıç kınında paslanır toprağa değer söğüt olur, at uslanır kahir taşıyan eşek olur der. Hakikaten eşek tarım, hayvancılıkla uğraşan her ailenin sabırlı, sakin yük taşıyan, kahir çeken bir tarafı olur. İnsana en sadık hayvan köpek dence de eşeğin ondan kalır yanı yok. Eşek Anadolu da bozkırların, ovaların, vadilerin, yaylaların vazgeçilmesidir. Onsuz hayat sürmez. Onun için Anadolu da " her evin bir eşeği olmalı" derler. Anadolu da " eşeksiz ev olmaz" derler.

Yakınlara gelelim. Yörükler Çukurova'dan Toroslara, yaylalara çıkarken yolda kervanbaşım eşek ve onu tutan bir gelin çekerdi. Yine yaylalarda/meralarda sürüsünü otlatan çobanın iki yardımcısı var. Biri eşek, biri karabaş. Karabaş kurtulan çakaldan korur. Eşek yük taşır, yaylım yönlerine kılavuzluk eder.

Hele birde sırtına yüklenen incik boncuk sandıkları taşır. Yetmez üzerine binilir. İnsan öylesine nankör ki parayı görünce acımaz satar. Ve derler. "Çerçinin eşeği satılık".

Eşekli kütüphaneciyi de unutmayalım. Anadolu'nun yol, yolak olmayan zor yıllarında, eğitimin/okumanın ulaşmadığı yıllarda Nevşehirli Kütüphaneci eşeğe kitap sandıklarını yükler, köy köy gezerek kitap okutur. Kitap sevdirir. Marifet kütüphanecide de olsa Kadirşinas milletimiz ona "eşekli kütüphaneci" adı takarak eşeğinde hakkını verir.

Birde Çukurova'dan bir hikâye. Ağa pavyonlarda gönül eğlendirirken konağın hanımı buna çok üzülürmüş. İçi içini yermiş. Bunu da kâhya görür hanıma çok üzülürmüş. Bir gün gelmiş ekmeklik un bitmiş. Eşeğe buğday yükleyip değirmene götüreceklermiş. Ağaya gelir, tamda ağaya ders vermek (uyarmak) sırası olur ve der. "Ağam sana bir "eşek" demeye geldim". Ağa mesajı alır, hatasını anlar, yuvasına döner.

Bir anyla devam edelim. Anadolu da bir köye yeni

yol yapılacak. Yetkililer dozeri köylülerin baş bahçelerini demeden yıkamak yol açmaya başlarlar. Köylü karşı koyar. İş büyür. Kaymakam devreye girer. Görevlilere yolun ölçtünüz mü der. Hayır, cevabı alınca yanlış yaptıklarını söyler. Muhtara bir eşek bulun, üstüne yük yükleyin. Bir çuvalda kireç bulun der. Öyle yaparlar. Eşek getirilir, kireç bulunur. Eşeği yamaca sürün, gittiği ize kireç dökün der. Eşek normal meyille yamacı aşarak köye ulaşır. Dozerle yol açılır. Bağ, bahçe kurtulur. Yol görevlileri de, eşeğin bir mühendis hesabını yaptığını, köylülerin eşeğin kendilerini kurtardığını görür "aferin eşek" diyerek tasdik ederler.

Eşeğin iyi bir yol kılavuzu olduğunu tarih söyler. O yüzden kervanlara başçı yaparlar. Sürünün başını çekende odur. Peki, onu öncü yapan hangi yanları var.

- EVELA eşek yaradılıştan sakın hayvandır. Usludur, uslu durur. Uslu oluşu aldatmasın çiftesi meşhurdur
- Eşek yol alırken yüzde beş/altı meyille gider. Bir yamacı döne döne kat ederek gedikten aşar. Bu meyil yol mühendisliğinde ideal meyildir. Mühendislik tekniğini andıran bu yönünü çok insan tecrübesiyle anlatır
- Eşeğin hızı süre olarak sabittir. Adeta bitesiyse, bir kararda yol alır. Zorlanmazsa hız almaz. Sabit surat onu başçı yapıyor olmalı
- Eşek yük taşımam demez. Yükü arttıkça hızı artar
- Eşek yolda mola vermeye alışkıdır. Bilenler ya çayıra salar veya saman/yem torbasını geçirir
- Eşek at gibi ayakta dinlenmez. Çömelerek yatar. Yorulduğunda çöker. Ama üzerinde yük varken çökmez. Sadakati, akıllı oluşu bilinmez

KAHIR ÇEKER

Eşek kahrımızı az mı çekti? Eşeğin dili olsa da çektiği kahrını dile getirirse. Anadolu da en fazla eziyet ettiğimiz hayvan eşektir. En az takdir ettiğimiz hayvan. Atın yanında ne hükmü var. O taşır, at tüketir. Onun için "eşeğin kazancı at için" demişler. Emek çekerek üretenle, hazıra konanlara temsil getirmek istemişler.

Eşek arif olunca marifetleri de olur. İnsana yüzüne söylemeden eşek benzetmesi yapmaz mıyız? Yüklenirde yükleniriz. "Eşeğini dövemeyen semerini döver" atasözüne temsil getirecek. Atlar tepişir, eşek çifte yer deriz.

HUYU SUYU

Eşek itaat demek. İtaat eden hayvan. İnsan dostu hayvan. Muti diye de aldanmamak gerek. Onunda huyları var. Huyuna suyuna gidilmeli.

Eşeğe inat derler. Hele bir inadı tutarsa tamda yolun ortasında. Kıpırdamaz, kitlenir kalır. Ne yapsan nafile. Sabretmek beklemek gerek. Eşeğin inadı yanında birde sahibinin tutarsa seyri gör. Eşeğin en inat hali put gibi haldir. Öylece kalır.

Eşeğe yük hayvanı derler. İnadından kat kat fazla itaat yönü var. Sırtına ne yüklesen hayır demez. Beli bükülür sesini çıkarmaz. Hele yük sararken tam itaat eder kıpırdamaz. Ona tam yük hayvanı derler.

Eşeğin hiç çamura çöküşünü yaşadınız mı? Çamurdan çıkma mücadelesi. Bütün gücüyle çabalaması ve sergilediği saflık, samimiyet, sabır. Bu tablo insanın zor zamanlarda alacağı dersler ile doludur.

ŞEMALİ

Eşek bakım ister. Sap, saman, ot, yemle beslenir. Boğazında torbası olur. Yahut semerinde taşınır. Gittiği yolda çayırlara dalar. Yaz gelip de meralara salınınca keyfi yerinde olur.

Eşekte at gibi tımar ister. Kaşığı ile taranır. Tarandıkça keyif alır. Uslu olduğu için huysuzluk çıkarmaz. Ayakları nallanır, tırnaklarına bakılır.

Eşek türlerine, tiplerine göre farklı görüntü verirler. En yaygın olanı siyah renklisidir. Orta boyda olurlar. İnsanın boyuna göre yardımsız yük yüklenir. Uzun kulaklarına izafeten uzun kulaklı denmiş. Kuyruğu kısa, derisi parlak ve kaygandır. Yeleleri de kısadır. Ağır hareket etmesi, uslu oluşu nedeniyle at gibi gem vurulmaz, yular vurulur. Yulari çekincece durur. Binenler "deh" deyince hareket eder. Veya kırbaçla, iki ayakları gövdesine vursa da yürümeye başlar.

Eşeğin eti yenmez ama şifa niyetine sütü içenler var. Derisi giyilmez ama kıtlık/yokluk yıllarında çarık yapılmış. Ölen eşek kurtlara kuşlara doyumsuz ziyafet olur.

Eşeğin gözleri âşıkları dile getirir. Ondan olmalı Karagözlü demişler. Yaradılıştan iri, siyah, sürmeli gözler.

İSİMLERİ

Eşek adı Orta Asya'dan getirdiğimiz kelime. Muhtemelen kavimler göçü ile beraber Anadolu'ya gelir. Oradan da yayılır. Anadolu'da da var olduğu tarih

araştırmaları söylüyor. Her coğrafyada varsa adları da olmalı. Ama biz isimlerini Türkçeleştirmişiz.

Adları;

- Karakaçan
 - Marsıvan
 - Kara eşek
 - Boz eşek
 - Uzun kulaklı
 - Merkep
 - Humar
 - Ocakeşeği
- Türleri;
- Evcil eşek
 - Yaban eşek
 - Çizgili/zebra
 - Çılgın eşek

EŞEK COĞRAFYASI

Eşek her coğrafyada olduğuna göre, o coğrafyaların eşek üzerinden isimleri olmalı. Araştırmalarda en çok eşek üzerine yer adları ortaya çıkıyor. Anadolu'da da eşekli yer adları her yerde var. Dağda, ovada, yaylalarda, vadilerde. Bunlardan yörenizde bulunanlara bakalım.

- Eşek odası
- Eşek çayırı
- Eşek yolu
- Eşek yokuşu
- Eşek tepesi
- Eşek dağı
- Eşek burnu
- Eşek suyu
- Eşek yaylası
- Eşek kayası

İnsanoğlu yaşadığı yerlerde eşekle haşır neşir olunca hakkı teslim eder, isim koyar. Bir söz var ya ona misal, eşek gider adı kalır. Onca insan kahır çeken eşeğe hakkı teslim etmedir bu. Nice coğrafyalarda tabana kuvvet ayak basan sakin tabiatlı, uysal hayvan da hak ediyor olmalı.

DEĞERLERİMİZDE EŞEK

Eşek kutsal kitaplarda geçer. Peygamberlerin hayat hikâyelerinde okuruz. Kur'anı kerimde geçer. Sirtında ciltlerle kitap taşıyan, sesinden, aslandan ürküp kaçan şekilde yer alır. İlahi kitaplara geçince; İslam düşüncesinde hikmet ve ders çıkarma yönüyle bol bol işlenir. Hakkında kitaplar yazılır. En meşhuru Har name. Hayvanı temsil getiren nasihat eserlerinde her yönden işlenir, anlatılır.

Mevlana Mesnevisinde eşekten epeyce bahseder. İnsana eşek üzerinden konuşur. Mevlana "eşek olduğunu bilmeyen, hakikaten eşektir" derken akli,

fikri kullanmaya davet eder. Eşeklikten ancak, akıl ile tefekkür ile bilinç ile duygu ile sezgi ile kurtarabilir.

EDEBİYAT / MİZAHDA EŞEK

Sadece hikmet dolu sözler için eşekten temsiller getirilemez, hikâyeler anlatılamaz. Edebiyat ve mizahımızda da eşek en önde yer alır.

Eşek deyince akla Nasrettin Hoca'nın eşeği gelir. Hocanın eşekle uğraşısı, başının derde girişi, yolculukları, pazarlar, inmeler-binmeler, güldüren ve düşündürülen olaylardır. En meşhur olanı da eşeğe ters binışı. Eşeğe ters binen adam.

Hoca eşeği ile yola gidiyormuş. Görenler eşeğe binmesini ayıplamışlar, ilerlerken görenler eşeğe binmemesini ayıplamışlar. Hocada dayanamayıp eşeğe ters binmiş. Yinede ayıplamışlar. Hocada bu dünyada yaranamayan yaranamaz demiş.

Mizahımızda eşek bol bol yer alır. Hele sözlü mizahta, günlük yaşarken eşek üzerine mizah yapılır. Mizah yanında şakalarda eksik olmaz. En ağırını da eşek şakalarıdır.

Şakaların en ağırına eşek şakası denir. Olur, olmaz yerde, tesirine bakmadan yapılır. Genellikle darbe vurur, yıkıcı olur.

Eşeğin suçu ne? Birde onun adını kullanır küfür ederiz. Eşek üzerinden ağır küfürler edilir. Birde kinayeli sevgi adına küfür benzeri hakaret içermeyen sözler. Yani iki manaya gelen sözler. Burada söylenene bakılır. Büyüklerin küçükleri eşekli sözlerle sevesi buna misaldir.

Eşeğin kaba, yeteneksiz, ağır, inatçı, sessiz yönlerini insana benzeterek şaka yaparlar. Bazen de dozu kaçır. Adı eşek şakası olur.

Eşek şakaları/eşek üzerine şakalaşma yetmez birde eşek fıkraları var. Esasen bizim günlük hayatımız fıkra, mizahlarla dolu. Millet olarak zeki oluşumuza bağlanabilir. Burada iki fıkrayı özetle aktaralım.

Olayın Çorum'da geçtiği söylenir. Mal vergisi toplandığı yıllar. Kimin elinde ne varsa tahsildarlar gelir sayar, vergi salarmış. Malım yok diyenlerinde peşine düşerlermiş. O yıllar mal olsa da vergi ödeyecek para olmazmış. Köylüde eşeğini ayaklarından bağlar, yatırır, üzerine çulu atar. Soran tahsildara babam hasta yatıyor der. Çulu kaldıran eşeği gören tahsildar hepimizin dilindeki unutulmaz cümleyi söyler "senin yaptığını Çorumlu yapmaz".

Diğer olay Anadolu da geçer. Köye oy istemeye gelen Politikacı, herkese iltifat edecek ki oy alabilsin. Hatta delegenin eşeğine bile. Köy dışında çayırdaki yayılan eşeklere yaklaşır okşayınca ne yapıyorsun diyenlere o meşhur sözünü söyler. “İçinden biri delegenin eşeği olabilir”.

SÖZ ÇIKINI

Eşek ailesi var. Ona izafeten verilen isimlerden meydana gelen canlı, cansız, yer adları ailesi. Buna eşekgiller desek de olur.

Eşek ile İlgili Kelimeler

Eşek arısı, eşekbaşı, eşek cenneti, eşek davası, eşek dikenli, eşek hıyarı, eşek inadı, eşek kafalı, eşekkulağı, eşek marulu, eşek maydanozu, eşekoğlueşek, eşek otu, eşek sıpası, eşeksırtı, eşek şakası, eşek turpu, şeddeli eşek, uzuneşek, marsivan eşeği, ocakeşeği, yaban eşeği, yereşeği, eşeklik, eşek adası, eşek kitabı. Eşek üzerine kelimeler; Nal, mih, çivi, yular, semer, palan, kolan, keçe, tarak, heybe, ip/umman, yele, çifte, tekme.

Atasözü / Deyimler

Atalar ne demişse doğru demiş. Hayat imbiğinden süzüle süzüle doğan atasözleri-deyimler birer yol göstericimiz. Atalar edep ve nezaket usulü ile hayvanı temsil getirerek insanları icitmeden ders verirler.

Hayvanların en başında da eşek gelir. Eşek üzerine bir demet atasözü ve deyimler sunalım

Atasözleri

- Eşeğin çiftesi uz olur
- Eşek at olmaz, ciğer et olmaz
- Eşek bile bir düştüğü yere bir daha düşmez
- İnsan ölür kalır eseri, eşek ölür kalır semeri
- Eşek hoşaftan ne anlar (suyunu içe, tanesini bırakır)
- Eşek kuyruğu gibi ne uzar ne kısalır
- Eşeğe cilve yap demişler, çifte atmış
- Eşeği düğüne çağırılmışlar “ya su lazımdır ya odun” demiş
- Eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürmek (veya koymak)
- Eşeğim ölümü köpeğe ziyafettir (veya düğündür)
- Eşek çamura çökerse sahibinden gayretlisi olmaz
- Eşek kocamakla tavla başı olmaz
- Eşeği sahibinin dediği yere bağla da varsın kurt yesin
- Attan düşen incinir, eşekten düşen kırılır

Deyimler

- Eşekten düşmüşe (veya düşmüş karpuz) dönmek
- Eşek gibi
- Eşek sudan gelinceye kadar dövmek
- Eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek
- Eşeğin kuyruğu gibi
- Eşeğini sağlam kazığa bağlamak
- Eşek adam
- Eşek herif
- Baban eşek olursa
- Eşek kafam
- Eşeğe yük mü yok
- Ölme eşeğim yaz gelsin
- Eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürmek
- Eşeklik etme
- Eşekbaşı
- Eşek cilvesi
- Eşek kadar olmak
- Eşek şakası
- Eşek yükü
- Eşeğin teki
- Senin yaptığını Çorumlu yapmaz
- Eşek derisi gibi
- Eşek kadar

HAYATIMIZDA

Şimdi şehirlerde yaşıyoruz. Eşek ile az temasımız kaldı. Şehir dünyasından çıktılar. Bazı parklarda nostaljik hayvan niyetine çocukları bindiriyorlar. Hayvanat bahçelerinde yaşıyorlar. Kendi artık aramızda yok ama hayatımızda var. Dilimizde, kültürümüzde, günlük temsillerimizde ismi biteriyeye geçer.

Şu “keyif” lafı eşek için söylenmiş bilir misiniz? Çayırlarda yayılıp tepinince, birde anırınca eşeğe keyiflendi demez miyiz? Hele çayırlarda belenişi, tam keyif halidir. Keyfi yerinde demez miyiz? Şimdi eşeği aradan çıkardık tamamen insanlar için kullanıyoruz. Dilimize takıla takıla.

Normal eşek, vurgulu hali eşek. Bizde birine kızınca eşek denir. Geçmişten beri gelen bir kin veya birikim varsa, uzun zamandan beri kızmadıysak eşekoğlueşek denir. Babalar çocuklarını (eşek) diye sever. Annelerde (eşek sıpası) diye. Kocasına bir yollamadır bu. Kızınca, beklide kaybedince, hayıflanınca eşek adam, eşek herif. Uyanık memleketlerin adamına attan derler ya “ babasının eşeğini boyar, anasına satar”.

Velhasıl eşek aramızda yok ama ismi var. Dilimizde, kültürümüzde, mizahımızda. Dahası kurtarıcımız onun üzerinden ne marifetler sergileriz. Eşeğin biz insanoğluna emeği çok geçiyor. Ona iyi bakarak hakkının karşılığını verebiliriz. Eşek bugünde yanında bizimle yaşayacak.

Yayla

Andırını beğenmeyen
Çık Halbur'a gör yaylayı
Temiz hava soğuk suyu
Seyreyle güneşi ayı
Çık Halbur'a gör yaylayı

Çığsar yaylaların hası
Kiraz topla al da tası
Dinlenir insan kafası
Çık çığsar'da gör yaylayı

Altınboğa, akifiye
Gör Çokak'ı git öteye
Sıcakta yanarsın niye
Bu çevrede gör yaylayı

Her yıl milyonlar kazanır
Devlet bu ormanlık yerden
Yaylacılar erken gelir
Andırın'da gör yaylayı

Kaleboynu kocaçukur
Köylerde çoktur ahır
Yayılır erkenden nahır
Akgümüşte gör yaylayı

Göksun yolunda o geben
Yaylaya git her yaz hemen
O meryemçil çayır çimen
Meryemçilde gör yaylayı

Çuhadar Andırını överim
Doğru söyleyeni herdem severim
Ben bu yaşta fazlasını neylerim
Her yaz Andırın'da sen gör yaylayı

BIÇAK

Anadolu'da güzel bir söz var. "korkaklar bıçak taşır". Hakikat böyle mi? Aynı Anadolu'da bir bıçak hayat kurtarır derler. Bıçağın en iyi kıyimetini de çobanlar ile avcılar bilir.

Üç kafadarın bıçak ve kiraz tuz ile dağlarda kaldığımızı çocukken hatırlarım. Tuz her bitkiye atıldığında yemek yenecek hale getirir. Bıçak keserek, alet yaparak hayata destek olurdu.

Bıçak insanoğlunun ilk yaptığı alet olmalı. Belki de Hz Âdem öğrendiği kelimelerin başında bıçak gelir, bir de ateş.

Anadolu'da bıçağın bir adı da "keski". Kesen alet demek. Her kesen şeye "bıçak gibi" derler.

Bıçak ilk insandan beri kendini en çok yenileyen, geliştiren alettir. Daima değişime uğruyor. Mesela süpürge öyle olmamıştır. Hala süpürge-likten, hala çalıdan yapılır. Bıçak öyle mi? Bıçak olmasa sanayi/teknoloji var olur muydu?

Biz bıçak ve insan dünyasından bakıyoruz. Bıçak dünyasına girdiğimizde bir deryaya daldığımızı anlıyoruz. Nerden bakılsa bıçak var. Nasıl bakılsa bıçak var. Bıçak her zamanda her mekânda coğrafyada ve her toplumda var. Beklide dünyanın en zengin koleksiyonu bıçak koleksiyonu olur.

Her memlekette demirciler var. Bunların arasında bıçakçı dediğimiz ustalar var. Bu bıçakçılar babadan oğula zenaat öğrenme yoluyla yapılır. Bıçakçı ustaları kendi sanatlarını gösterir. Döve döve çeliğe su verir. Bıçağın sırtına ismini yazar. Şekil çizilerek ustalığını resmeder. Bir nevi markasını damgalar. Bıçak meraklıları da demirci markasını arar.

Bıçak kadar bıçak sapıda sanat ister. En iyi bıçak sapı boynuzdan olur. Camuz boynuzu, keçi boynuzu, büyük baş hayvan boynuzu tercih edilir. Köylerden, çiftçiler/çobanlardan ölmüş/kesilmiş hayvan boynuzları toplanır. Toplanan boynuzlar demirci ustası elinde kesilir, biçilir, bıçak sapına dönüşür. Bıçakların büyüklüğüne göre kemikler seçilir. Keçi boynuzları küçük, camuz boynuzları iri bıçaklarda kullanılır.

Kemiğin kalitesi bıçağın kalitesi demek. En çok camuz tercih edilir. En yaygın bıçak sapı şimsirden yapılır.

Bıçak kesici alet. Açılıp kapanan/kapanmayan kesici aletlerin hepsine birden bıçak derler. En çok bildiğimiz isimleri şöyle; Bıçak, çakı, sustalı, kama, hançer, pala

Kullanıldığı yere göre değişik bıçaklar yapılır. Anadolu coğrafyasında kullanılan bıçaklara bakalım.

Bağ bıçağı: bağlarda kudama, kesme işinde yararlanır

Budama bıçağı: meyve ağaçlarında budamaya yarar. Ağız eğik olur

Odun bıçağı: sert ağaç türü şeyleri keser, yontar

Meyve bıçağı: meyve soymaya, kesmeye yarar

Kalem bıçağı: ağaç kalemleri yontar, ucunu açar

Süs bıçağı: süs gayeli kullanılır. Sapı ve bıçağı süslenir

Kasap bıçağı: kasaplar kullanır. İri olur

Suntalı bıçağı: bir bıçak türüdür. Açılınca kitlenir

Ustura bıçağı: tıraş için berberler kullanır

Av bıçağı: çok ağızlı, keskin, kulplu bıçaklar

Spor bıçağı: spor çeşitlerine göre bıçak çeşitleri var

Doktor bıçağı: doktorların ameliyatlarda kullandığı, adına bıçak denen keskiler

Kullanımına göre, kullanılan işe göre bıçak çeşitleri var elbette. Birde bıçağı kullananlara/taşınanlara bakalım

- Erkekler bıçak taşır derler
- Kadınlar da bıçak taşır
- Çocuklara bıçak taşıtmazlar. Elini keser diye sakınırlar
- Bebeklerin oyuncak bıçakları olur
- Yaşlı insanlar tedbir diye bıçak taşırlar
- Çobanlar bıçak taşır
- Bahçeciler, bahçe işlerinde bıçak taşırlar
- Sporcular bıçak taşır
- Avcılar bıçak taşır
- Dağcılar bıçak taşır

Anadolu'da bıçak tarım kültürünün bir par-

çasıdır. Bıçaksız bağ/bahçe, işleri yapılmaz. Hayvancılıkla uğraşanlarda bıçaksız yapamaz. Onlarsız tarım olmaz. Çiftçi cebinde, çantasında bıçak taşır. Çoban bıçağı yanından ayırmaz.

Biraz da Anadolu kültüründe bıçağın yerine bakalım.

Bıçak kadınlarında olmazsa olmazı. Bıçak olmasa mutfak ne olur? Onun için mutfakta her işe yarayacak çeşit çeşit bıçaklar sıralanır. Bıçağın modası var. Modaya göre de bıçak girer mutfaka. Mutfakta her bıçağın yeri ayrı olduğu için bunların tertip ve düzenlerine ehemmiyet verilir. Kimileri çekmecede, kimileri asılı, kimileri kutusunda. Kimileri günlük, kimileri misafirlik için kullanılır.

Ya kurban ne demeli. Kurban bayramı bıçak bayramı adeta. Kurbanlık kadar bıçaklarda konuşulur. Kurban bayramı gelmeden evdeki bıçaklar toplanır, pazarlarda, cadde/sokaklarda kurulmuş seyyar bileycilere götürülür. Başında beklenir, tek tek bileyletilir. Eksik bıçak varsa demirciden/bıçakçıdan pazarlık ede ede satın alınır. Evde bileyenlere çıkar. Ama çarşıya götürmek başlı başına bir olaydır.

Kurban günü, kurban kesecek bıçak ayrı, yüzecekler ayrı, etleri doğrayacaklar ayrı. Hele kuşbaşı, ciğer için en keskinleri seçilir. Kurban kesimi sırasında bıçak telaşını, bıçak arayanları, kusurlarını bıçağa atanları görmelisiniz.

Bıçak taşıma silah taşımaya benzer. Bıçak taşımanın ağırlığı ve mesuliyeti vardır. İnsan önce kendi için bıçak taşır. Sonra birine yardım için. Olur olmaz yerde ihtiyaç olur. Onun için atalarımız bıçağa hacet derler. Bıçak taşımaya sünnet bilirler. Atalarımız bıçağı dost bildiler, öyle kullandılar. Şimdi şehirlerde yaşıyoruz. Bıçak taşıyanlar azaldı. Yinede taşıyanlar var.

Anahtarlığa takıyorlar
El çantası içinde taşıyorlar
Cebinde tutuyorlar
Arabaya süs olarak takıyorlar
Evlere tablo gibi asıyorlar
Koleksiyon tutuyorlar

Bıçak her yerde her zaman lazım. Bıçak dost. Bıçak taşımak alışkanlık ister. Ne yazık ki kültür kayboluyor. Bahane basit. Bu devirde diye başlıyor. Bıçak kültürümüz, kültürde kimliğimizin temel taşları. Bıçak bir parçamız.

ATASÖZÜ

- Bıçak kendi kendini kesmez
- Bıçak sapını kesmez
- Bıçak yarası geçer/dil yarası geçmez
- Bıçak kınını kesmez

DEYİMLER

- Bıçak sallama
- Bıçak yemek
- Bıçak sırtı
- Bıçak çekmek
- Bıçak gibi kesilmek
- Bıçak gibi saplanmak
- Bıçak kemiğe dayanmak
- Bıçak gibi keskin
- Kör bıçak
- Kör bıçakla kesmek
- Kör bıçakla doğramak
- Keskin bıçak
- Bıçak altına yatmak
- Bıçak çekme
- Bıçak gibi kesmek
- Bıçak kınını kesmez
- Bıçak vurmak
- Bıçak atma
- Bıçak gibi
- Bıçak silmek
- Bıçak yarası geçer, dil yarası geçmez
- Bıçak bıçağı gelmek
- Bıçak kemiğe dayanmak
- Bıçak suyu keser
- Bıçak yemek

SÖZLER

- Bıçak sırtı
- Algı bıçağı
- Tıraş bıçağı
- Çatal bıçak takımı
- Baş bıçağı
- Tırtıllı bıçak
- Maket bıçağı
- Bıçak
- Bıçak ağzı
- Bıçak çekme
- Bıçak vurması
- Bıçak eyesi
- Koca bıçak
- Bıçak bıçak olmak
- Pala bıçak

GÖNÜL

Gönül nazar ister
Bazan azar ister
Ferman yazar ister
Zor gönül eylemek

Gönül benlik ister
Yetmez tenlik ister
Yar yarenlik ister
Zor gönül eylemek

Gönül huma kuşlu
Dalgalı duruşlu
İnişli yokuşlu
Zor gönül eylemek

Gönül karda gezer
Orda burda gezer
Sevda karda gezer
Zor gönül eylemek

TOZ ve ÇAMUR

Bizim kuşak toz ve çamurla yaşadı. Asfaltla tanışmadı. Asfalt çukur ovada var derlerdi. Onu da 'yağ döksen yalanır' diye anlatırlardı görenler. Dümdüz kaymak gibiymiş. Vasayıtlar vızır vızır geçer giderlermiş üzerinden. Durmak istese elli altmış, metre ötede durmuş arabalar asfaltta. Birde rengi kapkaraymış. Sıcakta alaf vurmuş adamın suratına.

Asfalt deyince çukur ovayı misal verirlerdi. Üstünden arabalar "vızzz" diye geçermiş. Ne toz, ne çamur, ne patinaj. O yolları görme hayali her çocuğun içini ısıtırdı.

Kasabanın içi bile asfalt değildi. İri kaba taşlar döşeliydi cadde. Kaldırımlar betonu yer yer. Toz kamyonlar geçerken kalkardı. Kaldırımlar dükkânın önüne gelen kaldırımları çiraklar süpürür pekte tozmadı. Kaldırım dediğin öyle öyle yüksekte olmazdı. Çamuru hiç olmakta. Yağmur yağınca özene bezene yıkardı caddeyi, kaldırmı.

Ana caddeyi bağlayan sokakların işlek olanları, yokuşlu olanları taşlıydı sadece. Ötekiler çamurluydu yinede. Hele kasabanın köylere bağlanan dış yolları çamurlu yollardı. Beklide yol boyunca girişe yapılan çift oluklu çeşme bu yollardan gelenlerin çamurlarını temizlesinler diye yapılmıştı. Bir vazifesi bumuydu bilinmez ama gelenler çamurlu ayaklarını, elbiselerini iyice temizlerlerdi.

Köy çocuğu idik. Okul zamanlarında kasabada yaşıyorduk. Ev kiralardık. Talebeler evin alt katında bir göz oda tutarlardı. Yatak, mutfak, oturma bu odada. Hayat bunda geçirdi. Ev ile ortaokul arası yani mahalleden çarşıya eğimli yollardan bahçe/bahçeli evlerin arasından geçilerek ulaşıldı.

O yıllarda kasabanın ana giriş yolları üzerinde çeşmeler meşhurdu. Çeşme başında durulur el yüz yıkanırdı. Lastik ayakkabıların çamurları sıyrılır dışı iyice yıkanırdı. Ayakkabı elbette kara lastikti. Şalvara pantolona bulaşan çamurlar sürte sürte temizlenmeye çalışılırdı. Kasabaya girerken akça pakça olur taşlı yollardan çarşıya varırdık. Kasaba taşlı yollardan başlardı bilirdik.

Kasabanın girişlerinde aşağıdan gelenler Aşkale, enişti. Batı istikametinden gelenler karayılan kuru, kuzeyden gelenler mağara başı çeşmeleri (oluk-

larında) eğlenir, temizlenirdi.

Çocukluğumuzda aklımızda kalan şey, toz ve çamura hayıflanmaz. Kaderimizin bir parçası kabullenme idi. Buna çaresizlik denmez hayatın ta kendisiydi. Kimse hayıflanmaz, dert etmezdi.

Toz ve çamurla beraber yaşayınca okullar, daireler, iş yerleri çareler bulmuştu. Binaların girişine demirden iki ayaklı saç yerleştirilirdi. Gelenler ayaklarının çamurlarını iyice temizlerdi. Demir ızgaraya bir daha sürterek kalanları atardı. Birde peyzaj denen kralın örgüye bir daha sürterek içeriye girişi hak ederdi.

Okul önlerinde nöbetçi öğretmenler hatta müdür bekler içeri giren öğrencileri biraz bağırarak, azarlayarak ayaklarını silme talimi yaptırırlardı. Özene bezene yapılırsa da koridorlar, sınıflar çamur ve tozdan geçilmezdi. Hademelerin işi de bu tahta zeminleri temizlemekle geçirdi.

Evlerde toz ve çamura karşı donanırdı. Girişe çamur silecek demir silecekler, ıslak bezler konurdu. Eve gelen misafire hizmet önce ayakkabısından başlanırdı. Kara lastikler iyice yıkanır, korumak için disk konurdu. Çoğu zaman anneler hemen içeri almazlar "üstünü başını silkele öyle gir " derlerdi. İçeriye girildiğinde de elbiseler avludan pencereden çırpılırdı. İçeriye toz ve çamurun hücumuna karşı çareler bu kadarla sınırlanmazdı. Ev günde birkaç kere süpürgelikten yapılan süpürgelerle süpürülürdü. O günlerden hafızamda kalan, süpürülen tozlar uçuşur yerinde kalınca, niye süpürüldüğünü anlayamazdım. Süpürme işini anneler, kızlar yapardı. Misafiri içeri alınmadan yer süpürülür, ortalık düzenlenirdi. Zaten yastıklar, minderler dışarı çıkarılır çırpılırdı. Kilim veya cul sergileri sık sık hem de iyice silkenirdi. Yinede yinede ortalık toz kokardı. Sık sık pencere açılır, hava temizlenerek yol bulunurdu.

Çocukluğumuzun köyü zaten toz ve çamur ile hem hal iken kasabada da elinden geleni yapılırdı. Dairelerde, okullarda, çarşı pazarda evlerde.

Yine hafızamda kalan bundan hiç savunmadan yapılmasıydı. Kimse dert etmez, kimse kimseyi ayıplamazdı.

Toz ve çamurun çaresi vardı. çaresi olana da dert etmezlerdi. Kasabalarımız da ve köylerimizde.

Bizim köyde bir Memet vardı...

BELEŞ MEMET

*Var beleşe
Üçe beşe
Saçar neşe
Beleş Memet
Beleş Memet*

*Kime niyet
Kime kısmet
Eder nispet
Beleş Memet
Beleş Memet*

*Ekmele beleş
Gelde eleş
Ufak keleş
Beleş Memet
Beleş Memet*

*Çakır keyif
Koca herif
Zordur tarif
Beleş Memet
Beleş Memet*

*Geçimsizdi
Kimsesizdi
Çelimsizdi
Beleş Memet
Beleş Memet*

*Küçük adam
Yerdi ham ham
Demez tamam
Beleş Memet
Beleş Memet*

*Delme yelek
Takmaz felek
Çekmez şelek
Beleş Memet
Beleş Memet*

*Yaşı yetmiş
Neler etmiş
Kime netmiş
Beleş Memet
Beleş Memet*

*Yalnız adam
Yüklenmez gam
Verir ilham
Beleş Memet
Beleş Memet*

*Ayak yalın
Giymez kalın
Gezer salın
Beleş Memet
Beleş Memet*

YAĞMUR ÜSTÜNE

ÇİSEM 13.10.2015

Gecenin yoğun yağışına inat sabah ışıklarıyla sakinleşen yağmur

Yağmur çisem çisem. Tam Karadeniz havası. Tene dokunan her zerrecik huzur veriyor.

YAĞMUR SESLERİMİ 04.03.2013

Yağmurun değerlere çıkardığı sesleri. Buna yağmur tıptırları deriz.

Ağaçlara vuran sesler, çatılardaki sesler. Saç tırlarda çıkan sesleri de.

Araçlar tavanlarına çarpan sesler.

Bir müzik

Bir ahenk

Bir dinginlik

Kulak aşına bildik, tanıdık. Yakın

Nedense yağmur sesleri ile çocukluğum birlik varlar zihnimde. Belki de hayata ilk tanışıklık tabiata onunla başlamasından.

Her neyse yağmuru severim. Beni nerelere götürmez.

Çocukluğuma

Bir sürü hatıralar

Hayattan kesitler

Olaylar

Yorumlar

Yağmur ve duygu birlikte eş, kardeş, ikiz, yapışık gibiler.

Her damla bir duygudur aslında.

Damla yükleri duyguları sel etmesi de bereketinden.

Duygular yağmurlara benzer

Deli dolu

Durgun

Sıvgın

Yorgun

Taşkın

Sakin

Islak

Sulak

YAĞMUR VE KAR 01.03.2015

Yağmur kar arası bir gün, hava ayaza çalıyor. Üşütüyor.

YAĞMUR ZİYAFETİ 22.10.2015

Yağmur gökten boşanırcasına gökten yere inişini bir sokak lambasının ışığı altında seyretmek.

Yağmurun düşüşündeki seyren tadına saçaklardan inen su sesleri.

Hele gök gürlemesi. Hem ürpertiyor, hem korkutuyor. Şimşeğin ani çakışları. Arkadan geleceğini bildiğimiz, beklediğimiz gök gürlemesi.

Çatıdan gelen arkası keşilmeyen tıp tıp sesler. Hepsi, daha fazlası eklenince doyumsuz yağmur ziyafeti sunuluyor insana bu Ekim akşamı.

YAĞMUR 10.12.2004

Yağmur ikiye ayrılır.

Gürleyen yağmur.

Yağan yağmur.

YAĞMUR 23.02.2003

Cama vuran damlaların önünde gerisinden içerdiden dışarıya bakmak her damlada kırılan, süzülen su izlerinde oluşan, kabarcıkları izliyorum. Gözüm bir ondan bir ona kayarak dans ediyor.

İçeri sıcak. Radyoda müzik. İçim kabarıyor. Dışarıya çıkmak için donanıyorum kendimce. Dışarıda soğuk var, ıslanmak var, üşümek var, zorluk var biliyorum. Gene de varım diyorum. Güneş doğsa camdaki su oyuncukları renk cümbüşüne dönüverir. Ama iki güzellik bir arada olmuyor.

Sıcak odanın duygularıyla dışarıda olunamadığı gibi. Camda damlacıklar hızlanıyor, kalın çizgilere tebdil ediyor. Dışarıda yağmurun hızlandığı belli. Çisemle başlayan yağmur camda biriktirdiği damlacıklarla gönlümü açtı. İçerime sığmadı. Şimdi ıslanmak pahasına koşuyorum ortalığa. Doyasıya ıslanmak istiyorum.

Ve...

Yağmur sana rahmet diyenleri ta ruhumdan alıyor, kabul ediyorum.

Benimle neler ıslanmıyor ki. Ağaçlar, kuruyan dallar, damların saçakları, telefon direkleri, telleri, sarmış çayırlar. Betonlar, arabalar, zor uçan kuşlar, koşuşan birileri, esen rüzgar.

Gök kapalı. Uzaklardan ara sıra gürlemeler duyuluyor. Hızlanan yel, gürleyen gök, ve yağmurun, arkasının geleceğine işaret. Keşke yeniden ciseme dönse diyorum. Islanmak pahasına dışarıda gezer dururdum.

İçeri girmek istemiyorum. Yağmur yağıyor, gök gürlüyor. Kaçışan canlılar bir yerlere sığındılar. Yüzüne çarpan yağmura boynumu büksem de direniyorum. Ben buraya ait'im diyorum. Ve...

YAĞMUR 05.12.2017

Yağmur yağar, çisem çisem. Ortalık suslu puslu.

"Rahmetini esirgeme üzerimizden" dediğimiz işte bu.

YAĞMUR 12.10.2007

Yağan yağmura bu denli sevinildiğini görmemiştik. Çiftçilerden çok kentlilerin de sevindiğini görmemiştik.

Bayram ve yağmur

Su

İki sevinç birden.

YAĞMURUN SESİ 04.11.1995

Bu ikinci yağmur. Gölde yağmuru seyre gideceğim. Çatıda yağmur sesi, oluklardan akan su sesi, betona çarpan sesler, toprağa düşen ses. Birden göle vuran sesi duyacağım. Yalnızlığı dört duvara anlatamayan, aktaramayan adamın onun cama vuran sesinden nasıl medet umduğunu şarkıların diliyle dinlemiştim.

Yağmur tabiatın dilidir. Islak. Yumuşak. Hoş. Çekici. Coşturucu.

Bugün yağmurlu bir gün. Varsın yağsın. Islanacağım iliklerime kadar. Gönlüm istiyor. Bugün yağmur, göl, gönlüm, sizinleyim.

YAZ YAĞMURU 19.05.2015

Yaz yağmuru. Yağmurun denize inişi, bulutların denize çöküşü ayan ayan göz önünde. Bulut indikçe deniz kararmakta.

Sevgilisinin buluşması gibi yağmuru seyrediyorum. İksisinde aslı aynı. Su. Bulut sudan geldik

suya gidiyoruz der gibi. Denizde buharlaştık bulut olduk geri dönüyoruz der gibi.

Anlaşıyor ki her şey aslına dönüyor. Eskiler rucu ediyor derler. Aslında sapıldıkça asileşiyor her şey.

Ya gök gürlemesi

Gök gürlemesine çocukken bulutlar savaş ediyor derdik. Şimşekleri de kılıçlardan çıkan kıvılcımlar sanardık. Gök gürlemenin doğa olayı olduğunu, derlerde öğrendik. Önce ışık görülür, sonra ses gelir. Buna hız derlermiş. Doğada her varlığın hızı var. İnsanın hızı az ama akıl hızıyla her şeyi hata ediyor.

Gök gürlemesi o gökvari sesiyle korkuturken, şimşek çakışıyla ürpertiyor. Şimşeğe kader avcısı derlermiş. Nereye düşer, ne yapar kendi bilirmiş.

Yağmurun sesine ne demeli

Yağmurun denizle kavuşmasıyla kulaklarımıza dolan ses. Yağmurun ayrı ayrı sesleri var. Toprağa düşüşü, çimene düşüşü, ağaç dalından yere inişi. Ayrı arı. Yağmurun asaletinden olmalı. Halden anlayan asalet.

Ya yağmur sonrası

Durgunluk, dinginlik, ılıklik. Pencere camında yan yana alt alta duran damlacıklar. Bir gülün yaprağında ki o damlacık. Öpücük kondurmuş gibi. Yağmur öyle. Severde, döverde. Cisem cisem inişi sevmesine, fırtınayla inişi dövmesine benzetilir.

Toprak hemen mukabele eder kendi diliyle. Toprak kokusu yağmur ile muhabbetin adı olmalı. Ağaçlar renkten renge döner. Kuş sesleri bir başka olur. Yağmur sonrası rahatlar tabiat. Ve insan

Denizde yağmur yağarken düşünce dünyamda çağrışımları da çoğalıyor. Hiçbir şeyin vardan yok olmadığını görüyorum. Her şey aslına döndüğünü, yaratılıştaki bozulma olmadığını. Her şeyin devri daiminin arkasında bir kudret elinin olduğunu

Ve tabii

Hayatın aslıya sürmesi

Ve yağmur denize inerken aslında bozulan düşüncelerime ayar verir gibiydi.

Usu usul. İlık, sakin, biteviye.

Yağmurun boşuna kendine rahmet, hasadına bereket dememişler

Yağmur hikmetleriyle, nimetleriyle iniyor.

ANAM

Gözlerim gözleri oldu
Görünce gözleri doldu
Baktı beti benzi soldu
Küçücük dünyalı anam

Hasret çekerdim Iraktan
Korktum beladan tuzaktan
Duan korurdu uzaktan
Küçücük dünyalı anam

Yer yut bilmen dünyanın dardı
Duygun deryalar kadardı
Özüne âlem sığardı
Küçücük dünyalı anam

Annemize ana derdik
Bakar uzaktan severdik
Bayram gelince el öperdik
Küçücük dünyalı anam

Kuruyavan ne varsa yerdik
Yere düşeni öperdik
Verene şükür ederdik
Küçücük dünyalı anam

Ellerin nasır olurdu
Yüreğin gözlerine vurdu
Düne takılır dururdu
Küçücük dünyalı anam

Derdin can emanet tende
Gün gelir göçer bedende
Eden bulur ne edende
Küçücük dünyalı anam

SEVGİLİ DOSTUM

Yine yazıyorum. Yazmıyorum, deki konuşuyorum. Dizin dizime değiyor gibi, muhabbetin sıcaklığını alıyorum ve yazmak ısıtıyor ellerimi.

Herkes senin gibi değil diyorsun mektubunda. Dost olmak istiyorum ama hemencecik alışamıyorum diyorsun. Üstüne de sebebini soruyorsun.

Haklısın insanın insana alışması zamanla oluyor. Elimizde bir sihirli değnek yok ki kalpleri gönülleri çelelim. Kendinizi vererek, dünyasına girerek alışıyorsunuz. Atalarımız ne güzel demiş. “İnsan kavun değil ki koklayasın, anlayasın”. Yani yaşamadan insan anlaşılıyor. Yine atalar derki birini tanıyacaksın ya yol arkadaşı, ya ticaret yapmalısın. Eskiden kolaydı ama bu devirde zor. Pe ki nasıl dost olacağız. Benliğimizi yok ederek. Dosta gönül kapılarımızı açarak.

İnsanın at başı yarıştığı cemiyetlerde, sen seni unuttur da kendini dostuna adarsın. Karşılık bulaamayınca da yıkılırsın. Hemencecik yalnızlaşırsın. Dostlukları fertler kurar, düzenler pekiştirir. Zaten fertler düzenlere yenile gelmiştir. Boşver düzen ne kadar bozuk olursa olsun dostluk onarır insanı.

Bu yüzden dost kazanmaya çalışmalı derler
Dostun çok düşmanın az olsun derler
Dostunu çoğaltmalı derler
Düşmanını azaltmalı derler

Çok derinlere dalmayalım. Geçenlerde biri geldi. Tanıştık. Konu dostluğa geldi dayandı. Dost üzerine konuştuğ uzun uzun. Dost bir güçtür dedim. Dost bir hazinedir dedi. Dost yitiktir dedim. Dost varlıktır dedi. Ben dedim, o dedi.

Dostluğumuzu pekiştirdik... İşte dostluk böyle başlar.

Dostluk bir hazine. İnsan nasıl dost olur? Yani dostluk hazinesine nasıl sahip olunur? İşte birkaç anahtar.

- Dürüst kalarak
- Çalışkan olarak
- Halden anlayarak
- Düşüncelere saygı duyarak
- Halkın seviyesine inerek
- Saygı sevgi göstererek
- Tebessüm ederek
- Fedakârlık yaparak

Bir misal daha getireyim. Halk ozanı bendenizle tanışmaya gelmiş. Tanışmaya geldiğinde “Biz zaten sizinle tanışıyoruz görmeden dost olduk” demesin mi? Nasıl olur dedirtmeden dinle dedi. Âşıkların dili mısralardır bilirsin.

Sevgi hoş görü oldu yolumuz
Dilerim mutluluk olsun sonumuz
Tanışmak oldu bu gün konumuz
Dostlarla tanışıp gülmek ne güzel

Bu ülkenin sefasını sürelim
Bazen ağlayalım bazen gülelim
Dostumuzun kıymetini bilelim
Dostlarla tanışıp gülmek ne güzel

Andırın kelimesi ana dilimiz
İnsanlara hizmet etmek emreder dinimiz
Her an mutluluk olsun geçen günümüz
Dostlarla tanışıp gülmek ne güzel

Azmi yine eline aldı kalemi
Tanrım korusun cümle alemi
Vurdum kapıya verdim selamı
Dostlarla tanışıp gülmek ne güzel

Dost dostu incitir mi diyorsun. İncitmez olur mu? Elbet incitir. İnsan dostundan beklemez. Dostuna naz eder her daim. Hollacı mansur der ya “dostun bir top gülü yaralar beni beni”. Elin taşından dostun bir gül yaprağı incitirmiş daha çok. Derim ki, dostu incitmemeli. Dosttan incinmemeli.

Uzun söze ne hacet. Dost dili acıda olsa doğru söyler. Baştan söyler. Söyler lakin sahip çıkar. Dost adamı yarı yolda bırakmaz. Yolun açık olsun dostum. Yol arkadaşlığı ne güzel. Dostluk ondan da güzel.

Memleket Hastası

*Ederler cilve naz,
Ne yaparsan yap az,
Dokununca biraz,
Memleket hastası*

*Abiye baba der
Sebebsiz, dayak yer
Gene sayar sever
Memleket hastası*

*Çeker sıla yaşı
Toplar tarak tası
Der toprağın hası
Memleket hastası*

*Dilinde memleket
Olmazsa felaket
Başka söz yok sabret
Memleket hastası*

EFENDİME SÖYLEYİYİM

Bu masallarla büyüdük. Sohbetlerle olgunlaştık. Nasihatlerle dolduk taşık.

Sohbetlerle şekillendik, biçimlendik. Arındık dururduk. Sohbetleri dinledikçe hayıflandık, gururlandık, sıraya çekildik. Sohbetler bizim kaptan kaba boşalttı. Şekil verdi biçim verdi. Kimlik kişilik olduk. Görünen yüz olduk. İfa ettik. İfade edildik.

Onun için dilimizde yüz­süz ile suratsız ayrı malar taşır.

Sohbetlerdir. Bizi biz kılan. Medeniyetimize toprak olan, besleyen.

Sohbetlerle sohbetlere misafir (konuk) olalım istedik. İster bir kişilik, ister (topluluk) olsun fark etmez. Sohbetlere katılmak yeter. Sohbetlere sohbetimizi katmak yeter.

Derler ya;

Gönül kahve ister ne kahvehane.

Gönül sohbet ister, kahve bahane.

Dilimizde sohbetin bol olsun, bereketli olsun denir. Sohbet herkese dokunsun, işlesin demeye getirirler. Ah o sohbetler

- Dil sohbetleri
- Gönül sohbetleri

Sohbetine geldim. Sohbetine kat beni. Sohbetinden bana da feyiz ver. Haydi sohbetlenelim. Sohbetle yenilenelim. Sohbetle bilgilenelim.

Sohbet koyulaştıkça muhabbetle döner. Muhabbet sohbetin gönül sofrasına dönüşen hali. Sofrada ne nimetler var. Nice bereketler. Sofrada kısmet kime bilinmez. Sofrada çağrıdır. Davettir.

Sohbette sofraya benzer. Açık, davetsiz, buyuruşuz, meydanda. Sohbet sofrasından alan alır. Kaşıkla. Kepçeyle. Tadımlık. Doyumluk. Sohbet tattıkça acıktıran bir sofradır.

Sohbet üzerine ne methiyeler, övgüler, sözler, deyişler, anlatışlarımız var.

Dilimizi, içimizi, gönlümüzü kültürümüzü sohbe­te dönüştürsek hayat sohbe­te döner. Hayat herkesin tadacağı, faydalanacağı bereketli bir sofradır misali olur. Alan alır aldığı kadar.

Ah o hayatlar. Ah öyle hayatlar. Aramaktayım karanlıklarda çirayla çamla. Sende gördüğünde tut

elinden, eteğinden er sohbetine.

“Sohbet ehli” dilimizde en güzel deyim. Söyleyecekler söylendikçe güzelleştirir insanı. Sohbetin insana yansıyan bir ışık tarafı var. Değer katar, muteber kılar sohbet ehlini.

Söyleyecek sözü olana sohbet ehli derler. Sözü gönülden (özden) söyler. Dilden su gibi akar. Çağlayan gibi.

Kimler sohbet ehli olmaz ki?

- Akıl adamlar
- Arifler
- Gönül adamları
- Büyükler
- Piri faniler
- Bilgiler
- Münzevi yaşayanlar
- Büyükler
- Güngörmüşler
- Saçı başı ağırılmışlar
- Gurbet yaşamışlar
- Gezip tozmuşlar
- Okumuş yazmışlar
- Hayatı omuzlamışlar

Eğer bunlardan birini bulursan yapış eteklerinden, dizin dizine, elin eline değsin. Avuçlarının sıcaklığı, sözlerin sıcaklığına kavuşsun. Isınsın zemheri dünyanın. İlkbaharın muştuları cemreler dökülsün dillerinden. Gecene seherler muştulasın.

İki engel birlikte asılmalı. Sohbetle hazır olmak, ehlini bulmak. “arayan bulur” inancından daha güçlüsü var mı? Eskiden söz vardı, söyleyen vardı, dinleyen var. Şimdi söz var, hayıt var, okuyan var. Silahlar değişse de menzil aynı, hedef aynı.

Sohbet iste yeter. İster dilden, ister gönülden, ister kitaptan.

Bulunur, bulunmaz değil

Yeter ki iste, onulmaz değil

TURP

Hacı ustadan aldım turpun yerini

Çok korkarak verdi sırrını

Dün döğmüşler Avlıklının birini

Gazez Omar halakoda dönüyor

Keramet mi var borun suyunda

Hamedanlık vardır onun soyunda

Koca Veli Ağa olmasa Nürfet Köyü”nde

Köylü bütün turpa hasret kalıyor

Çok söyle yolcu dilin yorulur

Geniş ağanın ellerim sorulur

Hocam duyar bu sözüm darılır

Ah neyleyim söz katerin buluyor

Aktaran: Mehmet SARI

ÇİFT ÇUBUK

Çift Çubuk 1

Hiç kasabanın kulpundan tuttunuz mu? İyice kavrayıp sabah demirinin toprağı yana sürsününü doğrumu doğru bir hat/çizgi halinde tarlayı evlek evlek sürdürdünüz mü? Alnınıza biriken damla damla terleri öteki elinizle iyice sildiniz mi? Toprağı atacağınız tohumu, ürünü, bereketi hayallemiyordunuz mu? Ömür sürdükçe her yıl süregelen toprağı işlemeyi hiç zor sundunuz mu? Yorulduğunuzda sofrayı serip çörek, kuru soğan, çökelek ile karın doyurup üstüne bir tas ayran içtiniz mi? Sürem işi bitince yorgun argın evin yolunu tuttunuz mu?

Karasaban kulpunu sıkı tuta tuta bir memleket havası tutturdunuz mu? Gurbet, sıla, seferberlik, kıtlık yılları ve umutlar. Buğday, bolluk, bereket.

Bir elinde saban kulpu, öteki elde meses hayvanın anlayacağı dilden konuşa konuşa, saban demirine biriken toprağı ayıklaya ayıklaya çift sürmek.

Karasabanın sürerken yorulduğunda, sabanı demirleyip pınardan doldurulan soğuk toprak testi dolu duyu, başına dikip kana kana içtin mi?

Akşam yorgun argın eve döndüğünde toprağı işlemenin verdiği derin huzur ile ocak başında maile sohbete daldın mı?

Kaç karasaban veya pulluk kulpu tutan kaldı aramızda. Koca bir çift çubuk kültürü aramızdan kopmada. Kopan sadece bir parça kültür değil, hayatımızdan yeni yeri doldurulamayan, geri gelmeyen bir parça.

Yorgun argın düşüp hiç harman gölgesinde uyuyakaldınız mı? Harman kanadın en son merhalesi. Öncesi var. Karasaban pulluk bıçağı toprağı işlemiş, felhan beklenmiş, toprak tava gelince bider (tohum

atılmış) üzerine topan çekilmiş, "Tevekkülte Allah" denmiş, bekleye durulmuş. Buğday önce kelle, sonra firik, sonra sarı başaklara durunca biçim zamanı gelmiş. Yamaçlar orakla, düzlükler tırpanla "ha babam de babam" imece ile biçile durulmuş. Biçilerek yatan ekinleri arkadan orakla veya dirgenle deste yapan gelinler, kızlar. Sonra desteleri kağnıya/at arabasına yükleyip harman yerine taşıyış. Orda kule gibi harman kuruş. Buğday tohumdan ekime, ekimden biçime değin ortak emekler, çabalar ister.

Çok eskilerde harman sapı etrafa yuvarlak halka şeklinde yayılır, üzerine pem çıkarılır, döne döne ufalaya ufalaya sap, samana dönüşür. Yapıla yapıla saplar samana dönünce harman yığınlar yapılır.

Siz hiç gem üstünde döne döne harman sürdürdünüz mü? Buğday karışık yaba ile savur durur mu? Savurmadiğı için garbi yelini beklediniz mi? Soran bir yana, buğday bir yana ayırdınız mı? Kırmızı karakılçık buğdayı soralt ileelediniz mi? Çuvallara doldurarak ambarlara taşıdınız mı? Samanı samanlığı çelen kağnısı ile taşıyıp yerleştirdiniz mi?

Harman bereketi, bolluğu çiftçinin en cömert yanıdır. Çiftçi tarlada/harmanda cömert, ambarlarda cimri olur demiş atalarımız. Harmanda yardım dilenenlere bol bol verilir, paylar ayrılır, zekât/sadaka ayrıştırılır, varsa borç/ödünçler verilir. Böldükçe de, verdikçe de harman bereketi artar. Harmanda bolluk, rengberin gönlünde ferahlık.

Çift çubuk işleri derken bahar yaz geçer, günler aylar çalınır. Buğday ambara oradan da değimce yolunu tutar. Saman samanlıkta hayvanlarca yenmeyi bekler. Ve bu sürer sürer. Aylar mevsimleri, mevsimler yılları kovalar. Anadolu'nun sükûneti, baharı, sade yaşamını anlatır, ispat eder.

Evet. Çift çubuk Anadolu da düne kadar vardır. Çiftçilik bir kültürdü. Hayatın bin yıldır mevsim mevsim tekrarlanan yapılan işleriydi. Adına çift çubuk derlerdi.

Çift Çubuk 2

Çift çubuk düzenin adıdır. Tarım toplumunda ekonomik düzen anlatırdı. Bu nedenle tarihte toplumsal, sosyal, siyasal olaylar yeni düzenin seyri çift çubuk üzerinden işlenmiştir. Tarihte tarım sisteminin iyi işlediği devirlerde düzende iyi işlemiştir. Sistemin bozulduğu devirlerde çift bozan dediğimiz kargaşalar meydana gelir. Çiftçinin çubuğunu bocan

köylülerin ta İstanbul kapılarına (şehir) kapılarına dayandığını tarih anlatır. Osmanlının çöküş ve yıkılış serüveninde hatta temelinde çift çubuk düzeninin bozulduğu yatar.

Cumhuriyet döneminde toplumun yerinde tutunamayışının, köyden şehre göçün temeli çift çubuk düzeni bozulması değil midir? Toprak çoğalan nüfusu besleydi/doyursaydı göç olur muydu? Köylerin şehre göçü, şehirde tutunamayışı, yani tutunamayışı hiç hesap edilmeyen yeni meseleleri önümüze serer. Şimdi önümüzde hem köy, hem kent meselesi vardır. İkisinin de neticesi üretimsizliktir.

Çift Çubuk 3

Çift çubuk deyip geçmeyelim. Çok yönleri, çok boyutları var. Ekonomi boyutu bir hal yoluna girer ama kültür boyutu derin yaralar açar bu toplumda. Bin yıldır Anadolu topraklarında tarımla yaşayan, düzeni

bunun üzerine kuran devlet, çift çubuk bozulunca/sarsılınca iliklerine kadar hisseder. Hem toplum, hem sistem, hem kültür değişime başlar.

Toplumun derinden yaralayan ve sarsan çift çubuk kültür değişimi yanıdır. Öyle ki toplumun bütün dokularını bozmaktadır.

Toplumda düzeni bozulan kişiye çift çubuğu bozuldu derlerdi. Anadolu da onu tutan hayatının ta kendisi olan çift çubuk işleriydi.

Çift çubuk üzerine yoğun bir kültür birikimine sahibiz. Zirai faaliyetler her mevsimde icra edilir. Ülkemizin yedi coğrafyasında, coğrafyanın her rakımında tarım yapılır. İklim, toprağa göre, yeryüzüne göre çeşitlilik oluşturur. İşte bu zenginlik ortamında tarımsal kültür derya gibi kültür zenginliği yaşanır. Diyebiliriz ki her yörede altlar dolusu çift çubuk kültürü ortaya çıkabilir. Yeter ki araştırılsın, derlensin.

GÜZ GÜNLERİ

Güz gününde güz çiçeği
Tanrı misafiri bize
Bir hüzdür edeceği
Oda geçse elimize

Yaprak sarı Güneş sarı
Halden hale dönmede günler
Günlerin mevsimin kaçtı kararı
Gönlüme çöker hüznler

Güzün günün olmaz feri
Zeval bulmada nebatat
Dünya kurulalı beri
Güz günü ibretlik hayat

SAKLI CENNET ANDIRIN

Günlerden bir ilkbahar sabahı... Rotamız Andırın... Güneş tatlı, ılık nefesini yeni yeni salıyordu üzerimize. Önce bir dizi rampaları geçiyoruz. Sonra bizi Başkonuş Yaylası karşılıyor. Burası aksine biraz daha serin diğer yerlere göre. Yanınızda ne ursa olsun bir ceket bulundurun Andırın'a giderken. Biraz mola vermek için duruyoruz. Dağlardan gelen temiz, serin suyunu içiyoruz. İnsanı dinlendiren huzur veren bir atmosferi var. Yeşil ile mavi adeta kucaklaşıyor. Yeşilin her tonu gözlerimizin önüne seriliyor. Arkamızda bıraktığımız şehir şimdi çok aşağılarda kalmış ve uzaktan bizi izliyor sanki. Dünyanın sade bir noktası -burası- bir ömür vermeye değer.

Doğrusu ilk önce üzülmüştüm buraya gelirken. Tıpkı diğer yeni gelenler gibi. Fakat adımımızı attığımız her an bu önyargıyı kırıyor ve kendini sadete bırakıyor.

Yolumuza devam ediyoruz, bu huzur veren havayı içimize çekerek. Bu uzun ve kocaman ağaçlar tıpkı Amazon ormanlarını çağırıyor. Ve onlardan yüzlercesi daha var. Virajlı yollardan kıvrılarak adeta dans eder gibi çıkıyor yokuşu arabamız. Şehrin o gürültülü, egzoz dumanı ile dolu, çirkin ve soluk yüzlü üst üste binaları, evleri burada yok. Ve bir levha karşılıyor bizi: "Dikkat geyik çıkabilir". Aslında insanı ürktürmesi gereken bu levha, nedense bir rahatlama veriyor insana. Doğallıkla iç içe olmanın verdiği rahatlık. Sonra bir levha daha: Darıovası. Tepesinde kurulu rüzgar santralleri ile adeta hoşgeldin diyerek el sallıyor. Radyoda bir cızırtı ve ardından yükselen bir türkü:

Ovasından geçtim de geldim.

Soğuktur suları içtim de geldim.

Yemek yemek için bir yerde duruyoruz. Altından serin sular akan bir yer. Burası Haçtın. Balığı meşhurmuş buranın. Afiyetle yiyoruz. O yemyeşil doğa, gelin gibi süslenmiş dağlar peşimizi bırakmıyor.

Yağmur yağmaktan vazgeçip hafifçe çiselemiş. O müthiş toprak kokusu, o saflığın temizliği sembolü, o ana sütünü andıran masumiyet beni başka alemlere götürüyor. Doğduğum köyü hatırlıyorum. Gözlerim doluyor. Sonra birden irkiliyorum. İlık esen bu rüzgar beni daldığım bu rüyadan uyan-dırıyor. Yolumuza devam ediyoruz ve nihayet: Andırın. Bu ufacık şehir tüm mütevazılığıyla önümde.

Alçakgönüllü evler, sakin sokaklar ve insanları... Uzun bir caddesi var ve herkes kendi telaşında. Omuzunda hayatın yükünü sırtlanmış işçiler, genç kızlar, okuldan dağılan masum saf çocuklar...

Şimdiki durağımız Kışla Bahçesi. Bir Anadolu klasiği olan küçük iskemlelere oturuyoruz. Çaycı hemen bir Anadolu konukseverliği ile hemen bizi karşılıyor. Demli bir çay getiriyor. Burası diğer yerlere göre biraz daha serin. Üşüdüğümü hissediyorum. Ve o eşsiz manzaralardan biri daha önümüze serili. Ulu çınarların gölgesinde biraz kendimi dinliyorum. Burası insanın adeta beş duyu organına hitap ediyor. Görüntüsü, kokusu, hissi ve yaprakların, suyun sesi... Büyük şehirlerde insanlar rahatlamak için psikologlara gider. Sanırım burada insanlar buna gerek duymuyorlardır çünkü burası gerçek bir iç huzuru veriyor, dinlendiriyor. Bana kalsa bir ömür burada durabilirim. Ama sonra yolumuza devam ediyoruz. Şirin, tek katlı binaları geride bıraktıktan sonra şimdiki geldiğimiz yer. Çınar Geçidi. İsmi de kendi gibi doğal ve güzel. Resimlerde gördüğümüz manzara resimleri buralarda çekilmiş olmalı. Çünkü burası tıpkı bir kartpostal. İnsan gözünü alamıyor, bakmaya doyamıyor. Buranın kendi gibi göl suları da yeşil. Gonca bir gül bibi açılmamış ve taze.

Ağaçların altına oturup düşüncelere kapırım kendimi. Gelmeden önce biraz araştırmıştım. Yavuz Selim'e bile uğrak yeri olmuş buranın adı Enderun imiş. Enderun sarayda eğitim verilen bir yer ve buradan oraya eğitime gidiliyormuş. O sebepten buranın ad Enderunlu- Enderun- Andırın diye dönüşe dönüşe bu adı almış. İnsanın eğitime önem vermesi buranın geçmişten gelen bir geleneği demekki. Eğer doğru ise bilmiyorum ama dünyanın her yerinde bir Andırın varmış. Kıvrak zekalı, keskin bakışlı, esmer yüzlü bu insanlar tuttuğunu koparır ve her yer uyum sağlar zaten diye düşünüyorum.

Zaman çabucak geçiyor ve gitme zamanı gelip çatıyor artık. İnsanoğlunun dünyada görüp görebileceği en güzel yerlerden biridir Andırın desem abartmış olmam diye düşünüyorum. İklimler o coğrafyada yaşayan insanları etkilemiş ya doğrudur. İnsanı da bir o kadar eşsiz ve doğal. Ömrümün bu en güzel gezilerinden biri olan yeri, Andırın'ı hiç unutamam. Dağların ardında kalmış gizli bir hazine... Zor şartlarda yetişen bir kardelen... Nefis kokularla bir ziyafet... Tıpkı saklı bir cennet gibi...

DÜLDÜL DAĞLARINA GÜNEŞ VURMADAN

Yolum düşerse ilkbaharda bir gün Maraş'a
Ceyhan Nehri ile birlikte akacağım
Düldül dağlarının derin vadilerine
Başkonuş yaylasından bakacağım

Köyleri gezeceğim bizim köyleri
Kavaklı, Sumaklı, Kuşçu, Köleli
At sırtında gezerdi köy çerçileri
Ya topal Mustafa ya kara veli

Aktar sandığını dikkatlice açardı
İçinde boncuk cıncık her şey vardı
Sandıktaki mallar ne eksik ne fazla
Her şey insanın ihtiyacı kadardı

Ekmek parasını kazanmak zordu
Günler kısa yükler ağır yollar dardı
Vakit akşam oldu mu yolculuğu bırakır
İlk gördükleri eve misafir olurlardı

Düldül dağlarına güneş vurmadan
At sırtında heykel gibi dururlardı
Ayağında şalvar sırtında aba
Gördüğü herkese selam verirlerdi

Yaz gelince düldül dağlarına çıkacağım
Ceyhan Nehri'ne bakacağım derin derin
Ayrılırken gönlümü oralarda bırakacağım
Ve tekrar döneceğim götürdüğü yere kaderin

AKIL ve MUTLULUK

Akıl nedir ve ne işe yarar? Çevrenizde akıllı olduğunu düşündüğünüz insanları hatırlayın.

Onları neden akıllı buluyorsunuz?

Zenginlikleri mi, başarıları mı, okumuşlukları mı, yazdıkları mı, saygınlıkları mı, çevrelerindeki insan sayısı mı ya da sahip oldukları güç mü?

Öyleyse, yanılıyorsunuz!

Çünkü insan hayatını anlamlı kılan zenginlik, başarı ya da saygınlık değil, mutluluktur. Kendini mutlu kılamayan akıl, akıl değildir.

Başarı, zenginlik, güç, saygınlık olmadan mutluluk olur mu diyeceğinizi tahmin edebiliyorum.

Buna cevap, İspanya krallarından Abd Er-Rahman III'ün aşağıda söyledikleri olabilir. "50 yıl boyunca zafer ve barış içerisinde hüküm sürdüm, halkımdan bağlılık, düşmanlarımdan korku, ve müttefiklerimden saygı gördüm. Zenginlik ve onur, güç ve zevk her istediğimde yanımdaydı. Hiçbir dünyalı varlık mutluluk ve saadetime engel olmaya çalışmadı. Ancak, gerçek ve saf mutluluğu yaşadığım gün sayısı iki elimin parmaklarını geçmemektedir."

Çünkü mutluluk aslında tüm bunlar için ödediğimiz bedeldir. Zengin olmak, başarıyı yakalamak, saygı görmek ve güç kazanmak için mutlu olma şansınızdan fedakarlık yapmak zorundasınız.

Başarı, zenginlik ve güç mutluluğun anahtarı değildir, fakat mutluluk başarının ta kendisidir.

Lise çağlarımda, yaz tatillerinde ailemle birlikte köyümüze ve yaylamıza giderdik. Orada yaşayan halamın çocuklarıyla dağlarda, kırlarda, traktörlerle, atlarla dolaşır, balık tutar, mısır çalar, pişirir yerdik.

O günlerden sonra hayat bizi ayırdı, üniversite, yüksek lisans, doktora, evlilik, askerlik ve iş derken aradan 25 yıl geçtikten sonra birkaç yıl önce babaannemin vefatı nedeniyle köyde tekrar kuzenlerimle görüşme fırsatım oldu. Hayatını köyde kuran kuzenimle yaptığım kısa sohbet dünyaya bakışımı değiştirdi.

Nasılsın, ne yapıyorsun, işler nasıl gibi sıradan sorulara aldığım sıradan cevaplar önemli bir ayrıntıyı fark etmeme yaradı.

Köyde kendisine iki katlı taştan, sıvasız, çinko çatılı bir ev yapmıştı. O evi öyle bir güzel anlattı ki, ben Yuvam Akarca'da oturduğum evim için asla öyle cümleler kurmam.

Yirmi dönüm tarlaya buğday ekmiş, mahsul iyi olursa "deyme keyfime" dedi. Kötü olursa alacağın ne kadar mahsul, iyi olursa ne kadar diye sordum. Verdiği cevaba şaşırımdım. Mahsulün hepsi o zaman için üç yada dört milyar lira! 500 bin, hadi bir milyar onun için mutluluk anlamına geliyordu.

Henry David Thoreau "En ucuz zevkleri olan insanlar, en mutlu insanlardır" diyor.

Mutluluk hayattan bekledikleriniz ve aldıklarınızla ilgilidir. Büyük beklentiler büyük çabalar ve büyük hayal kırıklıkları yaratmaktadır. Beklentilerimiz, yeteneklerimiz ve şartlarımız arasında bir denge kurmalıyız hatta daha mutlu olmak istiyorsak bu dengeden çıkan sonuçtan daha az şey beklemeliyiz.

Edward de Bono "Mutluluk ya da mutsuzluk yeteneklerimizle beklentilerimiz arasındaki farkta yatmaktadır" demektedir.

Ancak, oluşmuş beklentilerden geri dönüş yoktur. Yani, yaşadığımız medeni hayatta (!) oluşturduğumuz beklentilerden geri dönebiliriz.

Yine de siz akıllı olun ve elinizden geleni yapın. James Oppenheim "En aptal insanlar mutluluğu uzaklarda arayan insanlardır, en akıllılar ise onu ayaklarının dibinde yetiştirenlerdir" demektedir.

Gelin akıllı olalım ve medeniyeti Avrupa Birliğinde aramak yerine, kendi ülkemizde kendi şartlarımızda geliştirelim. Çünkü ithal medeniyetin bizim için görünen yüzü mutsuzluktur.

ANDIRIN HAVASI

*Havası güzel, toprağı başka
Gel bir gör en doğal ortamda yaşa
Her bir noktasında ayrı bir dünya
Andırın farkıyla işte tam burada*

*Tirşik yapılır her bir sene
Başka yerde yok bu güzel mucize
İlaç gibi gelir bin tane derde
Derdin varsa gel de bir tirşik ye*

*Onca güzel köyler ve kaleleriyle
Ne kadar huzur verir görünüşleriyle
Umut besler her bir zerresiyle
Rüya gibi yerdir her mevsimiyle*

*Halbur yaylası vardır cennet gibi
Gelip görsen bambaşkadır güneşi
Bir de gezsen adım adım her yerini
Düşüncesi bile kıpır kıpır eder içini*

Tirşik Dergisi 2. Olan Eser

AYŞE İSPİR

ŞEHİT TACETTİN ÇERİBAŞ ANADOLU LİSESİ

ÇIĞŞAR KÖYÜ

Yıl 1967. Haziranında Mersin İlk Öğretmen okulundan mezun oldum. Bize okulda verilen eğitim gereği Türk Bayrağının dalgalandığı her yerde özverili çalışmak vardı. Her olumsuzluk çözümlenmeli, her zorluğun üstesinden gelinmeliydi.

Benim ilk görev yerim Andırın Çığşar Köyü idi. Köye vardığımda herhangi bir okul binası lojmanı yoktu. Bir okul olabilecek yer bulmam gerekiyordu. Devlet öğretmeni gönderiyor, okul bulmasını veya oraya okul yaptırmasını da istiyordu. Bende köyde kahve olarak kullanılan ve boş olan tahta barakayı onardım ve sıraları koydum. Ancak Çığşar kışın çok soğuk olduğu için burada eğitim yapmak imkânsızdı.

Bir ay kadar burada ders yaptım. Sonra köylünün çoğunluğu Kadirliye göç ettiği için camide cemaat kalmamıştı. Okulu camiye taşıdım. Ancak cami büyük olduğu için kışın burayı ısıtmak çok zordu. Sonra Yüksel Çığşar Kadirliye göç ettiğinden evini okul olarak kullanmam için bana verdi. Alt katta bulunan salon sınıf olarak kullanmaya uygundu. Ancak pencerelerinde çerçeve de yoktu.

Bende uzakta bulunan ve kullanılmayan orman müdürlüğüne ait bir lojman vardı. İzin olarak onun pencere çerçevelerini ve çamlarını söktüm. Çerçevesi keserek bu salonun pencerelerine yerleştirdim. Camlarını da taktım. Sınıf haline getirdim. İkinci katta bulunan bir odayı da kendime kalacak bir yer olarak ayarladım. Eğitim ve öğretime burada iki yıl devam ettim. Benden sonra okul yapılıncaya kadar burada eğitime devam edilmiştir.

Çığşar Köyünün Andırına uzaklığı 30 km kadardır. Yaya olarak 7-8 saatte Andırına ulaşılır. O dönemde kar çok yağdığı için yollar kapanır. Yaya olarak gidilebilirdi. Yollar açık olursa Çokak Köyüne bir araba gidebilirdi.

Yurt dışına ihraç edilmektedir. Kalitesi yüksektir. Çığşarın batı kısmında savrun suyunun gözü bulunur. Buranın adı da savrun gözüdür. Önemli bir mesire yeridir. 1974'lü yıllara kadar kışın burada bazı aileler kalırdı. Kış ihtiyaçları yazdan alınır, kışın ulaşım adeta dururdu. Ancak bu yıllarda kışın hiç kimse kalmıyor köy tamamen boşalıyor, okul yoktur.

Baharla beraber halk bahçelerine bakmak için

köye dönerler. Yazın çok güzel bir yayla olduğu için nüfus biraz yoğunlaşır. Kış aylarında köyün muhtarı dahi Kadirliye oturur. Halkın kültür seviyesi yüksektir. Okuyan nüfus fazladır.

Çığşar halkının çoğunluğu Malatya'nın Hekimhan ilçesinden buraya gelerek yerleşmedir.

Andırının kuzeyinde bulunur. Andırına uzaklığı 32 km'dir. Köy merkezine kadar yol asfalttır. Etrafı dağlarla çevrili bir vadi durumundadır. Çokak mahallesinden sonra virajlı ve dik yollarla başıkeşik tepesine ulaşılır. Tekrar virajlı yollarda vadiye inilir. Yüksekliği 1500 metredir. Andırının en güzel yaylasıdır. Kış aylarında eskiden çok kar yağardı. Son yıllarda biraz azaldı yinede Andırının en çok kar yağın mahallesidir. 1970 yıllarda halk vadi içerisindeki küçük ovalarda elma yetiştirmeye başladı. Ancak elmanın fazla para etmemesi nedeniyle ağaçlar kesilerek yerine kiraz ağaçları dikildi. Bugün halkın en önemli gelir kaynağı haline geldi.

Karda yürümek için ayağa takılan karda yürüme aracı (hedik) vardı. Andırına gitmek gerektiğinde bu araçtan faydalanırdım. Dönüşümde Çokaktan Mehmet Çerçiyi yanıma yoldaş alırdım. Mart ayında Mehmet Çerçi ile giderken karın çok olması nedeniyle geç kaldım. Hava karardı uzaktan kurt sesleri gelmeye başladı. Ben hızlı yürümeye çalışıyordum ancak Mehmet hızlı yürüyemiyordu. O kadar korkmuştum ki hayatımın sona erebileceğini düşünmüştüm.

Nihayet köye girmek kismet oldu. İlk evin kapısını çaldım. Evin hanımı Suret Hanım kapıyı açtı. Osman hoca bu saatte gelinir mi kurt sesleri geliyor, seni Allah korumuş dedi. Bundan sonra bu yolda hiç geç kalmadım.

İşte ideal öğretmenlik böyle idi. Dersleri aksatmamak için böyle tehlikeli durumlarla karşılaşabiliyordum.

Bu anımı 16. Mart Osmanlı Devletinde ilk öğretmen okullarının açılış günü töreninde anlattım. Törende eğitim fakültesi dekanı, dekan yardımcısı, öğrenciler, il milli eğitim müdürü ve vali muavini de vardı. Vali muavini öğrencilere böyle öğretmenler yetiştiriliyordu. Bu size örnek olsun dedi.

Daha sonraları Çığşara çok gittim. Ne ben, ne Çığşarlılar o yılları unutamadık.

Babam

Baba evin direği
Yufka olur yüreği
Sözün var mı gereği
Bağlar gibiydi babam

Arka olan kayıran
Haklı haksız ayıran
Yemez içmez doyuran
Sağlar gibiydi babam

Babam yurdun insanı
Topraktan yönü yanı
Dertemez aksa yanı
Çağlar gibiydi babam

Daim sayar çocukça
Canı sağ oldukça
Korur kollar durdukça
Dağlar gibiydi babam

Tutar baba duası
Sessiz alır gadası
Bir gün sönmez bacası
Ağlar gibiydi babam

“Çukurova Romanı” Giriş Bölümünden

DOĞUM

Koşuyordu küçük kız. Bayır aşağı, çıplak ayaklarının altında çatırdayan kırılgılara, üşüyen vücuduna, moraran dudaklarına bakmadan koşuyordu. İncecik, pazen entarisinin savrulması da ayrı bir buz soğukluğundaydı. Körpecik bedenine Torosların üstündeki kar soğuşunu acımasız savuran deli poyraz, o pazen entarinin içine iğne iğne sokuyordu.

“Koş!” demişti anası. Büyüyen karnındaki kıpırtının sancılı bir doğum öncesinde bedenine acı saldığı bir zamanda.

“Cığcıklı'zına haber ver!”

Koşmasının nedeni buydu. Kasabanın ebe-siydi Cığcıklı'zı Fatma. Boncuk gözleri, çocuk bir surata kara kara çakılmış, burnundan akan sümüşü baloncuklaşmış, haymalı, kapkara, kalın saçları poyraz ve koşmasının yelinden savrula savrula, küçük bedenindeki küçük yüreği davul olup da;

“Gümbede güm güm!” ata ata koşuyordu.

“Ebeeee!” diye bağırırdı; koyunayağı, taş bir evin kalın tahtalı kapısına körpecik yumruğunu vururken;

“Ebeeee!”

Çıplak, esmer tenli ayaklarının donarcasına halini aklının ucuna bile getirmemişti. Çocuk bedeni soğuktan morlaşmış, tir tir titrerken;

“Anam ölüyor!” diyordu.

Bağırtya, titremeye, kırılgılı bir sabaha, gecenin duru maviliğindeki ayazda diriliğini yitirmiş bir sarı ipiltiye dönüşen yıldızların alacakaranlığa duran tan yerine eski, gıcırtilı, ürkek, meraklı bir kapı gıcirtısı salınıverdi. Elinde idare lâmbası, üstünde sabahlığıyla beliren Cığcıklı'zı Fatma, küçük bir çocuğun moraran bir surata irileşerek çakılmış bir çift siyah göz, morarmış dudakların ağlayan yalvarışı, dişlerin birbirini takırdatması görüntüsüyle karşılaşınca bir çığlık atıverdi. Kolları o çocuk bedeni sarınca bir sıcaklık, sevgi, sevecenlik güvenine sığıniverdi çocuk.

“Anam!” dedi, birbirine vuran dişlerinin takırdaması geçmeden, burnunun sümüşünü elinin tersiyle silip, entarisinin üzerine o sümüşünü bulaştırarak;

“Anam ölüyor!” diyebildi.

Domur domur yaşlar akarken gözlerinden, Cığcıklı'zı üstünü değiştirmeyi bile düşünmeden birkaç parça bez, sabun, kapkacakla koşturduğunda tanyeri alacalığının güneşe yakınlığı azıcık olsa da belirmeye başlamıştı.

Bekaroğullarının konağı yanındaki müşterimilatin çatısı tenekedendi. Dikeçlerin üstüne murt çalıları örülmüş, samanla karıştırılmış çamur ile sıvanmıştı. Teneke çatıdan yıldızlar, çit aralığından deli poyrazın buz buz soğuşu görülüyor, duyuluyordu. Cennet kadın, bu havada, yoksulluğun insanı dibe vurduğu böylesine bir ortamda doğuruyordu. Henüz çok küçük olan oğlu Ahmet bir köşeye bir tarla faresi korkaklığında, tavşan ürkekliğinde sinmiş, kara gözlerini anasına dikmiş, bacaklarından akan kanın şalvarından sızıp, giderek artan bir irilikte, kırmızılıkta dökük bir yer bulunca birikintiye dönüşmesine bakıyordu. Cennet kadın dişlerini, yumruklarını sıkıyor, inliyordu acıdan. Doğum, ölüm kardeşliğini yaşatırcasına kol geziyordu, evin içinde. Yere serilmiş, ıslanmış bir yatağın eski, sökükle bir yorganı üstüne çeken Ahmet'in korkulu gözleriyle sinmiş bir halde büzüşmesi bir yana, o hayat belirtisi yaşamının izine rastlamak olası değildi. Dışarıdan inek böğürtülerine karışan horoz ötüşleri ve it havlamaları duyulmasa ortalıkta canlının olduğu belli bile olmayacaktı. Kasabanın üstünde derin bir uyku sessizliği kol geziyordu, Cennet kadın sabaha dek uyumamış, acıdan kıvrım kıvrım kıvrılmış, Ahmet ve Şerife'yi de uyutmamıştı. Şerife büyüktü Ahmet'ten. Zaman zaman anası işe gittiğinde, küçük kardeşine bakardı. Karnını doyurur, sümüşünü siler, pislemişse yuyup paklar, birlikte oyun oynarlardı. Şerife'nin en sevdiği oyun çizgi ve ip atlamaydı. İpleri olmasa da konağın kızı Yüksel'in o kendini beğenmiş, aşağılayan, ama arkadaş arayan halini bilir; kendini hiç kıymete kıymadan oyun oynamaya hazır olduğunu belirtir, onu çağırır; onun çağırıldığında da koşarak gider, ipi bir ağaca bağlayıp öbür ucunu tutar, sallar;

“Sıra bende!” der idi, Yüksel'in ayağına doluşan ip, oyunun bittiği haberini verince.

“Sen sallamadın!” diye mızıkçılık yapan Yüksel'e yanıt vermez, sallamayı sürdürür, sineye çekerdi onun cıllımasını. Çünkü Şerife, üstündeki incecik pazen entarinin, yatağın altına sakladığı o eski de olsa, ayaklarını soğuktan, taştan, cam kırıklarından koruyan pabuçların Yüksel'in anasının;

“Yazıktır, fakir fukaradır!” diyerek verdiği; Yüksel'in razı olmaz hallerini, oyunda onunla oy-

namaz ya da istediğini yapmazsa onları geri almakla korkutacağını, hatta aldığı çok acı biçimde hatırlar ve bilirdi. Babası ölmeden önce, bu konağın dutmasıydı. Ölünce babasız, umarsız, anasıyla başbaşa kalmışlardı. Daha sonraları uzun boylu, kırçıl yüzünde kırçıl bir gülümseme, donuk donuk bakan bir adam gelip gider olmuştular evlerine.

“Bu kim ana?” diye sorduğunda;

“Babandır!” demişti anası. Bakıp kalmıştı. Hani o, biraz daha kısa boylu, daha sevecen, daha koruyan bir adam ölünce böyle bir halde mi dönüyor geriye merakı önce beynine, sonra gözlerine çakılıp kalmış olmalı ki bakışlarındaki donukluğun ondan kaldığına kendisi de inanmak zorundadır hissi egemendi, küçücük hayatında. Önce Ahmet doğmuştu, şimdiki doğuma benzerlik halinde. Ona bakmak da küçük hayatının vazgeçilmezliğiydi. Şimdi, ikincisi geliyordu. Yokluk, yoksulluk, hep ötelenen bir hayatın ortasına.

Müştemilatın çatısından ayazlı göğün maviliği görülüyordu. Ahmet, eski, kirli bir yorgana sınıksı sarılmış, kara gözler irileşmiş halde bakıyordu. Nereye, kime baktığı bilinmez bir bakışla. O çocuk yaratılmışlığının temiz, anlayamayan, ama bazı varsıl hayatların kendi hayatlarından çok daha değişik hallerini sorgular, yanıt alamaz halleriyle bakıyordu. Öteki avratlar anasının olduğu can çekişme hallerinde olmamış mıydı? Konağa girip çıkan şalvarlı, kasketli, kaputlu, bıyıklı, semiz bir adamın sıtma görmemiş sesiyle;

“Eşe!” diye bağırmasına koşar adım gelen yazmalı, fistanlı ama şalvarlı olmayan bir avradın saygılı, güleç, havalı davranışını bir kıydan izler dururdu.

“Anam niye şalvarlı?” Sorusuna bile yanıt bulamamıştı küçük beyninde. Bakışlarında hayatı boyunca yer edecek olan soruların görünmesinin nedeni bu olsa gerekti. O uzun boylu, zayıf, kırçıl bir kareli kumaştan olan ceketle babası hiç gelmezdi evlerine. Bu adamın niye geldiğine, o avradın niye yüzünde bir tebessümle, çağırın kocasının sesine koştuğuna şaşar dururdu.

İnliyordu Cennet kadın. Soğuk bir yandan, acı bir yandan geliyordu. Acımasızdı. Sabahın tan kızarıklığı bile doğmamış bir zamanında, kırışıklı toprak takırdamasında, dudakların, ellerin çatır çatır çatlamasında durumu böyleydi.

İnce bir bebek ağlaması titrek, tiz, anlamaz, anlatılmaz ama Cennet kadına bir rahatlık verir biçimiyle sabaha, ayaza, hayata çizgileniverince ortalığa sıcak bir bebek teni buğusu, göbek bağı, biraz sarı su, biraz keder, biraz gözyaşı damlasının

kokusu yayıldı. Bir hayat bir hayattan doğmuştu onca yoksulluğun içine. Cıgırlı zı içeri girdiğinde karşılaştığı görüntü bu idi.

Kuru Halil, kasabanın sigara dumanı, sıcak, meşe odunu yanan sobasının yanına oturmuştu. Er gelen oduncular üşüyen ellerini kızındırıyordu kıpkızıl olmuş sobaya uzatarak. Ocakçı Hasan, bardakları çıkarıyordu ağızına dek su dolu bakır teştin içinden. Bir yandan usta ellerin nakış nakış işlediği kazanın altını ölçeriyordu. Tezgahın altındaki çuvaldan meşe kömürünü çıkarıyor, ocağın altına koyuyordu. Kazandaki su kaynayacak, kaçakçıların getirdiği filiz çayın tomurcuk haliyle çay demleyecekti. Alışkındı buna. Yıllarca sabahtan akşama dek gözü kapalı yapardı işini. Çay, kömür, ocak, masa, sandalye, pencere, soba, soba yanına oturan kişiler, hangi oduncunun hangi dağ köyünden geldiğini, kaçakçı olup olmadığını bilirdi. Kuru Halil, Muallimin Bağ'ının yanında oturan kızının evinden gelir, sabahın köründen akşamın alacası yazıya düşünceye dek oturur, cuvara içerdi. İş marangozluktu. İş olur da biri çağırırsa tembel bir kalkışla önce yere;

“Cırt!” diye bir tükürük savurması, öksürmesi, ardından öksürük nöbetine tutulmasına sık ve gürültülü bir balgam fıskırtmasıyla ayağını balgamı kimse görmesin diye üstüne basmasına yıllar yılı alışkındı Hasan. Kasabanın Taş Kahvesi'nde sabah görüntüsü böyleydi. Böye görüntüde önce yakılan sigara dumanıyla, öksürükleri, tükürmeleri, üşüyen bedenlerini ısıtmak için sandalye yaşıttırıp oturanların;

“Oh!” çektiklerini duyabilirsiniz. Amma bir hayatın ayazlı bir sabaha çizgilediğini burada oturanlar, Sülemiş Tepesi, Savrun çayı, varsıl konakları, Çukurova, hattâ Anavarza bile duymazdı. Böylesine sağır, ağır, kahredici, hattâ kahrolası bir hayata doğan ve doğmak zorunda kalan incecik sesli bir bebeğin cılız, tiz, küçücük el ve ayaklarının bir beden parçasıyla bütün oluşturduğunu kimse, ama hiç kimse duyamayacaktı. Bütün kulaklar sağır, bütün gözler kör. Bütün hayatlar kendi yaşamışlığını telaşındaydı. Ocakçı Hasan, demlediği çayı bardaklara doldururken o yıllanmış Taş Kahve'nin içini nasıl baygın, billur bir kırmızılıktaki çay kokusu doldurmuşsa; incecik sesiyle bebek de kasabanın içini öylesine doldurmuştu. Yarınlar ne tür bir hayatın götüreceğinden habersiz; masum, ayazlı sabahın donduruculuğuna, kırışığına, acımasızlığına doğuvermişti. Kuru Halil'in dölüydü bu. Onun haberi bile yoktu. Haberli olan Cennet kadın, Şerife, soru bakışlı Ahmet'le birlikte Cıgırlı zı'yıydı. Doğmak böyle bir şeydi.

Ya yaşamak?!

AZ KALDI

*Bu yılda dağların karı eriyor
İlkbahara kavuşmaya az kaldı
Göçmen kuşlar birer birer dönüyor
Şubat bitti mart ayına az kaldı*

*Karlar çekiliyor geldiği yere
Sularda kendini gösterdi tere
Bahar bereketi doldu her yere
Çiğdemlerin çıkmasına az kaldı*

*Yağıyor yağmurlar coştı dereler
Renk renk yeşillerle doldu yöreler
Mevsiminde uygulanır töreler
Çadırların göçmesine az kaldı*

*Güzden hazır tarlaları ekeriz
Kucak kucak gübreleri dökeriz
Umutları ipe bağlar çekeriz
Sabırların taşmasına az kaldı*

KAÇIŞ

Hülya ile Bayram üniversitede tanışmış aralarında samimi, seviyeli bir arkadaşlık başlamıştı. Okul bitince hemen evlendiler. Aynı kültürden gelip birçok konuda hem fikirdiler. Yıllarca çalışmış, didinmiş çalıştıkları iş yerinde iyi bir konuma gelmişlerdi. Uzun uğraşmalar ve tedaviler hiçbir netice vermemiş bir türlü evlat sahibi olamamışlardı. Neredeyse hergün aynı hayatı ,monotonluğu yaşıyorlardı. Sabah kahvaltı, işe git,gel,televizyon izle,kitap oku yat.Birbirini takip eden aynı günden ve aynı yıllar böyle geçti. Kırk yedi yaşlarındaydılar. Hülya artık bu monotonluktan sıkılmış başka yerlere başka diyarlara göçmek istiyor, İstanbul'un bu keşme-keşliğinden uzak sabahları horoz ve kuş sesleri ile uyanıp, bahçeden topladığı sebze ve meyvelerle kahvaltı yapıp kahvaltıdan sonra uzun uzun dinleneceği ,saat hesabı yapmayacağı bir hayat istiyor, bunu bir türlü Bayram'a söyleyemiyordu. Günlerce düşündü,taşındı,plan yaptı.Fakat bir gün önce yaptığı plan ertesi güne uymuyordu ve bunu Bayram'a bir türlü söyleyemiyordu.Bayram ise karısının bu düşünceli,sessiz halinden endişe duyuyor, hazır hissettiğinde kendisinin anlatacağına inanıyordu.Günlerce bekledi Hülya'dan birşeyler söylemesini ve dayanamayıp sordu.

-Günlerdir düşünceli bir hal içindesin senin için endişeliyim neyin var?

-“Gitmek istiyorum” dedi,Hülya

Bayram gözlerini fal taşı gibi açmış şaşırmış, afallanmış bir şekilde sordu.

-Nereye?

Kendisinden ayrılacağını düşündü bir an kalbi yerinden çıkacakmış gibi çarpmaya başladı. ŞGözüne kıyamadığı aynı yastığa baş koyduğu tek aşkı neden gidiyordu.Hülya:

-İstanbul'dan ayrılmak,farklı bir yere kendimi dinlendireceğim,huzur bulmak istediğim bir yere. Ama seninle.Bizi buraya bağlayan bir şey yok hatta bizi burada yoran çok şey var.Binip arabamıza çıkıp İstanbul'dan en beğendimiz yere .İşten ayrılalım yıllardır biriktirdiğimiz paramız bize yeter , dedi.

Bayram önce sevindi çünkü aklına ilk gelen şey değildi Hülya 'nın isteği.Sonra biraz birlikte düşünelim dedi.Bayram planlayalım.Bir hafta, daha ön-

ceden hiç konuşmadıkları kadar uzun uzun geç vakitlere kadar konuştular.İşten ayrılıp,arabalarını değiştirdiler,evlerini sattılar öyle gideceklerdi ki bir daha buraya dönmeyeceklerdi. Valizleri ve yolda onları idare edecek eşyaları yerleştirdikten sonra sabah erkenden çıktılar yola. Giderken her ilde konaklıyor, oradaki insanlarla sohbet ediyor, tekrar yolculuklarına devam ediyorlardı.Adana'ya kadar geldiler “eyyam-ı Buhur” denilen sıcaklığa geldikleri için hemen Hatay'a oradan Kahramanmaraş'a geçtiler.Çok yorgundular ve Maraş'ta en az üç gün dinlenme molası vermeye karar verdiler. Hava akşamları biraz daha serinliyordu.Maraş'ın altını üstüne getirdiler sıcak samimi insanlarla konuştuklarında çok güzel yaylalarının ve köylerinin olduğunu öğrendiler.Bayram artık sürekli yolcuk ve başka yerlerde kalmış sıkılmıştı. Maraş'ta konuştukları insanlar öve öve bitiremiyordu fakat İstanbul'dan çıktıklarından beri nereye gitseler herkes kendi memleketini övüyordu. Gittikleri her yerde kalmış gezmiş ama Hülya” burası değil “diye tekrar yolculuğa çıkıyorlardı .Arabaya doğru ilerlediler. Hülya'da bir heyecan Bayram'da ise bir gerginlik vardı. Arabada müzik dinlemek istemediler fakat bunu dile getirmediler bile.Öyle yavaş yavaş ilerlerken etrafa bakınırken bir tabelada Yeşilova yazıyordu.Yemyeşil ağaçların arasından geçerken Hülya birden bağırıldı.

-Dur, hemen hemen,gördün mü diye sordu Bayram'a .

-Evet neydi o?

-Bembeyaz bir tavşan galiba.Durdular bakmak istediler ileri ağaçların arasından hızla kaçışını gördüler.Birden ikisinde gözleri parlamaya başladı. Tam arabaya binecekleri sırada bir ses duydu Hülya. Uzaklardan gelen tatlı, temiz bir ses.Bayram'a birden “dinle” dedi.

-Duyuyormusun?

Bayram: -Hayır bir şey duymuyorum ,dedi.

Hülya sesin yönüne doğru yavaşça ilerlediler ardından Bayram, ilerlediler. Evet bir kız çocuğu oturduğu yerden huzur içinde bir türkü söylüyordu .Hülya ile Bayram'ı görünce birden hızla uzaklaştı oradan.Yeşilova köyüne girdiler adı gibi yeşil küçük çok hoş bir köydü burası.Nereye gidecekler kime soracaklar bilemediler önce daha sonra muhtarı sorup soruşturup buldular .Burada

bir gece kalmak istediler. Muhtar köyde bilge Mehmet Dede'ye götürdü onları. Bilge Mehmet Dede herkes tarafından sevilen, sayılan, danışılan çok nezih bir dedeydi. Çok güzel karşıladı onları. Hatta onlara bir gün değil istedikleri kadar kalmalarını, bundan memnuniyet duyacağını söyledi. Muhtar, Mehmet Dede ve misafirleriyle vedalaşıp aralarından ayrıldı. Konuşup sohbet ettiler birkaç saat sonra bir kız çocuğu geldi yanlarına kendilerinden kaçan türkü söyleyen küçük kızdı.

-Hoş geldiniz, dedi ve çıktı odadan yanlarında durmadı, konuşmadı. Bir müddet sonra bir tepsi üzerinde yaptığı yemekleri sofraya bezinin üstüne koydu ve çıktı. Hülya şaşırıldı.

-Torununuz galiba, o neden bizimle yemiyor dedi. Mehmet Dede başladı anlatmaya.

-Bak kızım ben ve eşim çok mutlu bir evlilik yaptık. Nasip kismet bir evladımız olmadı. Yıllar önce eşimi kaybettim, yalnız kaldım. Uzun yıllar yalnız yaşadım. Etraftan çok dediler evlen-evlen diye, ama ben eşimi çok seviyordum ve başka biriyle evlenmek istemedim. Sonraları anladılar evlenmeyeceğimi ve kimse lafını etmez oldu. Kendi işimi kendim yaptım. Sonraki yıllarda Münire (torunum sayılır) anne babasını bir yangında kaybetti. Burada elimizde büyümüştü. Yakın akrabaları fakir-fukara sahip çıkan olmadı. Yurda vereceklerdi. Ben istedim bakarım dedim yeter ki köyde bizimle kalsın dedim. Ben zaten yaşlı başlı adamım, okuluda yakın gidip geliyor, çokta başarılı. Münire tepsiyi ve sofraya bezini alıp mutfağa gitti. Hiç konuşmadı. Misafirlerin yataklarını yaptığını söyledi.

-Allah rahatlık versin, dedi ve odasına çekildi.

Günlerdir otel odalarından sonra sıcacık bir evde çok rahat uyudular. Sabah erken kalktı Hülya ama nasıl kalkış tüm vücudu dinlenmiş, huzurlu, mutlu bir şekilde. Dışarı çıktı. Baktı ki Münire bahçede domates, salatalık, yeşil sebzeler topluyordu. Yanına gitti bir domates kopardı ve kokusunu içine çekti.

-Ne güzel kokuyor, dedi.

Münir e:

-Şimdi yumurta alacağım kümese gelsene, dedi. Kümese gidip altı tane yumurta aldılar. Bahçedeki masaya mükellef bir kahvaltılık masası hazırladılar.

-Hayatımda yaptığım en güzel kahvaltılık, dedi Bayram gülümseyerek, kahvelerini içip uzun uzun yürüyüşler yaptılar, Münir e eşliğinde. Mehmet

Dede ise dizlerinin ağrısından çok yürüyemeyeceği için onlara katılmadı. Bir hafta boyunca Yeşilova köyünde ve yaylalarda gezerek geçirdiler günlerini. Hülya Bayram "burası" dedi. Yaşamak, yaşlanmak, ölmek istediğim yer burası, dedi. Bayram gülümseyerek ben ikinci gün karar vermişim ama senin fikrinin ne olduğunu merak edip bekledim dedi. İkisinin de gözlerinin içi gülerken aynı anda "evet burası" dediler. Burada yaşamak hayatlarını burada devam ettirmek istediler. Hemen Mehmet Dede'ye söylediler. Mehmet Dede sevincinden ne yapacağını bilemedi ve hemen muhtarın yanına gittiler satılık bir ev olup olmadığını sordular. Ama köyde öyle evini satacak kimse yoktu. Köyün çok az gerisinde bir bahçe aldılar ve oraya küçük bir ev yaptırdılar. Bahçelerinde de bir kamelya. İçinde meyve ağaçları olan evlerine bir de bostan yaptılar ve sebzelerini yetiştirmeye başladılar.

Üç yıl geçti aradan ama onlar için üç gün gibi geldi. Münire, Mehmet Dede akrabaları; diğer köylüler ise komşuları olmuştu.

Bir sabah Münire korku ile koşu koşu geldi ve dedesine bir şey olduğunu söyledi. Bir solukta gittiler eve. Mehmet Dede yatağında yatıyor gözlerini kıpırdatmadan yukarı bakıyordu. Hemen Münire'yi dışarı çıkardı Hülya, Bayram ise nabzını kontrol ettikten sonra acı gerçeği söyledi. Münire'yi sakinleştirmek çok zor oldu. Bir hafta Mehmet Dede'nin evinde taziyeler kabul edildi. Bayram ile Hülya belki de yıllardır özlemine çektiği evlada kavuşacaklardı. Aralarında konuşup Münire'yi yanlarına almaya karar verdiler. Münire hemen kabul etti onlarla birlikte yaşamayı. Kendi beğendi mobilyalarla bir oda yaptılar Münire'ye. Dersleriyle yakından ilgilendiler. Birlikte bahçede koşuşturmalar, kamelya sohbetleri, Maraş'a gittiklerinde yaptıkları alışverişler. Hülya ile Bayram'ın kızı olmuştu artık. Mutluluktan ayakları yere basmıyordu ikisinin de. Liseyi Maraş'ın en iyi lisesine gitti Münire uzaktı ama kızlarına kıyamıyor her sabah arabayla götürüyor akşamları alıyorlardı. Münire'nin hayatı öyle değişti ki iyi bir aile iyi bir eğitimle çok başarılı oldu. Düğüne hazırlanırken Hülya, Münire'nin yanına gidip ağladığında Münire:

-Ağlama anneciğim, ben çok mutluyum, dediğinde Hülyanın hiçkırıkları durmuyordu. Sadece çok şükür, çok şükür dedi. En içten duygularıyla, kızım, dedi. Bayram ile birlikte Münire'yi damada teslim ederken ikisinin de mutluluktan gözleri dolmuştu.

ANDIRIN'IM

*İlçeler içinde yeşilsin, teksin
Gönlümde yerin başka andırın
Kadrin bilmeyenler hasretin çeksin
Gönlümde yerin başka andırın*

*O güzel suların durmayıp çağlar
Her yerin güzeldir bahçeler, dağlar
Senden ayrı kalmak yüreğim dağlar
Gönlümde yerin başka andırın*

*Baharda dağların bezenir güle
Gül bekleyip feryat eder bülbüle
Koklayıp ben derdim dökem sümbüle
Gönlümde yerin başka andırın*

*Tarif edemem ben İvgatım yetmez
Şu garip gönlümde sevdan hiç bitmez
Seni sevenlerin sevdası hiç yetmez
Gönlümde yerin başka andırın*

Bağdat Gibi Diyar Olmaz (MERVE SARIBIYIK Ahi Evren Üniv.)

Gözleri gözlerimden ayrılmazdı. Her baktığında ayrı bir sevgi, ayrı bir özlem vardı. Baktıkça konuşur, konuştukça içindeki özlem dilinden sökün ederdi. İnsana dair tüm güzelliklerin en kapsamlısı, en içteni ondaydı. Sahte dünyalar onda gerçeğe dönüşürdü. Satırlar “onu” anlatmaya yetmezdi. Hayatın kaynağı kadar sonsuz, gözyaşı kadar duru, kalbin atışı kadar canlıdır. Zaman ne kadar geçerse geçsin o ışıltılı gözleriyle seninledir, sana yetişmeye, belki zamanı durdurmaya çalışır. Hep bir kaybedişi yaşar sanki ya da ondaki acıyı. Sende bir can, bir sevgi, bir kalp; “onda” sevecek, acıyacak iki kalp, iki can vardır. Biri bilmesen, farkında olmasan da de sende hediyedir ona. Derler ki “Sende bir olsa onda bin olur.” O varken yol işaretlerine, ışıklara gereksinimin yoktur. Çünkü gideceğin yer ondadır, çünkü haritan odur, çünkü işaret ondan gelmiş, ışık ondan yansımaktadır. Yolun, ışığın, durağın...

Bütün kelimeler onda farklı anlam kazanır, gerçek anlamını bulur, kemale erer. “Yavrum” dediğinde bütün yalancı kelimeler anlamını kaybeder, belki kelimelerden de öte varlık anlamını yitirir. Bütün her şey tek bir kelimenin içindedir sanki, bütün anlamlar tek bir kelimedede toplanmıştır. Onun ellerinin uzatması beklenmez, bilinir ki onun elleri hep bende, bizdedir. Ondan güzel sözler beklemek ona saygısızlıktır, onun varlığı sözlerin en güzelidir.

Farklı sevendir bizi, farklı söyleşendir, farklı sarandır. O hayattır, o candır, o kaderdir, o her şey, o AN-NE'dir.

Andırın Dırın Dırın (Tirşik Dergisi 2. Olan Eser ZAHİDE TEMİZ ŞEHİT YASIN HÖBEL YİBO)

Andırın şimdilerde gelişmiş bir Andırın değil bence, izlenimlerim bunu gösteriyor. Ama şu sözler Andırınlı olarak hiç aklımızdan çıkmaz: ANDIRIN DIRIN DIRIN İKİ EKMEK BİR FIRIN. Bence her şeyimiz var ama geleceğimiz yok. Güzel bir gelecek için el ele vermeliyiz. Andırın sadece bizim değil gelecek besilerinde aynı zamanda, bunun bence farkında olmalıyız. İnsanlar çok bencil çünkü sadece kendilerini düşünüyorlar. Şimdi insanlara hayallerimi anlatsam gülerler bence. Ancak bu hayalleri dünyaya at gözlüklerini takıp bakmayanlar anlayabilir. Bence gelecekte Andırın şöyle olabilir; herkesin bir evi olacak ne güzel şey bu bence, tek katlı sağlam yapılı. Hatta Japonların depremde evler yıkılmasın diye yaptığı sistemlerden olacak. Evlerin enerjileri yenilenebilir enerjiden olacak. Evlerin önünde bahçeler olacak. Bu bahçelere ev sahipleri istediği şeyleri ekip dikebilecek. İsteyenlere belediye tarafından köpek ve kedi verilecek bu sayede hayvanların evi olacak. Yolların kenarına çiçekler ekilecek ağaçlar dikilecek. Yolların kenarı çok güzel olacak. İşte hayallerim bu. Bence tüm meslekler alışılmışın dışına çıkmalı ki bu sayede Andırın gelişebilsin. Ben bir mimar olsam sütunları düz koymak yerine eğri koyarım. Pencereleri dikdörtgen yapmak yerine daire şeklinde, üçgen şeklinde yaparım. Bir öğretmen olsam yeni öğretme şekilleri geliştiririm. Acaba insanlar bunu becerebilecekler mi? Bunu çok soruyorum kendime. İşte bu “dırın, dırınlarda” çok kalmak istemiyorum. Farklı şeyler istiyorum. Keşke herkes gelecekte Andırını benim gibi düşünse.

Bir Turist Göremedik Kele

(Tirşik Dergisi 3. Olan Eser HANDAN TUNA ANDIRIN ATATÜRK ORTAOKULU)

Andırın ilçesinde gerekli turizm olanaklarının olduğunu düşünmüyorum. Çünkü turizmin ülke ekonomisine katkı sağladığı yerlerde turist çekecek en az bir veya birkaç yer/mekân mutlaka vardır.

Ben Andırında yaşayan bir vatandaş olarak kale yönünden böylesine zengin bir ilçeyi kullanamadığımızı düşünüyorum. Böyle bir fikre kanaat getirmişken kendimce neler yapabileceğimiz konusunda bir şeyler karalamak istedim.

1. Kaleler halka açık fakat restore edilmemiş. Örneğin: çuhadarlı kalesi restore edilmelidir.
2. Öğrencilerin en az yılda bir kez Andırının kalelerini ve tarihi yerlerini gezip fikir üretmeleri sağlanmalıdır.
3. Kalelere rahat ve olanaklı bir şekilde ulaşmak için kale yolları belirtilmeli ve sağlıklı hale getirilmelidir.
4. Kalelerin restore edildiğini varsayarsak, kalelerimizin reklamı en güzel şekilde yapılmalıdır.
5. Yerli ve milli olan Tirşik'in faydaları hakkında bir afiş hazırlanmalı ve internet sitemizde yayınlanmalıdır.
6. Kızıoğlan taşının etrafı korunmalı bir tabelayla yine yanına bir afişle efsanesi yazılmalıdır.
7. Mağaraların içi içki şişeleri, sigara izmaritleriyle değil turistlerle dolmalıdır.

Bunların Andırının turizmüne katkı sağlayacağını düşünüyorum. Beni “ dost bir hem şehri eleştirimen” olarak görürseniz çok bahtiyar edersiniz.

Çok Güzel Bir Şehirdir Andırın

Andırın dırın dırın
İki bakkal bir fırın
Dediklerine bakmayın
Çok güzel bir şehirdir Andırın

Taşıyla toprağıyla
Ak ve temiz karıyla
Genciyle yaşlısıyla
Çok güzel bir şehirdir Andırın

Esnafı işinde abide
Kızları güzellikte şahane
Maraş'ın biriciği
Çok güzel bir şehirdir Andırın

Kastal'dan başlar pancarı
Sarımsakla ünlü dağları
Yüksekliğiyle ünlü dırılı
Çok güzel bir şehirdir Andırın

Güneyinden başlar Ak Kale
Kuzeyinde vardır Meryemçil
Eski milletlerin göç yolu
Çok güzel bir şehirdir Andırın

Yazın bir yayla
Kışın bir buzul
Farklı iklimlerle
Çok güzel bir şehirdir Andırın

Hayata gözünü açan
Her bir varlık için
Bulunmaz bir nimettir
Çok güzel bir şehirdir Andırın

Toros dağlarında
Maraş güneyinde
Eski Andron ismiyle
Çok güzel bir şehirdir Andırın

Ömer Faruk KARACA

Andırın

Andırındır yaylaların hası
Çok güzeldir suyu, havası
Serin serin geçirirler yazı
Çığsarı, kızağı, azgıtı

Andırında bir bakın
Taşı toprağı altın
Bir nazar boncuğu takın
Geliştin sen Andırın

Andırının insanı bir başka
Başlarında bir şapka
Şalvarının rengi kara
Üstlerinde birer hırka

Ufuktan ilk vuran ışık
Andırın buna alışık
Görünüyor bu çok şık
Herkes Andırına aşık

İnciri, narı, kirazı
İçleride kıpkırmızı
En çok tanınır parçam
Bereketlidir buğdayı

Gökhan SERT

Andırın

Beylik ile Tokmaklı Andırın'ın kızı
Nisan'da gelir buranın yazı
Tarlada çalışır genci, yaşlısı
Çalışkan insanı vardır Andırın'ın

Doğuda sarımsak, batıda tırlı
Güneyde Başdoğan sivrilir durur
Mayıs'ta dağları hep duman bürür
Dumanlı dağları vardır Andırın'ın

İpek Yolu'nda kalelerin dizili
Tarihin de çok eskilerden yazılı
Meyremçil Kalesi de sonda dizili
Kırksu yaylası da senin Andırın

Tirşik'in ucuda Kastal'dan başlar
Buyurun gelin de yiyin gardaşlar
Orada sert gelir sökülmez taşlar
Kıvrılır o zaman yolun Andırın

Zahide KÜRTÜL

Yazı Dersleri 16 Masal

Küçükken masalcı dedeler nineler vardı. Kışın soğuk, uzun gecelerinde masal anlattıkça dizlerinin dibine sokulur üstümüze gelen geceyle ürperir, merak ettikçe ederdik. Gerçekten masal yazılması yanında anlatılması yayılması halinde yaşar. Çağımızda masal var ama anlatanlar yok. O yüzden canlanmayan bir edebiyat/anlatı türüne dönüşüyor.

MASAL NEDİR

Masal halk dilinde anlatıla gelen sözlü edebiyat ürünüdür. Masalda olay toplumun kültür ve değerlerinden beslenen yeri ve zamanı belli olmayan olaylardır. Kahramanları insanüstü özellik gösterirler. Amacı öğüt/nasihat vermek ders vermektir.

Masal dinleyenleri düşsel/hayal yolculuğuna çıkarır. Oradan gerçek dünyaya ışık tutar. Bizde masallara en iyi misal Keloğlan masallarıdır. Halk dilinde, anlatılan, sonradan yazıya geçen masallar her yörede vardır.

Anadolu'nun çoğu yerinde "masal" yerine "mesel" kullanılır. Bir mesel anlat, bir mesel getir gibi cümleler ile masal anlatmaya davet edilir.

Türk Dil Kurumu masalı şöyle tanımlar. "Genellikle halkın yarattığı hayale dayanan, sözlü gelenekte yaşayan, çoğunlukla kahramanlar eliyle olağanüstü olayları anlatan edebi bir türdür". Masal ağızdan ağza, kulaktan kulağa yayılır, söylenir. Olağanüstü durumları, olağanüstü kahramanları anlatan hikâyemsi anlatımlardır.

Masal bir yazar tarafından sonradan yazıya geçirilebilir. Nitekim öyle olmaktadır. Masal tekerleme ile başlar, tekerleme ile biter. Kolay anlatılır. Akıcı bir dili vardır.

Masalın içinde metinde, nazımda yer alabilir. İnsanlarda, hayvanlarda birlikte işlenebilir. Konu ve anlatım olağan üstü olduğu için dinleyenleri sürükler.

MASAL TÜRLERİ/ÇEŞİTLERİ

Hikâye tek olduğu halde masal çeşit çeşittir. Aslında masal sözlü/söz söyleme geleneğinden gelir. Bu nedenle anonim/ortak özellik gösterir.

Edebiyat yönünden masallar iki gruba ayrılır.

1. Anonim Masallar

Toplumun ortak malıdır. Toplumun değer yargılarını, gelenek-göreneklerini, yaşamlarını, dünya görüşlerini yansıtır. Bu masallar sözlü olarak nesillerden nesillere aktarılır. Günümüze kadar gelen masallar yazılı hale getirilerek kalıcı olmuş ve yayılmıştır.

Aslında masalların çıkışı ders verme şeklinde de olsa, dinleyenlere vakit geçirmeye yarar. Bir araya toplananlar masal dinleyerek ortak yaşamı sürdürürler. Bu nedenle anonim masallara herkes sahip çıkar.

2. Sanatsal Masallar

Yazarı belli olan masallardır. Edebiyat türü şeklinde yazılırlar. Ağdalı bir dil kullanılır. Başka masallardan esinlenerek ve yararlanarak yazılır. Toplumda yermek, eleştirmek, belli bir düşünceyi ortaya koymak için yazılır. Masallar yazanın bakış açısını, dünya görüşünü yansıtır.

Yine masallar bir bakış açısına göre ikiye ayrılır.

a. Hayvan Masallar

Hayvanları masal kahramanı yaparak anlatılan/ yazılan masallar. Hayvanlar olağanüstü özellik taşır, kılık değiştirilir. İnsanlar gibi davranır. Konuşur, düşünür, yapar.

Diğer masallara göre kısa olur. Mesaj vermeyi amaç edinir. (Mesela keloğlan ile eşeği gibi. Devler gibi)

b. İnsanı/Olayları Konu Edinen Masallar

- **Olağanüstü masallar:** Olağanüstü kahramanların, olağanüstü olayları anlatan masallardır. Kahramanlar insanüstü davranırlar.
- **Gerçeğe yakın masallar:** Burada masal kahramanları toplumdun/hayattan kesitlerdir. Padişah, bezirgân, sultan, prenses vb gibi
- **Nükteli anlatım ve hikâye etme şeklindeki masallar:** Kahramanı nüktedan veya komiktir. Dinleyen/okuyanı güldürür. Güldürürken de düşündürür.

MASAL VE ÖTEKİ TÜRLER

Masal ile hayal ürünü yazılan eserler farklıdır. Hayal ürünlerine fantezi denir. Maalesef çokta rağbet görmekte, masalın yerini almaktadır.

Bunlardan ikisine bakalım

Destan-Masal

Destan ile masal birbirine benzese de aynı değildir. Önce benzeyen yönlerine bakalım

- Her ikisinde de olağanüstü kahramanlar ve olaylar var
- İkisi de anonim/ortak
- İkisinde de motifler, semboller var

Farklı yönlerine bakalım

- Masal hayal mahsulüdür. Destan milletin/toplumun olağanüstü yaşamlarını konu edinir
- Destanlarda zaman, mekân kavramları bellidir. Masalda belli olmaz
- Destan mazlum anlatıma dayanır, masallar nesir şeklindedir, anlatıma dayanır
- Masallar ders verirken, destanlar bir milletin varoluş kesitlerini anlatır

Masal-Fabl

Fabl ile masalı birbirinden ayırmak gerekir. En kolay haliyle fabl hayvanları konu alır, konuşur. Masalın kaynağı/konumu insandır. Masal içinde hayvanların geçmesi fabl sayılmaz

Fabl'a bakalım

- Yazarı bellidir
- Konusu hayvanlardır
- Kısa metinlerdir
- Çocuklara hitap eder
- Anlatımı yalın ve basittir
- Kişi, zaman, olay, yer verilerek yazılır
- Öğüt/nasihat verir
- Hikâyeye yakındır
- Ders çıkarmayı amaçlar

Fabl insan yerine hayvanları, insan yerine hayvanları konuşur. İçinde bulunduğu kültürün ve medeniyetin mahsulüdür. Ancak konu olarak insan işlendiğinden evrensel yanı vardır.

MASALIN ÖZELLİKLERİ

Öteki edebiyat türleri gibi masalında özellikleri var. Bunları anlaşılır dille sıralayalım. Önce ortak özelliklerine bakalım

- Olağanüstü kahramanları var
- Olağanüstü konuları işler
- Gerçek üstü özellik taşır
- Ders verir, eğlendirir, eğitir
- Kalıplaşmış tekerleme ile başlar
- Hayal ürünüdür
- Sözlü edebiyat şeklidir
- Yazarı belli değildir
- Yeri ve zamanı belli değildir
- Sembolik kavramlar kullanılır
- Gerçek üstü sonunda iyi dilekler verir

MASALDA ANLATIM/DİL

- Masal ortak anlatım taşır
- Anlatımda geçmiş zaman kullanır
- Akıcı bir anlatımı vardır
- Anlatım sade ve yalındır
- Anlatım hiçbir engele uğramadan akıp gider
- Gereksiz söz tekrarları yapılmaz
- Ses akışını bozan, söylenmesi güç seslere ve kelimelere yer verilmez
- Gereksiz ifadeler olmaz
- Anlaşılması güç cümlelere kurulmaz
- Anlatım sade ve süssüz olur
- Duygu ve düşünceler kısa ve kesin ifadelerle dile getirilir

Bir de masalların genel özelliklerini ele alalım. Bu özellikler bize masal yazarken yol gösterir. Masalı derinlemesine analiz edelim.

Konu

- Masalın temel kurgusu bir konuya dayanır. Konu seçimi masalın temelidir
- Evrensel değerler, konular anlatılır
- Kahramanlar iyilik ekseninde rol alır

Olay

- Masallar olaylar örgüsüdür, olaylar gerçek üstüdür
- Masalarda "olmaz" kavramı yoktur. Böylesi olaylar işlenir

Yer

- Masalda yer belli değildir
- Yer ile ilgili çağrışım yapılsa da o yer değildir

- Yerler hayalidir (Kafdağı, yerin yedi kat altı, dipsiz kuyu, periler ülkesi gibi)

Zaman

- Masalda zaman belirsizdir. (evvel zaman içinde gibi)
- Zaman hayalidir
- Mişli zaman kullanılır

Kişi

- Masal kahramanı olağanüstü nitelik taşır
- Gerçek hayatta rastlanmayan kişiler işlenir
- İyiler, kötüler çarpışır, iyiler kazanır kötüler kaybeder

Gaye

- Masal eğitici, ders verir
- Herkes masaldan pay alır
- Masal mesajını olayların içinde verir

MASAL NASIL YAZILIR

Masal öyle bir edebiyat türü ki yazılması zor, söylenmesi kolay, dinlenmesi daha da kolay. Masal sözlü edebiyat türü olduğu için hayal mahsulü olsa da dil, kültür, medeniyet zeminine dayanır. Ondan beslenir. Buradan şu sonucu çıkarabiliriz. Kendi dil, kültür, gelenek sofrasından beslenmeyen masal yazamaz. Yazsa da oturmaz.

Masalın bölümlerine bakalım. Masal düz metinler gibi üç bölümden meydana gelir. Serim, düğüm, çözüm.

SERİM: Tekerlemeler ile masala giriş yapılır. Konu verilir, kahraman tanıtılır. Buna döşeme bölümü de denir. “Bir varmış bir yokmuş” en çok kullanılan giriş tekerlemesidir.

DÜĞÜM: Kahramanın başından geçen olaylar anlatılır. Bütün olaylar bu bölümde geçer. Burası gelişme bölümüdür. Olaylar oluş içinde verilir/ anlatılır

ÇÖZÜM: Sonuç bölümüdür. Burada verilmek istenen mesaj verilir. Olayların bitimi anlatılır. Genellikle “gökten üç elma düştü” diye başlayan cümle ile tamamlanır. İyi dilekler ile masal biter.

Bu bölümler yazılırken akıcı bir dil kullanılır. Geçmiş zaman kalıbı ile yazılır. Öyküleme, betimleme ile yazılır. Masalda bir çeşit hikâyedir.

Masal yazılırken üç yol takip edilir

1. Masal derlemek, derlenen masalı yazmak
2. Var olan masaldan yararlanarak yeni masallar yazmak
3. Gelenek ve kültür harmanından donatarak yerel, özgün, öncekilerin devamı yeni masallar yazmak

Unutmayalım iyi bir masal yazmak için evvela masal yazım tekniklerini bilmeliyiz. Bunun içinde masalları okumalıyız. Yerli yabancı ayırmadan okumalı, araştırmalıyız. Yetmez, yöremizde anlatılan masalları dinlemeliyiz. Bunlar yazılı hale getirilmiş ise okumalı, notlar almamız.

İyi bir masal yazmak için amacımızı (gayemizi), vereceğimiz mesajı baştan belirlemeliyiz. Buna göre kahramanlar seçmeliyiz. Olayları hikâye veya roman gibi kurgulamalıyız. Olayın başlayacağı, neler olacağı, nasıl sonuçlanacağını baştan planlamalıyız.

Yazacağımızı masalda derlediğimiz, araştırdığımız, not aldığımız masallardan yararlanmalıyız. Ancak kopya değil, faydalanma yoluna gitmeliyiz. Yazacağımız masal özgün olmalıdır.

Masal dili, anlatımı, kahramanı, olaylar, verilen dersler. Hepsi hepsi kurgumuzun içinde yer almalı, okuyan sindire sindire almalıdır. Onun için masal yazmaya kilim dokuma gibi derler. Sabırla, ilmek ilmek dokunur gibi yazılmalı.

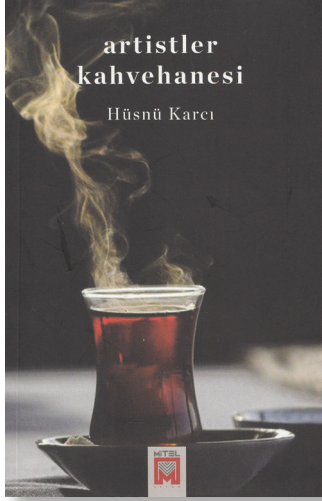
Yine unutmayalım. Masal yazı ile yazılsa da sözlü edebiyat türüdür. Konuşma dili ile yazılmalıdır. Türkçenin genel dilbilgisi ile yazılmalıdır. Yerel lehçelere ancak konuşma bölümünde yer verilmelidir.

KEREVETİNE ÇIKALIM

Çocukların dünyası en çok masala yakındır. Hayal var, olağanüstü şeyler var, merak uyandırıyor, akıcılık var, ses var, söz var, dersler var. Masal araştırılmalı, yazılmalı, çoğaltılmalı. Masal etkinlikleri düzenlemeli, yarışmalar açılmalı. Masal yazımı ve masal anlatımı özendirilmeli.

Korkmayın masal kolay yazılır. O kadar geniş hayal dünyasında küçük küçük masal yazmak zor gelmez. Yeter ki başlayalım. Hele bir başlayalım.

İKİ KİTAP

Artistler Kahvehanesi - Hüsnü Karcı

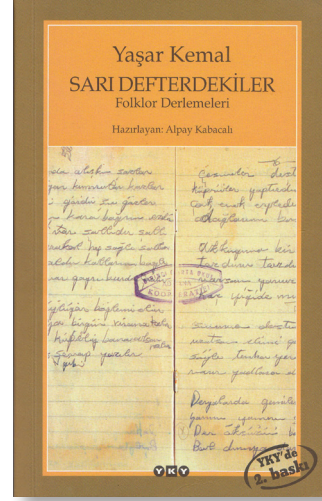
Anadolu da 1960'lı yıllar sinema yıllarıdır. Taki 1970'lerin ortasına dek böyle sürer. Bu yıllarda kadın objesi yani çıplak film furyası başlar. Sağ-sol denilen terör dalgası kasabalara/köylere kadar yayılır. Sinema dönemi söner.

Sinemanın parlak yılları, aynı zamanda gençliğe şekil verilen yıllar olur. Kız veya erkek olsun her genç bir artisti idol/rehber/kahraman edinir. Onun gibi giyinir, konuşur, davranır. Kendini onunla özdeşleştirir. Hatta isim takar. O yıllarda her genç artist olmak, film çevirmek, birine âşık olmak hayali/özlemi ile çağını yaşar.

Bu gençlerin arasında aykırı tipler çıkar, cesaret eder kendini sinemanın merkezine İstanbul'a, sinemanın kalbine Yeşilçam'a atar. Çılgın diyeceğimiz böyle gençler sinema dünyası içinde yer almaya, tutunmaya çalışırlar. O düzenin içinde düzenin kurallarına uyanlar kalır, uymayanlar atılır. Gençlerin sinema aşkıyla Yeşilçam civarında çektikleri şileler/katlandıkları cefalar ileriki yıllarda bir anı ve ders olarak kalır.

Hüsnü Karcı böyle bir genç. Yeşilçam dünyasının içinde emeklemeden tutunup yönetmeye varan bir çizgide mücadele eder. O yıllarda Anadolu'dan kopup gelen, artist olma hayalleri kuran gençlerin yaşamlarına tanık olur ve yaşamlardan mizahi bir dille anlatarak bir kesit sunar. "Artistler Kahvesi".

Artistler kahvesi dramatik, komedi bir dönem romanı. Sinemayı, geçmişi, dünya toplumundan kesitler sunar. Adeta bir belgesel kapasitesinde eser sergilenir. Kendi ifadesiyle "artist olma hayaliyle... Cemalin öyküsünü anlatıyor". Gerisini romana bırakalım.

Sarı Defterdekiler - Yaşar Kemal

Sarı defterdekiler Yaşar Kemal'in derlemelerini kapsar. Onun daha yazarlığa adım atmadan önceki doğum sancısı misali hazırlık döneminde Çukurova kültürünü arının çiçeklere konması gibi birem birem taramasının adıdır. Çukurova bitiminde dağlara yasanır. Buralara Toros dağları diyoruz. Yaşar Kemal Çukurova'nın Toroslara bakan yamaçlarında Andırın, Kadırlı yörelerinde söz söyleme kültürü veya sözlü gelenek hazinesini keşfeder. Bunun için bu coğrafyayı adım adım dolaşır.

Söze takılır Yaşar Kemal. Delikanlı yıllarında söz söyleme ustalarını, onların eserlerini anonim söz sanatlarını yakalama peşindedir. Çukurova ve Toros insanlarının söz serüvenini peşine koşar. Bir avcı gibi hedefine adım adım varır. Derlemeler yapar. Sözde kalan, sözle yayılan ne varsa kaleme alır. Deftere geçirir. Bunun adı "sarı defter" olur.

Sarı defterdekiler Yaşar Kemal'in Çukurova ve Toroslar da derlediği koşma, semai, destan, türkü, ağıt, mani ve türkülü halk hikâyelerinden oluşuyor. Andırın yöresinde aşık kul Halil, aşık Hüseyin, Hasibe Hatun, isimli isimsiz ağıtçı kadınlar ve hikaye söyleyicileri ile buluşup görüşüğünü kendin ağzından dinlemiştim.

Yaşar Kemal'in bu derlemeleri ona söz söylemeyi, söz üstüne söz katmayı, söz üretmeyi bir öğretmen gibi öğretmiştir. Sözün sanatı, kıvraklığı, heybeti, kudreti onda söz coşkusuna dönmüştür. Bu coşku söz sanatına oradan da edebiyata dönüşerek başta İnce Mehmet olmak üzere coşkulu Çukurova eserleri ortaya çıkmıştır.

RÜZGAR Ticaret

*1991'den bugüne
İlçemizin Hizmetindeyiz...*

BEKO-EMSAN YETKİLİ BAYİ

KADIRLI CADDESİ ANDIRIN

TELEFON: 0344 561 20 44

ruzgarticaret46@gmail.com

GSM: 0533 144 33 44
MERSİN SİPARİŞ: 0531 304 99 48

ORHANGAZİ MAHALLESİ KOZAN BLV. NO: 258/ SARIÇAM/ADANA